

การศึกษาเพื่อบูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่
บ้านจันเสน อ.ตาคี จ.นครสวรรค์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรม
สิงหาคม 2559

การศึกษาเพื่อบูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่
บ้านจันเสน อ.ตาคี จ.นครสวรรค์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรม

สิงหาคม 2559

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาเพื่อบูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่
บ้านจันเสน อ.ตาคี จ.นครสวรรค์

บทคัดย่อ
ของ
พลอยไพลิน นาคดี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรม
สิงหาคม 2559

พลอยไพลิน นาคดี. (2559). การศึกษาเพื่อบูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ บ้านจันเสน อ. ตาคลี จ. นครสวรรค์ . ปรินทิเนียนพน์ ศป.ม. (นวัตกรรมการออกแบบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษา ปรินทิเนียนพน์: อาจารย์ ดร. อรุณ วาณิชกร

งานวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อบูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย โดยมีความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุที่ถุกค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน ซึ่งถูกรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์จันเสน 2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและเทคนิคการขึ้นรูปของภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ชุมชนจันเสน อันเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่เดิมในท้องถิ่น 3. เพื่อบูรณาการสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยจากอัตลักษณ์เรื่องราวทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่จันเสน

วิธีดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 1 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเรื่องราวอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุที่ถูกรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์จันเสน ขั้นตอนที่ 2 สรุปเป็นข้อมูลเพื่อใช้สร้างเครื่องมือแบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดี ตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนที่ 3 ลงพื้นที่สังเกตการณ์และสัมภาษณ์ประธานกลุ่มจักสานชุมชนจันเสน ได้องค์ความรู้หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จันเสน ขั้นตอนที่ 4 คัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ขั้นตอนที่ 5 นำอัตลักษณ์ทวารวดีที่ได้จากการคัดเลือกโดยผู้เชี่ยวชาญบูรณาการองค์ความรู้ทางหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่วิเคราะห์รายการตรวจสอบของออสบอร์น สร้างเป็นข้อกำหนดการออกแบบจากนั้นออกแบบร่างและพัฒนาจัดทำผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

สรุปผลที่ได้จากการวิจัย 1. ได้องค์ความรู้อัตลักษณ์ทวารวดี 4 กลุ่มสำคัญ ได้แก่ 1. เครื่องประดับ 2. ภาชนะ 3. เครื่องใช้สอย 4. ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา) และกลุ่มอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านอื่นๆ 2. ได้องค์ความรู้และเทคนิควิธีการทำหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จันเสน ได้แก่ การจัดการหัตถกรรมไม้ไผ่ การขึ้นโครง ลวดลายการสาน 3. ได้องค์ความรู้และแนวทางบูรณาการการออกแบบ ดังนี้ แนวทางที่ 1 แนวทางการออกแบบที่ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องราวชุมชนทวารวดี แนวทางที่ 2 แนวทางในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การผสมผสานของสไตล์ย้อนยุคกับความร่วมสมัยปัจจุบัน แนวทางที่ 3 แนวทางการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี (Function follows Form)

A STUDY ON THE INTEGRATION OF THE COLLECTIVE IDENTITY BETWEEN
DVARAVATI AND BAMBOO WICKERWORK WISDOM AT CHANSEAN,
TAKHLI SUB-DISTRICT, NAKHON SAWAN PROVINCE

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Fine Arts Degree in Design Innovation
at Srinakharinwirot University
August 2016

Ploypailin Nakdee. (2016). *A study on The Integration of The Collective Identity between Dvaravati and Bamboo wickerwork wisdom at Chansean, Takhli sub-district, Nakhonsawan province*. Master Thesis, M.F.A. (Innovation Design). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor: Dr. Aran Wanichkorn

This research studies the integration of a collective identity between Dvaravati and bamboo wickerwork wisdom into contemporary product design and focused on three purposes: 1.) To study the Dvaravati identities from the antiques found in the ancient city of Chansean, which are now collected at Chansean Museum; 2.) To study the wisdom of time-proven coiling techniques, local bamboo wickerwork and wisdom of the Chansean community; 3.) To integrate knowledge of contemporary product design based on the context of Dvaravati identities and Chansean bamboo wickerwork wisdom.

The research methods used in this study were as follows: First, the site was visited to gather information about the Dvaravati identities collected at the Chansean Museum. Second, the information was summarized in order to create an identity selecting tool, which was then checked by specialists. Third, the site was visited to observe the scene and to interview the president of the Chansean Community's Wickerwork Group, thus gaining the knowledge of Chansean's handcrafted bamboo wickerwork. Fourth, the Dvaravati identity selection process was established with the input by three specialists. Finally, the Dvaravati identities selected by the specialists were integrated with knowledge of bamboo wickerwork handcraft in order to create design criteria. Then, Made drafts for the design, analyzed it by using Osborn's checklist and developed model products.

The result of this study revealed the following: 1. Gained knowledge of four major aspects of the Dvaravati identities, i.e. accessories, pottery, tools and small-sized sculptures (clay dolls) among other aspects. 2. Gained knowledge of the techniques for making Chansean's handcrafted bamboo wickerwork, including bamboo handcraft management, the coiling process and weaving patterns 3. Gained knowledge and general principles of the integration into the designs: 1.) A design principle inspired by the story of the Dvaravati Community 2.) A design principle for the application of local wisdom and the combination of ancient and contemporary styles 3.) A design principle for functions associated with the Dvaravati identities (Function Follows Form)

ประกาศคุณูปการ

การวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อบูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ บ้านจันเสน อ. ตาคลี จ. นครสวรรค์ สำเร็จได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาจากหลายฝ่าย ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ ดร. อรัญ วาณิชกร อาจารย์ที่ปรึกษาของปริญญานิพนธ์นี้ ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดีทุกท่าน ผศ. ดร. รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง ผศ. สาวิตรี พิสนพงศ์ คุณ มณีรัตน์ แก้วศรี ที่ให้ความอนุเคราะห์ความรู้ทางด้านทวารวดีและร่วมคัดเลือกอัตลักษณ์ ผศ. ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย คุณชนัญดร คุณยายบุญ ทั้นประคองศรี ที่ร่วมใช้ปรับแก้รูปแบบการจักสานที่เหมาะสม เพื่อให้การผลิตงานสาธิตผ่านไปได้อย่างดี ขอขอบคุณช่างทำวัสดุประกอบรวมทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการผลิตชิ้นงานเป็นอย่างดี รวมถึงทุกท่านที่ให้ความรู้ความเข้าใจในทุกเรื่องตลอดการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ช่วยสนับสนุนและให้คำปรึกษาจนทุกปัญหาผ่านไปได้อย่างดี

พลอยไพลิน นาคดี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
สมมุติฐานการวิจัย	6
กรอบแนวคิดการวิจัย	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
ทวารวดี	9
การจักสานไม้ไผ่	23
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	29
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	40
3 วิธีดำเนินการวิจัย	42
การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	42
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	42
การเก็บรวบรวมข้อมูล	45
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	45
แผนผังขั้นตอนดำเนินการวิจัย	47
4 การวิเคราะห์ข้อมูล	48
การคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดี	48
วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ชุมชนจันเสน	56
การกำหนดแนวทางการออกแบบ	57
การออกแบบแบบร่าง	58
ผลวิเคราะห์การใช้รายการตรวจสอบของออสบอร์น	70
การคัดเลือกแบบร่างและการผลิตต้นแบบ	80
การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปรับปรุงแบบ	82
วิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว	85

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	90
สังเขปการวิจัย	90
สรุปผลการวิจัย	91
อภิปรายผล	93
ข้อเสนอแนะ	95
บรรณานุกรม	96
ภาคผนวก	99
ภาคผนวก ก	100
ภาคผนวก ข	120
ภาคผนวก ค	125
ภาคผนวก ง	132
ภาคผนวก จ	135
ประวัติย่อผู้วิจัย	139

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงค่าจากการคัดเลือกโบราณวัตถุที่สามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดี ทางด้านรูปรางรูปทรง	49
2 แสดงค่าจากการคัดเลือกโบราณวัตถุที่สามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดี ทางด้านอื่นๆ	51
3 ตารางอัตลักษณ์ทวารวดี และความสำคัญทางประวัติศาสตร์	52
4 ตารางแสดงการตรวจสอบแบบร่างด้วยรายการตรวจสอบของออสบอร์น (Osborn's Checklist)	70
5 แสดงจำนวนและคำร้อยละของลักษณะทางประชากรศาสตร์ผู้ตอบแบบสอบถาม	86
6 ตารางแสดงค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคำร้อยละ จาก แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อผลิตภัณฑ์	87

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 เหรียญเงิน ซึ่งจารึกด้วยอักษรปัลลวะ	9
2 ตุ๊กตาดินเผา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทONG	10
3 ภาชนะดินเผา	11
4 กุณฑี	11
5 เศษภาชนะดินเผาที่มีลวดลายเฉพาะของศิลปะทวารวดี	12
6 แวดินเผา	13
7 หินบดยา	13
8 ลูกปัดแบบต่างๆ	14
9 ภาพบุคคล	15
10 ภาพบุคคล	15
11 ภาพแสดงผังเมืองจันเสน	16
12 การขุดค้นในเมืองโบราณจันเสน พ.ศ. 2511	18
13 ภาชนะดินเผาสมัยทวารวดี ค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน	20
14 เครื่องประดับสมัยทวารวดี ค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน	21
15 ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็ก ค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน	22
16 แท่นหิน และ หินบดยา ค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน	22
17 แวดินเผา ค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน	23
18 งานจักสานไม้ไผ่ กลุ่มจักสานไม้ไผ่บ้านจันเสน	28
19 CIRCUIT OF CULTURE: du Gay et al,1997	30
20 ตัวอย่างลายสานแบบประยุกต์และการย้อมสี รูปแบบที่ 1	56
21 ตัวอย่างลายสานแบบประยุกต์และการย้อมสี รูปแบบที่ 2	57
22 ตัวอย่างลายสานแบบประยุกต์และการย้อมสี รูปแบบที่ 3	57
23 ภาพแบบร่างจากแรงบันดาลใจจากเรื่องราวชุมชนทวารวดี การอยู่ร่วมกันของ อัตลักษณ์ทวารวดี	59
24 ภาพแสดงแบบร่างตามแนวทางการผสมผสานของสไตล์ย้อนยุคกับความร่วม สมัยในปัจจุบัน	60
25 ภาพแสดงแบบร่างตามแนวทางการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับ อัตลักษณ์ทวารวดี	61
26 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 1	61
27 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 2	62

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
28 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 3	62
29 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 4	62
30 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 5	63
31 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 6	63
32 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 7	63
33 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 8	64
34 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 9	64
35 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 10	64
36 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 11	65
37 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 12	65
38 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 13	65
39 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 14	66
40 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 15	66
41 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 16	66
42 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 17	67
43 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 18	67
44 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 19	67
45 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 20	68
46 ภาพร่างรูปแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ทวารวดีร่วมกับภูมิปัญญาจักสาน 20 รูปแบบ	69
47 แบบร่างที่คัดเลือก รูปแบบที่ 1	80
48 แบบร่างที่คัดเลือก รูปแบบที่ 2	81
49 แบบร่างที่คัดเลือก รูปแบบที่ 3	82
50 การผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบ	83
51 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 1	84
52 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 2	84
53 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 3	85
54 โบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์จันเสน 1	122
55 โบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์จันเสน 2	123
56 โบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์จันเสน 3	124

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
57 นิทรรศการปริญญานิพนธ์	133
58 โครงการประชุมวิชาการ มศว วิจัยครั้งที่ 9	134

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีส่วนในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ ทั้งการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ การท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย

ในปี 2557 ไตรมาสที่ 2 นักท่องเที่ยวชาวไทยร้อยละ 78 ยังคงท่องเที่ยวในประเทศ ถือเป็นสัดส่วนที่สูงผลจากเทศกาลต่าง ๆ และช่วงปิดเทอมยาวหลายเดือน แต่ทว่าบรรยากาศการท่องเที่ยวโดยรวมภายในประเทศ ไม่คึกคักเท่าที่ควร สภาพเศรษฐกิจที่ซบเซา และปัญหาทางการเมืองที่ยืดเยื้อ ทำให้นักท่องเที่ยวท่องเที่ยวน้อยลง บางส่วนเลื่อนการเดินทาง บางส่วนยกเลิกกระทั้งในภายหลังคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เข้ามาบริหารประเทศและประกาศยกเลิกเคอร์ฟิว (13 มิถุนายน 2557) นักท่องเที่ยวจึงมั่นใจในเศรษฐกิจและการเมืองมากขึ้น ส่งผลให้การท่องเที่ยวปรับตัวดีขึ้น สอดคล้องกับดัชนีความเชื่อมั่นผู้บริโภคในการใช้เพื่อการท่องเที่ยวในเดือนมิถุนายน 2557 ปรับตัวสูงสุดในรอบ 5 เดือน(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2557: ออนไลน์) อีกทั้งโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐและภาคเอกชนซึ่งยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่องยังเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ภาวการณ์ท่องเที่ยวปรับตัวดีขึ้นเช่นกัน

หนึ่งในโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล คือ การจัดประกวดหมู่บ้าน OTOP Village Champion: OVC ดำเนินการโดยกรมการพัฒนาชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมโยงสินค้า OTOP ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยชุมชนเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ การพัฒนาหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวทำให้หมู่บ้านมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น รวมถึงได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและคนในชุมชน ที่ต้องร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน อันส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และก่อให้เกิดรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP ของชุมชน และการให้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชมในหมู่บ้าน นอกจากนี้ หมู่บ้านที่มีจุดเด่นทางด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ก็จะส่งผลให้มีการฟื้นฟูและกระตุ้นให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป (กรมการพัฒนาชุมชน. 2556: ออนไลน์)

จังหวัดนครสวรรค์เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพสูงทางการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและทางประวัติศาสตร์ถึงแม้ว่าจังหวัดนครสวรรค์จะมีวัตถุดิบด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพจำนวนมาก รวมทั้งตำแหน่งที่ตั้งซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของจังหวัด แต่เมื่อเทียบจากข้อมูลของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแสดงให้เห็นว่า

สถานภาพการท่องเที่ยวของประเทศไทยนั้นในเขตภาคเหนือตอนล่างมีส่วนแบ่งของจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนและส่วนแบ่งรายได้ต่ำเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ (กรมการท่องเที่ยว. 2556: ออนไลน์)

ในปี พ.ศ. 2558 กรมการพัฒนาชุมชน ได้ประกาศหมู่บ้านการท่องเที่ยว OTOP (OTOP Village Champion: OVC) แห่งเดียวของจังหวัดนครสวรรค์ นั่นคือ หมู่บ้านจันเสน ต.จันเสน อ.ตากลี จ. นครสวรรค์ ด้วยเพราะจันเสน นั้นเป็นเมืองโบราณตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือในช่วงยุคโลหะตอนปลายต่อเนื่องมาถึงสมัยทวารวดีตอนต้นที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในลุ่มน้ำเจ้าพระยา อายุไม่ต่ำกว่า 2,000 ปีมาแล้ว จันเสนถือเป็นเมืองที่ร่วมสมัยเดียวกับเมืองอุทองในลุ่มแม่น้ำท่าจีน และเมืองพูนันในบริเวณใกล้ปากแม่น้ำโขง

เมืองจันเสนถือเป็นเมืองแรกๆ ในสุวรรณภูมิ ที่มีการติดต่อกับอินเดียและเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรือง แต่เมื่อทางน้ำได้ตื้นเขินลง ก็ทำให้เมืองจันเสนร่วงโรยไปเช่นเดียวกับเมืองโบราณอื่นๆ แห่งที่อยู่ในแถบลุ่มน้ำนี้ จนเมื่อมีการศึกษาพื้นที่และภาพถ่ายทางอากาศในปี พ.ศ.2509 เมืองโบราณแห่งนี้จึงได้ถูกค้นพบโดยบริเวณเมืองโบราณจันเสนนั้นเป็นเนินดินสูงกว่าพื้นที่รอบนอกและล้อมรอบด้วยคูเมืองที่ยังพอมองเห็นได้ชัดเจนในปัจจุบัน ชาวบ้านจึงเรียกเนินดินนั้นว่า “โคกจันเสน” แต่ในวันนี้ไม่มีซากโบราณสถานให้เห็นเพราะขุดทำลายไปเสียหมดแล้ว เหลือก็แต่เพียงโบราณวัตถุต่างๆ มากมายที่มีการขุดค้นพบ เช่น พระพิมพ์ต่างๆ ตราดินเผา ตุ๊กตาดินเผา ตะเกียงดินเผา เศษภาชนะดินเผาประดับลวดลาย ลูกปัดและเครื่องประดับที่เหมือนกับที่พบในอินเดียและแคว้นพูนัน เป็นศิลปะที่มีอิทธิพลของศาสนาและวิถีชีวิตในช่วงเวลานั้นอยู่พอสมควร นับเป็นแหล่งโบราณคดีสำคัญแห่งหนึ่ง เพราะเป็นการเริ่มต้นการขุดค้นทางโบราณคดีในช่วงกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ (Protohistory) แห่งแรกในประเทศไทย โดยเทคนิคการปฏิบัติการโดยนักโบราณคดีชาวอเมริกัน เป็นการเปิดประเด็นองค์ความรู้ เรื่องราวของยุคโลหะจนกระทั่งถึงการรับอารยธรรมจากภายนอกในสมัยทวารวดีตอนต้น นับเป็นคุณค่ามหาศาลต่อการศึกษาทางด้านโบราณคดีในเวลาต่อมา (หนังสือคู่มือนำชมพิพิธภัณฑสถานจันเสน. 2540: 22-23)

เมื่อมีการค้นจึงได้มีการสร้าง “พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน” ขึ้นภายในวัดจันเสน พร้อมทั้งจะจัดพื้นที่ภายในเจดีย์ให้เป็นพิพิธภัณฑสถานจัดแสดงเรื่องราวและข้าวของที่ขุดพบในเมืองโบราณจันเสนพร้อมกันไปด้วย เสร็จสมบูรณ์ลงในปี พ.ศ.2539 เพื่อให้เป็นศูนย์กลางชุมชน มีส่วนที่เป็นพิพิธภัณฑสถานเพื่อใช้แสดงเรื่องราวของจันเสนในอดีต ซึ่งมีอัตลักษณ์เรื่องราวที่แฝงอยู่ในโบราณวัตถุที่ได้ถูกขุดค้นพบและรวบรวมเก็บไว้ อีกทั้งภายนอกพิพิธภัณฑสถานบริเวณรอบๆ วัด จะมีกิจกรรมของกลุ่มอาชีพที่มาจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน เช่น กลุ่มสตรีทอผ้าด้วยกี่กระตุก กลุ่มขนมของฝากจันเสน และกลุ่มจักสาน เพื่อไว้บริการเป็นของฝากของที่ระลึกแก่ผู้สนใจที่มาศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดีและท่องเที่ยว ซึ่งการเป็นแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์สมัยทวารวดีนี้เองทำให้หมู่บ้านจันเสนได้รับรางวัล หมู่บ้านการท่องเที่ยว OTOP ปี 2558 หมู่บ้านเดียวของจังหวัดนครสวรรค์

ทั้งนี้หลังจากได้รับรางวัลหมู่บ้านการท่องเที่ยว OTOP (OTOP Village Champion: OVC) ขึ้น มีผลทำให้ชุมชนยังมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาหมู่บ้านและสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน โดยมีความร่วมมือจากหน่วยงานของภาครัฐคือหน่วยงานพัฒนาชุมชนของอำเภอตากลี ในการจัดทำ

แผนพัฒนาหมู่บ้านขึ้น รวมถึงจัดเวทีประชุม เพื่อหาจุดแข็งและจุดที่ควรปรับปรุงของชุมชน โดยแบ่งแผนการพัฒนาเป็น 4 ด้าน คือ

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีอัตลักษณ์โดดเด่น สามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืน
2. การพัฒนาสถานที่ ภูมิทัศน์ ให้มีความสะอาด สวยงาม มีสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน
3. การพัฒนาและสนับสนุนให้เป็นชุมชนแห่งการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. การมีส่วนร่วม ในการประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว

(ข้อมูลจากหน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอตากาลี จ.นครสวรรค์. 2558)

หากกล่าวถึงผลิตภัณฑ์ OTOP ของชุมชนจันเสนที่ขึ้นทะเบียนกับทางรัฐบาล มี 2 ประเภท คือ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ และ ผลิตภัณฑ์จักสาน

การจักสานไม้ไผ่บ้านจันเสน เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม สืบทอดต่อมาจากรุ่นสู่รุ่นในชุมชนจนถึงปัจจุบัน โดยได้ใช้เวลาว่างหลังจากการประกอบอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม มาดำเนินการโดยได้นำต้นไผ่ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งปลูกไว้รอบๆหมู่บ้าน โดยใช้หน่อเป็นอาหารและใช้ลำต้นมาดัดแปลงทำเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็นภายในครอบครัวและเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ เช่น ตะกร้า ชะลอม กระออม กระด้ง ตะแกรง กระเชอ ลอบ ไช กระติบข้าว หวด หรือมวย นึ่งข้าว ครุ เป็นต้น ในปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์การจักสานไม้ไผ่บ้านจันเสน ได้มีการรวมกลุ่มสมาชิกมากขึ้น มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และได้ลงทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ประจำปี 2558 สามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตเพิ่มมากขึ้น สามารถเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพรองให้แก่ครอบครัวและชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

ปัจจุบันมีการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาชุมชนเกิดขึ้นมากมาย การพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชนล้วนเป็นการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นนั้นไม่เหมือนใคร ไม่ซ้ำกับพื้นที่อื่น โดยอาศัยกระบวนการการศึกษาและพัฒนาการประยุกต์แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ รวมเข้าไว้ด้วยกัน เช่น แนวคิดการออกแบบร่วมสมัย แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ แนวคิดหัตถอุตสาหกรรม เป็นต้น

เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาหมู่บ้านในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีอัตลักษณ์โดดเด่นและด้านการสนับสนุนให้เป็นชุมชนแห่งการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นดังแผนการพัฒนาชุมชนที่ได้กล่าวถึงข้างต้นนั้น การมุ่งหาอัตลักษณ์ทวารวดีอันเป็นประวัติศาสตร์เมืองโบราณในอดีต สู่การประยุกต์เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ OTOP ของชุมชน จะยิ่งทำให้เกิดการระลึกถึงเชิงคุณค่าของความเจริญรุ่งเรืองของทวารวดีสู่ผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นทางอัตลักษณ์เรื่องราวได้

ดังนั้น ผู้วิจัย จึงมีแนวคิดเพื่อบูรณาการออกแบบร่วมในการนำอัตลักษณ์ไทยสมัยทวารวดีของเมืองโบราณจันเสนมาประยุกต์กับภูมิปัญญาด้านการจักสานที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น ผนวกกับแนวคิดการออกแบบร่วมสมัย สู่การออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์อันแสดงถึงอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ทวารวดี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างผลกระทบทางบวกให้แก่ชุมชน เช่น ทางด้านเอกลักษณ์

ชุมชนและการสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม ให้ผู้บริโภครู้เห็นผลิตภัณฑ์แล้วระลึกถึงชุมชน ระลึกถึงประวัติศาสตร์ทวารวดี ส่งเสริมการต้องการหวนคืนสู่อดีตของผู้บริโภคซึ่งเป็นแนวโน้มที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน และสอดคล้องกับแผนการพัฒนาหมู่บ้าน OTOP ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด นครสวรรค์

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุที่ถูกค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน ซึ่งถูกรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์จันเสน
2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและเทคนิคการขึ้นรูปของภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ชุมชนจันเสน อันเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่เดิมในท้องถิ่น
3. เพื่อบูรณาการสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยจากอัตลักษณ์เรื่องราวทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่จันเสน

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อประยุกต์ภูมิปัญญาการจักสานไม้ไผ่สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยอันสื่อถึงอัตลักษณ์สมัยทวารวดีที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว
2. เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ไทยได้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของงานวิจัยไว้ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาอัตลักษณ์เรื่องราวสมัยทวารวดีของเมืองโบราณจันเสน (ราวพุทธศตวรรษที่ 10-12) จากโบราณวัตถุซึ่งถูกค้นพบและรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์จันเสน เพื่อคัดเลือกอัตลักษณ์สู่การบูรณาการออกแบบร่วมกับภูมิปัญญาจักสาน

ระยะที่ 2 ศึกษาภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาและยังคงอยู่ในท้องถิ่นชุมชน วิเคราะห์วิธีการสร้างสรรค์งานจักสานไม้ไผ่ภูมิปัญญา รูปทรงสัญลักษณ์

ระยะที่ 3 เข้าสู่กระบวนการออกแบบและพัฒนา สร้างแนวทางการออกแบบ เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยจากภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่และสื่อถึงอัตลักษณ์ไทยสมัยทวารวดี

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น

1. อัตลักษณ์ทวารวดี (โบราณวัตถุที่ถูกค้นพบและรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑสถาน)
2. ภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่

ตัวแปรตาม

ต้นแบบผลิตภัณฑ์จากการบูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

โบราณวัตถุ ที่ถูกค้นพบและรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑสถาน อันแสดงถึงอัตลักษณ์สมัยทวารวดีที่เมืองโบราณดำรงอยู่ (ราวพุทธศตวรรษที่ 10-12) และภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ของชุมชนบ้านจันเสน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย

แบบร่างผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยจากอัตลักษณ์ทวารวดี ที่ออกแบบโดยผู้วิจัย โดยการศึกษาอัตลักษณ์ทวารวดี คัดเลือกแบบอัตลักษณ์เรื่องราวโดยผู้เชี่ยวชาญ และการประยุกต์กับภูมิปัญญาจักสาน วิเคราะห์ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาการพัฒนาด้านแบบผลิตภัณฑ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

บูรณาการ หมายถึง การผนวก การประสาน การเติมเต็มการเชื่อมโยง การรวมกัน จากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทวารวดีและเทคนิคภูมิปัญญาการจักสานไม้ไผ่ ก่อเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย

การออกแบบ หมายถึง การนำอัตลักษณ์ทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ มาผ่านกระบวนการวิเคราะห์ และออกแบบโดยใช้ทฤษฎีในการออกแบบมาเป็นพิจารณาเพื่อการออกแบบต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย

อัตลักษณ์ทวารวดี หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่ซึ่งถูกค้นพบ ณ เมืองโบราณจันเสน

ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย หมายถึง ผลที่ได้จากการบูรณาการออกแบบจากอัตลักษณ์ทวารวดีและภูมิปัญญาจักสาน ผ่านทฤษฎีการออกแบบร่วมสมัย สู่กระบวนการพัฒนาด้านแบบ

เทคนิคการขึ้นรูป หมายถึง ผลที่ได้จากการศึกษาการสร้างแม่พิมพ์สำหรับขึ้นโครงผลิตภัณฑ์และการใช้วัสดุประกอบร่วมในการออกแบบจากอัตลักษณ์ทวารวดีและภูมิปัญญาจักสาน

สมมุติฐานการวิจัย

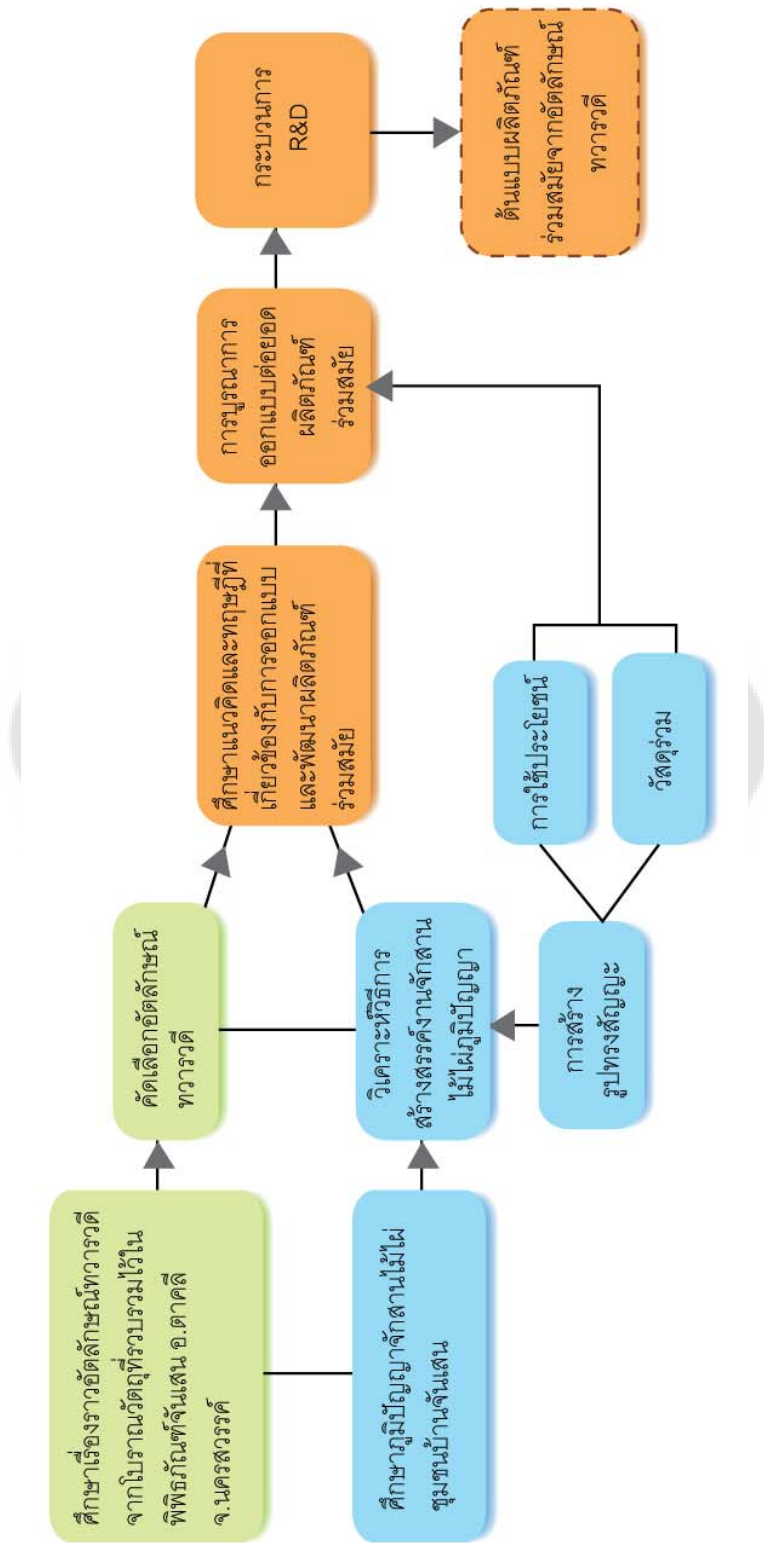
อัตลักษณ์ทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่สามารถพัฒนาเป็นองค์ความรู้สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยอันสื่อถึงอัตลักษณ์เรื่องราวทวารวดี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแก่ชุมชนจันเสน อ.ตาคี จ.นครสวรรค์ได้

นวัตกรรมที่ได้รับ

ได้นวัตกรรมของงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อบูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ จันเสน อ.ตาคี จ.นครสวรรค์ คือ การสร้างรูปทรงสัญลักษณ์ ของผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ทวารวดี

กรอบแนวคิดในงานวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งการนำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ทวารวดี

- ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์พอสังเขป
- ศิลปกรรมสมัยทวารวดีพอสังเขป
- เมืองโบราณสมัยทวารวดีจันเสน
- พิพิธภัณฑสถานจันเสน

2. การจักสานไม้ไผ่

- วัตถุดิบและกรรมวิธี
- ภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ บ้านจันเสน ต.จันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- ทฤษฎีการบูรณาการ
- แนวคิดอัตลักษณ์
- แนวคิดร่วมสมัย
- การออกแบบผลิตภัณฑ์
- กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา
- การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- องค์ความรู้ ภูมิปัญญาไทย การออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย: อรัญ

วานิก (2556)

- การออกแบบและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์โตะหมี่บุษารูปแบบร่วมสมัยประเภท

จักสาน ดินโน อัสวสกุลฤชา (2555)

- คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง

และภาคใต้: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันจรผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิลิฎฐ์ บุญไชย ดร.ไพรัช

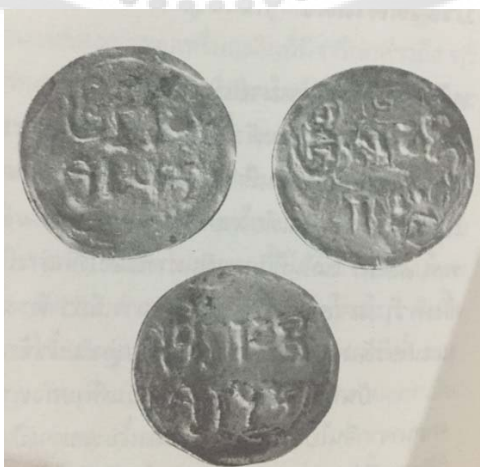
ถิตย์ผาด (2552)

1. ทวารวดี

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์พอสังเขป

คำว่า ทวารวดี เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า ประกอบด้วยประตู ซึ่งอาจหมายถึง เมืองท่าและคำว่า ทวารวดี อาจเทียบได้กับทวารกา ซึ่งเป็นเมืองของ พระกษณะ ในมหากาพย์เรื่องมหาภารตะ ผู้ที่ศึกษาและตีความคำว่า ทวารวดี เป็นคนแรกน่าจะได้แก่ นายแซมมวล บील (Samuel Beal) ในปี พ.ศ. 2427 เขาได้แปลบันทึกของพระภิกษุเหียนจั่ง (Hiuan Tsang) หรือที่รู้จักกันดีในนามของพระถังซัมจั๋งในเรื่องไซอิ๋ว พระภิกษุเหียนจั่งได้เดินทางจากจีนไปสืบศาสนาในอินเดียโดยทางบกในปี พ.ศ. 1172 และเดินทางกลับจีนในปี พ.ศ. 1188 เอกสารเล่มนี้ชื่อว่า Siyuki: Buddhist records of the Western world โดยในบันทึกได้กล่าวถึงหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับดินแดนที่อยู่ระหว่างพม่ากับเขมร คือบริเวณภาคกลางของประเทศไทย ปรากฏชื่อคือ โถ-โล-โป-ตี ซึ่งนักวิชาการตีความว่าเป็นชื่อของอาณาจักรที่ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ทวารวดี

หลักฐานสำคัญที่ทำให้นักวิชาการทั้งหลายเชื่อข้อสันนิษฐานว่า ทวารวดี นั้นอยู่บริเวณภาคกลางของประเทศไทย ได้แก่ การค้นพบจารึกที่ปรากฏอยู่บนเหรียญเงิน ซึ่งจารึกด้วยอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต ความว่า “ศรียทวารวดี ศวรปุณยะ” ผู้ที่อ่านและตีความเป็นคนแรก ได้แก่ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ โดยแปลความหมายว่า “บุญกุศลของพระราชาแห่งทวารวดี” ซึ่งในระยะแรกของการค้นพบเหรียญเงินดังกล่าวนี้ พบที่เมืองอุทอง นครปฐม คูเมือง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี และเมืองดงคอน อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท แต่ภายหลังได้มีการค้นพบอีกหลายเหรียญ และแพร่กระจายอยู่หลายเมือง ซึ่งทำให้สันนิษฐานได้อีกชั้นหนึ่งว่า ทวารวดีนั้นคงเป็นเมืองหรือเป็นรัฐที่มีกษัตริย์ปกครองแล้วและมีเมืองบริวารหรือเมืองที่มีวิวัฒนาการร่วมกันอยู่หลายเมือง

ภาพประกอบ 1 เหรียญเงิน ซึ่งจารึกด้วยอักษรปัลลวะ

เกี่ยวกับจารึกอื่นในสมัยทวารวดีนั้นได้พบอยู่เป็นจำนวนมากตามเมืองโบราณที่จัดอยู่ในสมัยนี้ เช่น นครปฐม อุทอง ลพบุรี นครสวรรค์ จันทบุรี ปราจีนบุรี เมืองศรีเทพ เป็นต้น จารึกดังกล่าวมักพบอยู่บนเสา (รองรับธรรมจักร) แผ่นหิน ธรรมจักร ฐานพระพุทธรูปอิฐดินเผา พระพิมพ์ดินเผา ส่วนใหญ่ในระยะแรกๆนั้นจะจารึกด้วยอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต อายุไม่เก่าไปกว่ากลางพุทธศตวรรษที่ 12 ภายหลังจึงปรากฏเป็นอักษรหลังปัลลวะ ภาษามอญโบราณ และภาษาบาลี (พุทธศตวรรษที่ 12-14)

ศิลปกรรมสมัยทวารวดีพอสังเขป

ประติมากรรมรูปบุคคลขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา)

ในวัฒนธรรมสมัยทวารวดีได้พบงานประติมากรรมขนาดเล็กซึ่งมักเรียกว่า ตุ๊กตาดินเผาอยู่เป็นจำนวนมาก พบทั้งที่เป็นบุรุษและสตรี ส่วนใหญ่ตุ๊กตาเหล่านี้ศีรษะจะหักหายไป จนทำให้มีผู้สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นในลักษณะเดียวกับตุ๊กตาเสียบกบาลแบบสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามได้พบตุ๊กตาดินเผากลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษ คือ ทำเป็นรูปคนงูลงปรากฏอยู่หลายแห่งใน เมืองโบราณสมัยทวารวดี เช่น ที่อุทอง นครปฐม เมืองโคกไม้เดน นครสวรรค์ เป็นต้น ลักษณะโดยรวมคือเป็นรูปเด็กชายกำลังถือเชือกที่ล่ามอยู่กับคอลึงในมือซ้าย มือขวาอาจถือดอกไม้หรือผลไม้บางอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นอาหารลึง ส่วนตัวลึงจะอยู่ด้านหน้าหรือด้านข้าง โดยข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการสร้างประติมากรรมคนงูลงนี้ยังไม่เป็นที่ยุติว่าทำขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใด

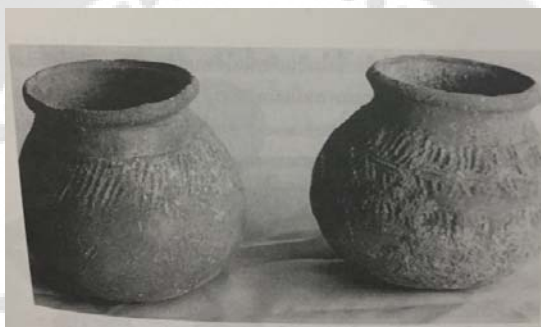

ภาพประกอบ 2 ตุ๊กตาดินเผา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง

ภาชนะดินเผา

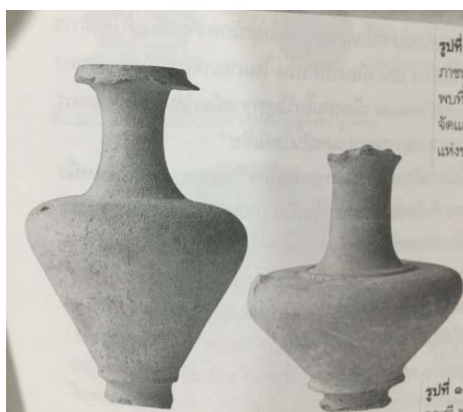
ลักษณะโดยทั่วไปของภาชนะดินเผาสมัยทวารวดีจะเป็นภาชนะเนื้อเครื่องดินธรรมดา (Earthenware) เนื้อค่อนข้างหนา เผาในอุณหภูมิต่ำกว่า 1,100 องศาเซลเซียส มีเทคนิคการผลิตแบบดั้งเดิม และผลิตขึ้นใช้เองในชุมชน ทั้งใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นและกระบวนการผลิตที่ไม่ซับซ้อน สามารถแบ่งกลุ่มภาชนะสมัยทวารวดีออกเป็นกลุ่มกว้างๆ 2 กลุ่ม คือกลุ่มภาชนะที่ใช้ในท้องถิ่นซึ่งมีพัฒนาการมาจากความจำเป็นในการใช้งานประจำวัน และพบมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และ กลุ่มภาชนะที่รับอิทธิพลมาจากภายนอก

กลุ่มภาชนะที่ใช้ในท้องถิ่นพบมากที่สุดในทุกๆ แหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดี เป็นรูปแบบที่พบโดยทั่วไป เช่น หม้อ ชาม จาน ใช้การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน อาจมีการประดับลวดลาย เช่น ลายเชือกทาบ ลายขีด-ขีด ลายประทับ และลายเครื่องจักสาน เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นลวดลายที่มีการทำมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

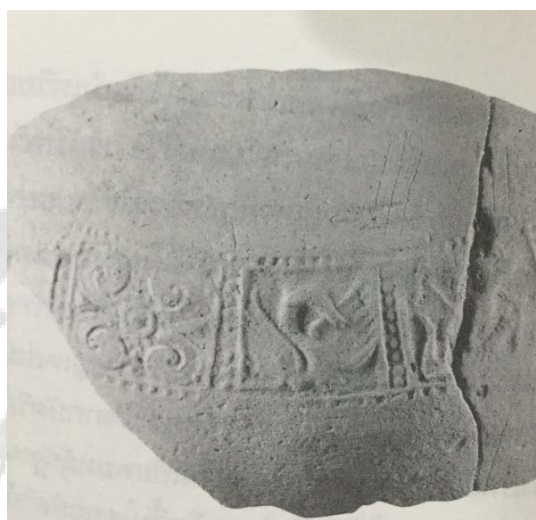
ภาพประกอบ 3 ภาชนะดินเผา

กลุ่มภาชนะที่มีอิทธิพลจากภายนอก ได้แก่ ภาชนะที่มีลักษณะพิเศษออกไป เช่น ทรงสูง คอคอด และมีพวย ซึ่งเรียกว่า กุณฑีหรือคนโท (Kandi) หม้อพรมน้ำ ตะเกียงคอยาว ทั้งรูปแบบและเทคนิคการทำสามารถเปรียบได้กับอิทธิพลที่มาจากภายนอก ซึ่งได้แก่ อินเดีย มากที่สุด

ภาพประกอบ 4 กุณฑี

ลวดลายบนภาชนะที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไปนั้น เป็นพัฒนาการที่มีมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น ลายเชือกทาบ ลายขูดขีด ลายกดประทับ เป็นต้น ทั้งนี้มีลวดลายที่น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากภายนอก รวมทั้งเทคนิคการทำ นั่นคือ การแกะลวดลายลงบนแม่แบบที่เป็นแผ่นไม้หรือแผ่นหินแล้วนำไปประทับ (Stamped Technique) ลงบนภาชนะ เท้าที่พบหลักฐาน ได้แก่ ลายรูปบุคคลเคลื่อนไหวในท่าต่างๆ รูปสัตว์ รูปดอกไม้ ลายก้านขด ซึ่งสวยงามจะประดับอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมบริเวณไหล่โดยรอบของภาชนะประเภทไห

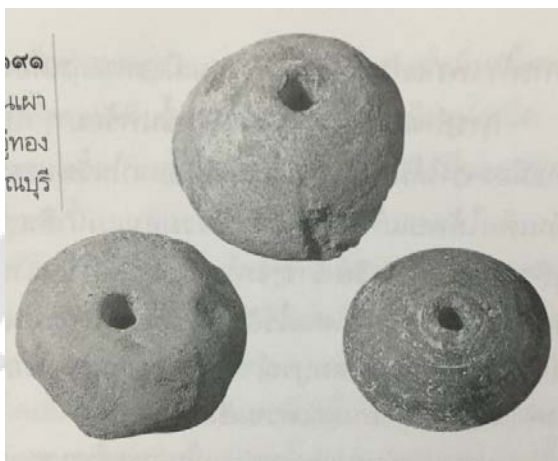
ภาพประกอบ 5 เศษภาชนะดินเผาที่มีลวดลายเฉพาะของศิลปะทวารวดี

นอกจากนี้ยังได้พบเทคนิคการทำลวดลายโดยการเขียนสีลงบนภาชนะแต่ไม่แพร่หลายมากนัก ทั้งนี้ที่เทคนิคนี้เป็นที่รู้จักกันดีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้ว เท้าที่พบหลักฐานในสมัยทวารวดีมีเพียงการเขียนลายเส้นขนานซึ่งอาจจะสัมพันธ์กับศิลปะคุปตะของอินเดีย

ตราประทับ ในวัฒนธรรมทวารวดี ยังได้มีการค้นพบตราประทับตามเมืองต่างๆ รวมอยู่ด้วย โดยเฉพาะเมืองท่าหรือศูนย์กลางการค้าขายกับเมืองสำคัญ เช่น นครปฐม อุทONG ชัยจำปา และเมืองจันเสน เป็นต้น ตราประทับที่ได้มีการค้นพบแล้วนั้น พบทั้งที่เป็นแม่พิมพ์และส่วนที่ถูกพิมพ์ ส่วนที่เป็นแม่พิมพ์พบทั้งที่เป็นดินเผา หิน โลหะ และแก้ว ส่วนที่ถูกพิมพ์ได้แก่ดินเผาเป็นส่วนใหญ่ โดยรูปแบบและลวดลายจะเป็นลักษณะลายสิงห์ ม้า โค ซึ่งถือเป็นสัตว์มงคล และยังพบลายพิเศษ เช่น รูปเทพเจ้า อวรูประจำองค์ และพาหนะของเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ได้แก่ พระอิศวร ตรีศูล ครุฑ โค อีกด้วย

เครื่องมือเครื่องใช้: แวดินเผา

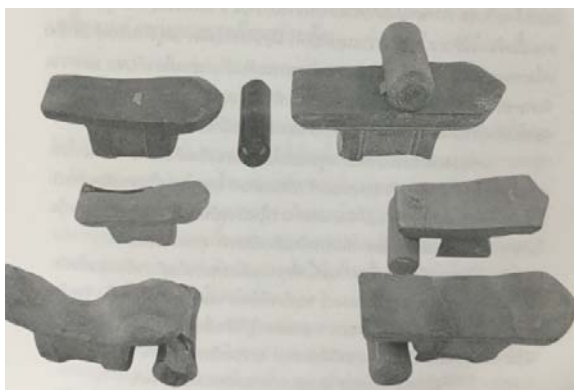
แวนเป็นอุปกรณ์ปั่นด้าย พบโดยทั่วไปในวัฒนธรรมทวารวดี มีลักษณะโดยรวมคือเป็นแผ่นกลม เส้นผ่านศูนย์กลางเฉลี่ยประมาณ 2-3 เซนติเมตร หนาประมาณ 1 เซนติเมตร วิธีใช้งานอยู่ในขั้นตอนของการปั่นด้าย โดยมีแกนมาเสียบที่รูสำหรับปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้าย กล่าวคือ มือข้างหนึ่งกำปุยฝ้ายไว้ ส่วนข้างหนึ่งหมุนแวนเพื่อถ่วงน้ำหนักในการหมุน ทำให้เกิดความสม่ำเสมอของเส้นด้ายนั่นเอง

ภาพประกอบ 6 แวนดินเผา

เครื่องมือเครื่องใช้: แท่นหิน หินบดยา

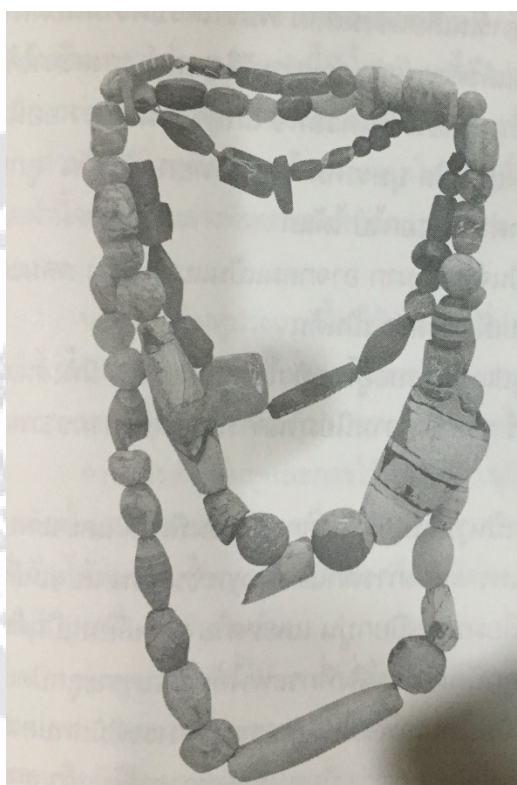
พบอยู่เกือบทุกแหล่งโบราณคดีในสมัยทวารวดี รูปทรงโดยทั่วไปของแท่นหินจะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีฐานรองรับ ส่วนกลางเว้าเป็นแอ่งลึก มีร่องรอยการใช้งาน ส่วนตัวแท่นหินบดยาจะเป็นทรงกระบอก ส่วนกลางคอดกิ่ว เนื่องจากการใช้งานเช่นกัน เชื่อว่าใช้ในการบดยาจำพวกสมุนไพรต่างๆ ทั้งรูปแบบและวิธีการใช้งานพบว่ายังมีใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 7 หินบดยา

เครื่องประดับลูกปัด

การจัดประเภทของลูกปัดที่พบในแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีโดยทั่วไปมักแยกตามวัสดุที่ใช้ทำ ได้แก่ ลูกปัดดินเผา ส่วนใหญ่เป็นดินเผาเม็ดเล็กๆทรงกลม ทรงกระบอก และจะมีสีน้ำตาลแดงเป็นส่วนใหญ่ ลูกปัดแก้ว ส่วนหนึ่งเป็นแก้วทึบสีน้ำตาลแดง ลักษณะเดียวกับลูกปัดดินเผาเกือบจะแยกกันไม่ออก อีกส่วนหนึ่งเป็นแก้วสีเขียว น้ำเงิน ส้ม เหลือง ฟ้ำ เป็นต้น ลูกปัดหิน ได้แก่ หินคาร์เนเลียนซึ่งมีสีส้ม พบว่าได้รับความนิยมมาทำลูกปัดเป็นอย่างมาก รองลงมาได้แก่หินอะเกต สีดำสลับขาว และอื่นๆเช่น หินควอตซ์ แกลซิดอนี โมรา ออริกซ์ โคบอลท์ และจำพวกรัตนชาติ (นิล บุษราคัม โกเมน หยก) เป็นต้น

ภาพประกอบ 8 ลูกปัดแบบต่างๆ

ตุ้มหูหรือต่างหู

ต่างหูเป็นเครื่องประดับที่สำคัญที่สามารถบอกถึงเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนในสมัยทวารวดี เท่าที่พบจากหลักฐานจริงและจากการศึกษาเปรียบเทียบกับที่พบในงานประติมากรรม มีต่างหูและการประดับอยู่ 2 รูปแบบที่สำคัญ คือ

ตุ้มหูกลม เป็นทรงกลม เจาะรูตรงกลาง และด้านล่างผ่าเพื่อใช้สวมหู ส่วนบนเรียบเล็ก ส่วนล่างใหญ่และหนากว่า ทำจากโลหะประเภทตะกั่วหรือดีบุก หรืออาจจะเป็นพวกหินต่างๆ ใส่

สำหรับผู้ที่มีหุยานลงมาจนถึงไหปลาร้า อาจจะเป็นเพราะตุ้มหูประเภทนี้มีน้ำหนักมากจึงทำให้หุค่อย
ยานลงมา หรืออาจจะมีการถ่วงน้ำหนักหุจนได้ระดับก่อนจึงใส่ตุ้มหูประเภทนี้

ภาพประกอบ 9 ภาพบุคคล

ตุ้มหูเป็นห่วงกลมหรือขดเป็นวงขนาดใหญ่ เป็นรูปแบบหนึ่งที่พบอยู่โดยทั่วไปจนถึงเป็น
สัญลักษณ์ของวัฒนธรรมทวารวดีก็ได้

ภาพประกอบ 10 ภาพบุคคล

เมืองโบราณสมัยทวารวดีจันเสน

บริเวณหมู่ที่ 2 ในตำบลจันเสน เป็นที่ตั้งของเมืองโบราณ ชาวบ้านเรียกกันว่า โศกจันเสน เพราะเมืองโบราณรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมุมมนจนเกือบกลมแห่งนี้ มีระดับสูงกว่าพื้นที่รอบๆ อันเกิดจากการขุดคูน้ำล้อมรอบ แล้วนำดินที่ขุดนั้นมาถมพื้นที่ในเมืองบางส่วนแทน การสร้างคันดินสูง ที่มักพบได้ทั่วไปตามเมืองโบราณร่วมสมัยเดียวกัน เมืองโบราณจันเสนมีขนาดราว 700 x 800 เมตร คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 300 ไร่ เป็นเมืองโบราณในวัฒนธรรมทวารวดีที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งต่ำสุดของจังหวัดนครสวรรค์

จันเสนห่างจากแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันออก ประมาณ 16 กิโลเมตร อยู่ในลักษณะภูมิประเทศอันเป็นที่บรรจบกันระหว่างชายที่ราบลุ่มแม่น้ำในลุ่มเจ้าพระยาและที่ดินเป็นลอนลูกคลื่นและภูเขา อันเป็นขอบของที่ราบขั้นบันได ซึ่งต่อเนื่องมาจากจังหวัดเพชรบูรณ์ นอกคูเมืองด้านทิศตะวันออกมีบึงน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ ขนาดประมาณ 180 x 310 เมตร เรียกว่า บึงจันเสน ในเมืองมีทางน้ำและสระน้ำ 2-3 แห่ง พื้นที่เป็นสูงๆต่ำๆ สระน้ำขนาดใหญ่บริเวณทิศใต้เกือบกึ่งกลางของเมือง เส้นผ่านศูนย์กลางราว 60 เมตร ลึกกว่า 2 เมตร สมัยก่อนมีน้ำใช้ได้ตลอดปี แต่ปัจจุบันดีเชินจนใช้การไม่ได้แล้ว

เมืองจันเสน เป็นนครโบราณสมัยทวารวดีตอนต้นที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา พัฒนารุ่งขึ้นมาจากชุมชนสมัยโลหะตอนปลาย มีอายุไม่ต่ำกว่า 2000 ปีมาแล้ว นับได้ว่าเป็นชุมชนแรกเริ่มในสุวรรณภูมิที่มีการติดต่อกับอินเดีย ร่วมสมัยเดียวกับเมืองอู่ทองในลุ่มแม่น้ำท่าจีน และเมืองพูนทันใกล้ปากแม่น้ำโขง ดังจะให้เห็นจากโบราณวัตถุที่เป็นตราดินเผา เศษภาชนะประดับลวดลาย ลูกปัด และเครื่องประดับที่เหมือนกับที่พบในอินเดียและแคว้นพูนทัน

ภาพประกอบ 11 ภาพแสดงผังเมืองจันเสน

ในปัจจุบันไม่พบซากโบราณสถานภายในเมือง เนื่องจากมีการขุดทำลายจนหมดแต่ยังปรากฏหลักฐาน เช่น อิฐดินเผา เศษปูนปั้น หลงเหลืออยู่บ้าง ทำให้ทราบว่าเคยมีโบราณสถานมาก่อนชาวบ้าน

ในโคกจันเสน พบโบราณวัตถุบริเวณผิวดินและใต้ดินเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การลักลอบขุดและซื้อขายโบราณวัตถุ ทำให้โบราณวัตถุจากเมืองจันเสนสูญหายไปจนเกือบหมดเลยทีเดียว

เมืองโบราณจันเสนเป็นเมืองสมัยทวารวดี มีหลักฐานการอยู่อาศัยตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายจนรุ่งเรืองสูงสุดในราว พุทธศตวรรษที่ 11-12 มีความสัมพันธ์อย่างเห็นได้ชัดกับเมืองอุทองทางปากตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาและร่วมสมัยกับเมืองทวารวดีบริเวณใกล้เคียง เช่น คูเมืองจังหวัดสิงห์บุรี เมืองบนที่พยุหะคีรี อุทยานที่ทางน้ำสาคร หนองบัวตากานที่ตาสี ดอคาที่ท่าตะโก ชับจำปาที่ลุ่มน้ำป่าสัก เป็นต้น จันเสนเป็นชุมชนที่เติบโตอย่างเต็มที่แล้วในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคเหล็ก (ราว 2,700 - 2,300 ปีมาแล้ว) แล้วสืบเนื่องเป็นเมืองที่มีคูคันดินล้อมรอบในสมัยพูน้น ก่อนที่จะโรยร้างไปในสมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 12) จันเสนจึงหมดความสำคัญไปในสมัยทวารวดีช่วงต้นๆ เท่านั้น

การปฏิบัติงานทางโบราณคดี บริเวณเมืองจันเสนและชุมชนโบราณใกล้เคียงเมืองโบราณจันเสน นับว่าเป็นแหล่งโบราณคดีสำคัญแห่งหนึ่ง เพราะเป็นการเริ่มต้นการขุดค้นทางโบราณคดีในช่วงกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ (Protohistory) แหล่งแรกในประเทศไทย ใช้เทคนิคปฏิบัติการโดยนักโบราณคดีชาวอเมริกัน เป็นการเปิดประเด็นองค์ความรู้ เรื่องราวของยุคโลหะจนกระทั่งถึงการรับอารยธรรมจากภายนอกในสมัยทวารวดีตอนต้น นับเป็นคุณค่ามหาศาลต่อการศึกษาด้านโบราณคดีในเวลาต่อมา

การค้นพบเมืองโบราณจันเสน

เกิดจากการศึกษาแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ ของ อาจารย์นิจ วิทยุธีระนันท์ เมื่อปี พ.ศ. 2509 ท่านและคณะได้สำรวจเมืองโบราณแห่งนี้หลายครั้ง รวมถึงเผยแพร่เป็นบทความในหนังสือต่างๆ จนกลายเป็นข้อมูลสำคัญในการใช้อ้างอิงถึงแหล่งโบราณคดีที่จันเสนตลอดมา การค้นพบเมืองครั้งนั้นทำให้กรมศิลปากรให้นายชิน อยู่ดี นายสมพร อยู่โพธิ์ และคณะ ออกไปสำรวจทำแผนที่ ชื่นตะเปียน จัดทำรายงานการสำรวจเมืองโบราณจันเสนและรวบรวมวัตถุโบราณไว้เป็นหลักฐานจำนวนหนึ่ง

การขุดค้นที่จันเสน (พ.ศ. 2511 - 2512)

เป็นความร่วมมือระหว่าง กองโบราณคดี กรมศิลปากร และพิพิธภัณฑสถานของมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย โดยมี ดร.ยอร์ช เดลส์ และนายสมพร อยู่โพธิ์ เป็นผู้อำนวยการ และนายเบนเนท บรอนสัน เป็นผู้อำนวยการสนาม โดยดำเนินการขุดค้น 2 ช่วง คือ พ.ศ. 2511 และ

พ.ศ. 2512 รวมระยะเวลาการปฏิบัติงานในสนามกว่า 6 เดือน การขุดค้นครั้งนี้ นักโบราณคดีชาวอเมริกันได้ใช้เทคนิคการศึกษาซึ่งเป็นสิ่งที่ยากใหม่สำหรับงานโบราณคดีประวัติศาสตร์ไทยในยุคนั้น คือ การขุดค้นโดยการศึกษาจากระดับชั้นดิน การกำหนดอายุจากจำนวนคาร์บอน 14 การวิเคราะห์แบบของเครื่องปั้นดินเผา ถ่ายรูป วาดลายเส้นโบราณวัตถุทุกชนิดอย่างประณีตเพื่อการศึกษาอ้างอิงในภายหลัง

ภาพประกอบ 12 การขุดค้นในเมืองโบราณจันเสน พ.ศ. 2511

การขุดค้นที่จันเสนนับว่าได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดีในระยะนั้น สามารถเห็นภาพพัฒนาการของชุมชนโบราณตั้งแต่แรกเริ่มจนเสื่อมสลายลง ทั้งยังเห็นว่าการเคลื่อนไหวติดต่อกับชุมชนภายนอก เช่น ในอีสานภาคตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ชุมชนร่วมสมัยภาคกลาง เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์จันเสน

ในบริเวณเมืองโบราณได้ขุดพบโบราณวัตถุหลายอย่าง ประเภทที่ทำด้วยเศษดินเผา อาทิ พระพิมพ์ต่างๆ ตุ๊กตา ตะเกียง ประเภทที่ทำด้วยหิน ได้แก่ ฐานบัว ธรรมจักร ขวานหินขัดที่ทำด้วยโลหะ มีตุ่มหูทำด้วยตะกั่วหรือดีบุก ใบหอกที่ทำด้วยสำริด ปัจจุบันโบราณวัตถุดังกล่าวเก็บรักษาไว้ที่ พิพิธภัณฑ์จันเสน ซึ่งตั้งอยู่ในวัดจันเสน เริ่มก่อสร้างโดยพระครูนิสัยจริยคุณ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "หลวงพ่อโอด" ได้มีดำริที่จะสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ขึ้นเพื่อให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ภายในจัดให้มีส่วนที่เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อใช้แสดงเรื่องราวของจันเสนในอดีต พร้อมกันไปด้วยพระครูนิวาสธรรมขันธ์หรือหลวงพ่อเจริญ เจ้าอาวาสรูปต่อมาเป็นกำลังสำคัญที่สานต่องานพิพิธภัณฑ์จันเสร็จ

สมบูรณ์โดยงบประมาณในการก่อสร้างนั้นได้มาจากแรงศรัทธาของประชาชน เมืองโบราณจันเสน นั้นมีหลวงพ่อโอด อดีตเจ้าอาวาสวัดจันเสน ซึ่งท่านมรณภาพไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 เป็นผู้มั่งมั่งที่จะสร้างมณฑปเจดีย์ขึ้น โดยมีความมุ่งหมายว่า

1. ส่วนยอดของมณฑปเจดีย์จะบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
2. องค์เรือนธาตุประดิษฐาน "หลวงพ่อなか" พระพุทธรูปปางนาคปรกที่นำมาจากเมืองลพบุรี เพื่อให้เป็นพระพุทธรูปสำคัญของชุมชน
3. อาคารส่วนฐานของพระมหาเจดีย์ เป็นที่ประดิษฐานรูปปั้นของพระครูนิสัยจรรย์คุณ และทำเป็นพิพิธภัณฑ์เมืองจันเสน แสดงโบราณวัตถุที่พบทั้งในเขตเมืองโบราณและบริเวณใกล้เคียงอย่างมีระบบ ตลอดจนแสดงถึงพัฒนาการของชุมชนจันเสนตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน

พระมหาธาตุเจดีย์จันเสน อยู่ในห้องชั้นฐานของพระมหาธาตุเจดีย์ การออกแบบได้ใช้ลักษณะของสถูปในสมัยทวารวดีเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ ใช้รายละเอียดของลวดลายทางสถาปัตยกรรมในสมัยทวารวดี ซึ่งมีคำจารึกที่ฐานพระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน ให้ผู้สนใจได้อ่านประวัติความเป็นมาอีกด้วย โครงการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจันเสน ในปี 2537 – 2538 ทำให้เกิดการทบทวนข้อมูลการศึกษาทางโบราณคดีในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาปากตะวันออก รวมถึงการให้ความสำคัญของ จุดเปลี่ยน ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายต่อสมัยกับทวารวดีตอนต้น (Proto History) จึงมีการขุดค้นแหล่งโบราณคดีช่วงก่อนประวัติศาสตร์ ที่บ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลสร้อยทอง ซึ่งห่างจากเมืองโบราณจันเสน ราว 2 กิโลเมตร โดยการฝึกภาคสนามของนักศึกษา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมีเป้าหมายของการศึกษาเปรียบเทียบโดยการขุดค้นที่เมืองจันเสนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนำไปสู่ความรู้ เรื่องโบราณคดีในภาคกลางของประเทศไทยอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

โบราณวัตถุบางส่วนที่ถูกรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์จันเสน (อื่นๆ อยู่ในภาคผนวก)

ภาพประกอบ 13 ภาชนะดินเผาสมัยทวารวดี ค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน

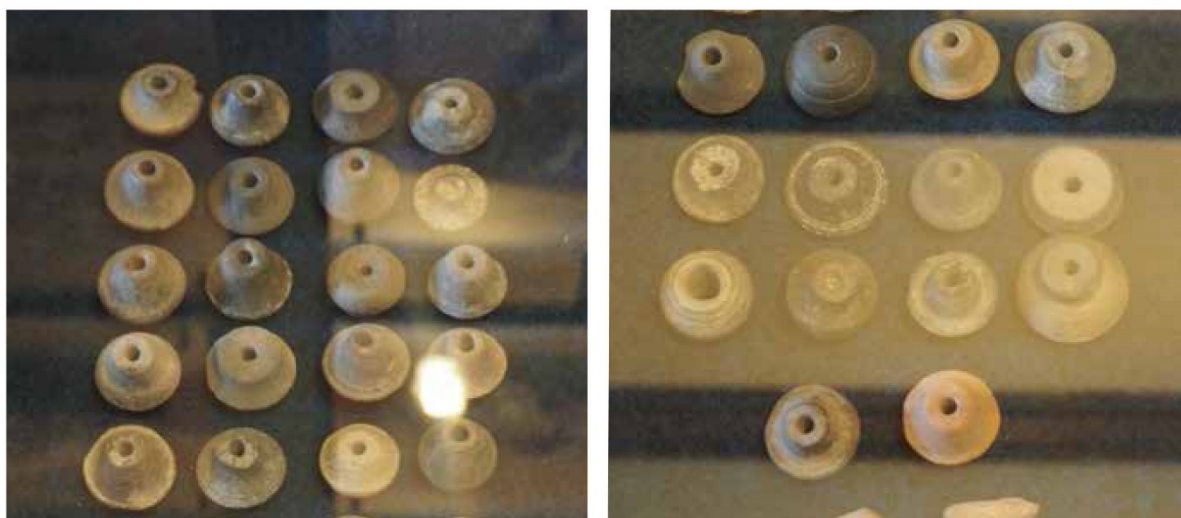
ภาพประกอบ 14 เครื่องประดับสมัยทวารวดี ค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน

ภาพประกอบ 15 ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็ก ค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน

ภาพประกอบ 16 แท่นหิน และ หินบดยา ค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน

ภาพประกอบ 17 แวดินเผา ค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน

2. การจักสานไม้ไผ่

วัตถุดิบและกรรมวิธี

เครื่องจักสานเป็นงานหัตถกรรมเก่าแก่อย่างหนึ่งที่มีมนุษย์ทำขึ้น เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ โดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาแปรรูปเป็นวัสดุ สร้างเป็นเครื่องจักสานประเภทต่างๆ ประเทศต่างๆ ในเอเชียเป็นแหล่งผลิตเครื่องจักสานที่สำคัญของโลก ทั้งนี้เพราะภูมิภาคนี้ มีพืชพันธุ์ไม้นานาชนิด ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ที่จะนำมาทำเป็นเครื่องจักสาน นอกจากนี้ ประชากรส่วนใหญ่ ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ยังไม่ได้พัฒนาเป็นการเกษตรอุตสาหกรรม ที่ใช้เครื่องจักรกล ดังนั้น เครื่องมือเครื่องใช้ ที่เกษตรกรในภูมิภาคนี้ ใช้ในการ ประกอบอาชีพ จึงยังเป็นเครื่องมือพื้นบ้าน มากกว่าที่จะใช้เครื่องมือที่มีเทคโนโลยีสูง โดยเฉพาะประเทศกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือเอเชียอาคเนย์ เช่น ประเทศไทย ในอดีตประชากร ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม และเป็นเกษตรแบบดั้งเดิม ที่ใช้เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้แล้ว ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบท ยังดำรงชีพตามสภาพสังคมเกษตรกรรม ที่ยังใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่ผลิตขึ้นเองจากวัตถุดิบธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น การทำภาชนะดินเผาด้วยดินที่หาได้ในท้องถิ่น การทำเครื่องจักสาน ด้วยเถา ไผ่ และต้นไม้ชนิดต่างๆ ดังนั้นเครื่องจักสานจึงเป็นเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน ที่ใช้กันแพร่หลายที่สุดในทุกภาคของประเทศ

มนุษย์มีความเฉลียวฉลาดในการเลือกสรรวัตถุดิบแต่ละชนิดจากธรรมชาติ มาทำเป็นเครื่องจักสาน ให้สอดคล้องเหมาะสมกับการใช้สอย เช่น นำกิ่งไม้มาสอดขัดกันอย่างง่าย ๆ เป็นรั้ว เพื่อแสดงอาณาเขตของตน นำไผ่ที่มีลักษณะเป็นเส้นแบน ๆ อย่างไผ่ตาล ไผ่มะพร้าว ไผ่ลาน ไผ่ลำเจียก มาจักเป็นเส้น แล้วสานเป็นเครื่องจักสานประเภทต่างๆ นำไม้ไผ่และหวาย มาจักเป็นเส้นเพื่อสานเป็นเครื่องจักสาน

ไผ่

ไผ่ เป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ที่จะนำมาแปรรูปเป็นวัสดุ สำหรับทำเครื่องจักสานมากที่สุด จึงเห็นได้ว่า เครื่องจักสานไม้ไผ่ เป็นเครื่องจักสานที่นิยมใช้ และผลิตกันแพร่หลายในภูมิภาคเอเชีย เฉพาะประเทศไทยนั้น ไผ่หลายพันธุ์มีคุณสมบัติเหมาะสม ที่จะนำมาทำเครื่องจักสาน กระจายอยู่ในทุกภาคของประเทศ และไผ่ที่นำมาทำเครื่องจักสานได้ดี มีหลายพันธุ์ ได้แก่ ไผ่สีสุก ไผ่รวก ไผ่เอี้ยะ ไผ่ข้าวหลาม เป็นต้น แต่ละชนิดมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะนำมาใช้ทำเครื่องจักสานแตกต่างกันไป เช่น

ไผ่สีสุก (*Bambusa blumeana* Schult.) ขึ้นทั่วไปตามหัวไร่ปลายนากทุกภาคของประเทศ แต่พบมากในภาคกลาง และภาคใต้ ชอบดินเหนียวปนทราย หรือดินร่วนในที่ราบต่ำๆ ตามริมแม่น้ำ ลำคลอง ไผ่ชนิดนี้ กล่าวกันว่า มาจากหมู่เกาะชวา สุมาตรา และบอร์เนียว ลำมีสีออกเหลือง จึงเรียกว่าไผ่สีสุก เป็นไผ่ที่มีลำสูงใหญ่ ไผ่ชนิดนี้ใช้ ประโยชน์ได้หลายอย่าง ชาวบ้านจึงมักปลูกไว้เป็นรั้วบ้านเพื่อ ช่วยกำบังลม และนำหน่อมาเป็นอาหาร นำต้นมาใช้ประโยชน์ต่างๆ เช่น ทำพะอง บันได และทำเครื่องจักสานนานาชนิด

ไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis* Gamble) เป็นไผ่ที่กระจายพันธุ์ตามธรรมชาติในบริเวณประเทศพม่า จึงพบไผ่ชนิดนี้มากในบริเวณภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันตกบริเวณจังหวัดกาญจนบุรี ไผ่รวก เป็นไผ่ที่มีความสวยงาม เป็นกอชิดทึบ พุ่มเตี้ย ลำต้นเล็กและเปลา สูงประมาณ 2-๗ เมตร มีกิ่งเล็กๆ ไผ่รวกเป็นไม้ที่ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ปลูกตกแต่งบริเวณบ้าน ทำรั้ว ใช้เป็นวัสดุประกอบการก่อสร้าง การประมง ทำเยื่อกระดาษ และใช้ทำเครื่องจักสาน

ไผ่เอี้ยะ (*Cephalostachyum virgatum* Kurz) เป็นไม้ที่รู้จักกันดีในภาคเหนือ ขึ้นทั่วไปในบริเวณป่าดงดิบหรือป่าผสมผลัดใบที่มีไม้สัก เฉพาะตามริมห้วยต่างๆ ลักษณะเด่นของไผ่ชนิดนี้คือ เนื้อลำบางมาก ตั้งแต่โคนถึงยอด มีขนาดปล้องยาวมาก ประมาณ ๕๐-๗๐ เซนติเมตร สูง ประมาณ 1๘ เมตร ไม้เอี้ยะเป็นไม้ขนาดย่อม ลำเรียวยาวเปลา ชาวบ้านในภาคเหนือนิยมนำมาทำฝายบ้าน เครื่องมือจับปลา กระบอกลี้น้ำ และเครื่องจักสาน

ไผ่ข้าวหลาม (*Cephalostachyum pergracile* Munro) มีมากในบริเวณภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขึ้นกระจายเป็นกลุ่มๆ ในป่าผสมผลัดใบ ชื่อพื้นเมืองอาจเรียก ไม้ข้าวหลาม ไม้ป้าง เป็นไม้ขนาดกลาง ชูลำสวยงาม กอไม้แน่นจนเกินไป ลำต้นตรงสีเขียวอมเหลือง เนื้อบาง ไผ่ชนิดนี้ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ตั้งแต่ใช้เผาข้าวหลาม และเครื่องจักสาน ใช้ก่อสร้างบ้านเรือน ทำฟาก ฝา เพดานบ้าน ทำโรงเรือนสำหรับเลี้ยงสัตว์จนถึงนำไปทำเป็นตะแกรงแทนเหล็กสำหรับยัดคอนกรีตในงานก่อสร้าง นอกจากไผ่หลายชนิด ซึ่งเป็นไม้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการนำมาทำเครื่องจักสานได้ดีแล้ว ยังมีวัตถุดิบจากธรรมชาติอีกหลายชนิด ที่นำมาใช้ทำเครื่องจักสานได้ดี เช่น หวาย พรรณไม้หลายชนิด *Calamus* spp. ในวงศ์ *Palmae* ลำต้นยาว ผิวเกลี้ยง เหนียว ขึ้นเป็นกอ มีหลายชนิด เช่น หวายตะค้าทอง หวายโป่ง ซึ่งเป็นพรรณไม้อีกหนึ่งชนิดหนึ่ง ที่ใช้ทำเครื่องจักสานได้ดี อาจจะสานด้วยหวายทั้งหมด หรือใช้หวายผสมกับวัสดุชนิดอื่น เช่น ไม้ไผ่ ใบตาล ใบลาน ฯลฯ

ย่านลิเภา เป็นชนิดหนึ่ง *Lygodium flexuosum* Sw. ในวงศ์ Schizaeaceae ลำต้นเป็นเถา ในประเทศไทยมีมากในบริเวณภาคใต้ ชาวบ้านเรียก ย่านลิเภาบองหยอง หรือย่านบองหยอง การนำมาทำเครื่องจักสาน จะลอกเอาเฉพาะเปลือก มาจักเป็นเส้น แล้วสานหุ้มโครง ที่ทำด้วยหวายหรือไม้ไผ่

กระจูด พรรณไม้ชนิดหนึ่ง *Lepironia articulata* Domin ในวงศ์ Cyperaceae ลำต้นกลม ในกลวงและมีเยื่ออ่อนหุ้มกันเป็นข้อๆ ใช้สานเสื่อและกระสอบ มีมากตามหมู่เกาะต่างๆ ของประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย ในประเทศไทยมีมากในบริเวณทะเลสาบสงขลา ในเขตจังหวัดพัทลุง การนำกระจูดมาทำเครื่องจักสาน จะต้องทุบให้แบน แล้วทิ้งไว้ให้แห้ง ก่อนที่จะสานเป็นเครื่องจักสาน

นอกจากการใช้ต้นหรือเถาของพืชพันธุ์ไม้บางชนิดมาทำเครื่องจักสานแล้ว คนไทยยังนำใบไม้บางชนิด มาทำเครื่องจักสานด้วย เช่น ใบไม้ใน ตระกูลปาล์ม พรรณไม้ในวงศ์ *Palmae* ได้แก่ ใบตาล ใบมะพร้าว ใบลาน ใบลำเจียก หรือ ปาหนัน (พรรณไม้ชนิดหนึ่ง *Pandanus odoratissimus* Linn. f. ในวงศ์ *Pandanaceae* ขอบใบและกลีบ ดอกมีหนามมีกลิ่นหอม) เตย (พรรณไม้สกุล *Pandanus* spp. เกิดเป็นกอก็มี เกิดเดี่ยวๆ ก็มี ใบเรียงสลับ เวียนเป็นเกลียวขึ้นไป จนถึงยอดใบเป็น ทางยาวมีหนาม) จาก (พรรณไม้ชนิดหนึ่ง *Nipa fruticans* Wurmb. ในวงศ์ *Palmae*) ขึ้นเป็นกอตาม ชายเลน หรือดินโคลน ตามริมฝั่งน้ำตื้นๆ ใบนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ทำเป็ เครื่องมุงหลังคา ใช้สานเป็ยวหรือขอบของภาคใต้ ทำหมากตักน้ำ ฯลฯ

การนำวัตถุดิบธรรมชาติเหล่านี้มาทำเป็นเครื่องจักสานนั้น มนุษย์ค่อยๆ เรียนรู้คุณสมบัติของวัตถุดิบแต่ละชนิด แล้วเลือกสรรนำมาแปรรูปวัตถุดิบ ให้มีลักษณะเหมาะสม ในการนำมาสานเป็นเครื่องจักสาน เช่น การนำไม้ไผ่มาผ่าเป็นซี่ๆ แล้ว "จัก" เป็นเส้นๆ เรียก "ตอก" เฉพาะตอกไม้ไผ่นั้น โดยทั่วไปมักจักเป็นตอกสองชนิดคือ ตอกที่จักขนานกับผิวไผ่ เรียก "ตอกปิ่น" ตอกชนิดนี้อาจจะจักเอาผิวไผ่ไว้เรียก "ตอกผิว" ชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงจักเฉพาะเนื้อไผ่เป็นชั้นๆ ลงไป ตอกผิวนี้เมื่อนำไปทำเครื่องจักสาน จะมีความคงทนกว่าตอก ที่มีเฉพาะเนื้อไม้ ตอกอีกชนิดหนึ่ง เป็นตอกที่จักขวางผิวไผ่ มีผิวติดที่สันด้านหนึ่งเรียก "ตอกตะแคง" ตอกชนิดนี้จะมีผิวไผ่ที่สันทุกเส้น ใช้สานเครื่องจักสานได้หลายชนิดเช่นเดียวกัน

การทำเครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านโบราณอย่างหนึ่ง ที่ทำสืบทอดกันมาช้านานแล้ว เครื่องมือที่ใช้ทำเครื่องจักสาน ก็เป็นเครื่องมือพื้นบ้านเพียงไม่กี่ชิ้น ที่ชาวบ้านมักทำขึ้นใช้เอง เครื่องมือสำคัญที่ใช้ทำเครื่องจักสานของไทย ได้แก่

มีด เครื่องมือสำหรับแปรรูปวัตถุดิบจากธรรมชาติ มาเป็นวัสดุสำหรับทำเครื่องจักสาน มีดที่ใช้กันทั่วไป เป็นมีดเหล็กกล้า เนื้อแกร่ง มี 2 ชนิดคือ

1. มีดสำหรับผ่าและตัด มักเป็นมีดขนาดใหญ่ สันหนา เช่น มีดโต้ หรือมีดอีโต้ ใช้ตัดและผ่าไม้ไผ่ หวาย หรือไม้อื่นๆ ที่จะใช้ทำเครื่องจักสานให้มีขนาดตามต้องการ ก่อนที่จะนำไป เหลา จักเป็นตอก หรือเป็นเส้นต่อไป

2. มีดตอก มีดชนิดนี้มีประโยชน์ใช้สอยตามชื่อคือ ใช้สำหรับจักตอก หรือเหลาหวาย เป็นมีดปลายเรียวแหลม ปลายและด้ามงอน ส่วนมากตัวมีดจะสั้นกว่าด้าม เพราะในการจักหรือเหลาตอก จะใช้ด้ามสอดเข้าไประหว่างแขนกับลำตัว เพื่อให้จักหรือเหลาตอกได้สะดวก มีดชนิดนี้ จะมีสันบาง เพื่อให้จักได้ดี ส่วนปลายที่งอนแหลมนั้น จะใช้เจาะหรือคว้านได้ด้วย มีดตอกทั่วไปจะมีรูปร่างคล้ายคลึงกันดังกล่าว แล้วแต่อาจจะมีรูปร่างพิเศษแตกต่างกันบ้าง ตามความนิยมของแต่ละถิ่น และช่างจักสานแต่ละคน

เหล็กหมาด เหล็กปลายแหลม ใช้สำหรับ เจาะ ไช้ งัด แะ มี 2 ชนิดคือ เหล็กหมาดปลายแหลม เป็นเหล็กปลายกลมแหลม มีด้ามทำด้วยไม้ ใช้สำหรับไชหรือแคะ มักทำด้วยเหล็กกำร่ม หรือซี่ลวดรถจักรยาน ฝนปลายให้แหลม ใช้ไชหรือแคะเครื่องจักสาน เพื่อร้อยหวาย ผูกโครงสร้าง ผูกขอบ หรือเจาะหูกะบุง ตะกร้า เป็นต้น

เหล็กหมาดปลายหอก เป็นเหล็กแหลมปลายแบนอย่างปลายหอก ใช้เจาะหรือไชไม้ให้เป็นรู มักใช้เจาะรูเครื่องจักสาน เมื่อต้องการผูกหวาย เสริมโครงสร้างให้แข็งแรง

คีมไม้ เป็นเครื่องมือจำเป็นในการทำเครื่องจักสาน รูปร่างคล้ายคีมทั่วไป แต่มีขนาดใหญ่ และทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ชิงชัน ไม้มะค่า แก่นไม้มะขาม คีมจะใช้หนีบปากภาชนะจักสาน เพื่อเข้าขอบ เช่น ใช้หนีบขอบกระบุง ตะกร้า กระจาด ขณะเข้าขอบปาก เพื่อผูกหวาย ที่ขอบให้แน่น คีมจะช่วยให้ช่างจักสานเข้าขอบภาชนะจักสานได้สะดวก โดยไม่ต้องใช้ผู้ช่วย

นอกจากเครื่องมือสำคัญในการทำเครื่องจักสานดังกล่าวแล้ว การทำเครื่องจักสานยังอาจจะมีเครื่องมืออย่างอื่นอีก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัสดุที่นำมาทำเครื่องจักสาน เช่น การเหลาหวายที่จักเป็นเส้นแล้ว ให้เรียบเสมอกัน ช่างจักสานจะใช้ฝ่ากระป๋อง หรือสังกะสี มาเจาะรูให้มีขนาดต่างกัน จากรูใหญ่ไปเล็ก แล้วสอดเส้นหวายเข้าไปในรู แล้วชักผ่านออกไป ความคมของสังกะสีจะครูด ให้ผิวเส้นหวายเรียบและมีขนาดเสมอกัน เรียกว่า "ชักเลียด" การชักเลียดนั้นจะต้องชักจากรูใหญ่ ไปหารูเล็ก การทำเครื่องจักสานย่านลิเภาก็ใช้ เครื่องมือชนิดเดียวกันนี้ แต่เรียกว่า "ชักแป้น" นอกจากเครื่องมือเหล่านี้แล้ว ช่างจักสานบางท้องถิ่นอาจจะมีเครื่องมือพิเศษเฉพาะตัวแตกต่างกันไปอีกก็ได้ ในปัจจุบันมีผู้ประดิษฐ์เครื่องจักและ เหลาตอกด้วยมอเตอร์ไฟฟ้าขึ้นใช้ ช่วยให้จักและ เหลาตอกได้รวดเร็วขึ้น แต่กระนั้นก็ตาม ตอกที่จักและเหลาด้วยมือ จะเรียบและประณีตกว่า เมื่อได้ตอกแล้ว จึงนำตอกไป "สาน" เป็นเครื่องจักสานให้มีรูปทรง และลวดลาย ตามความต้องการ การจัก หรือการทำไม้ไผ่เป็นตอก แล้วสานเป็นภาชนะเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เป็นขั้นตอนสำคัญ คนไทยจึงเรียกหัตถกรรมที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการนี้ว่า "เครื่องจักสาน" การทำเครื่องจักสานของไทย ก็ทำขึ้นตามกระบวนการดังกล่าว เริ่มจากการ "จัก" คือ การเอามีดผ่าไม้ไผ่ หวาย หรือวัตถุดิบอื่นๆ ให้แตกแยกออกจากกันเป็นเส้นบางๆ แล้ว "สาน" เป็นเครื่องจักสานประเภทต่างๆ ให้มีรูปทรงสอดคล้อง กับการใช้สอย และขนบนิยมของท้องถิ่น การใช้เส้นตอก หรือวัสดุที่มีลักษณะเป็นเส้นอื่นๆ มาขัดกัน เริ่มจากการสานอย่างง่าย ด้วย "ยก" ขึ้นเส้นหนึ่ง แล้ว "ข่ม" ลงเส้นหนึ่งสลับกันไป เรียกว่า ลายขัด หรือลายหนึ่ง จนถึงการสอดและขัด แปลงออกไปเป็นลายที่ยากขึ้น เช่น ลายสอง ลายสาม จนถึงลายที่มีลักษณะพิเศษออกไปอย่าง ลายเฉลว หรือลายตาแข่ง ลายดอกพิกุล และลายอื่นๆ ที่ช่วยให้

เครื่องจักสานมีความสวยงาม ควบคู่กับประโยชน์ใช้สอย การสาน เป็นขั้นตอนสำคัญในการทำเครื่องจักสาน โดยนำวัตถุดิบที่แปรรูปแล้ว มาสานเป็นรูปทรงต่างๆ กรรมวิธีในการสานแบ่งออกเป็นแบบต่างๆ ได้ดังนี้

ลายขัด เป็นวิธีการสานแบบพื้นฐานที่เก่าแก่ที่สุด ลักษณะของลายขัด เป็นการสร้างแรงยึดระหว่างตอก ด้วยการขัดกัน เป็นรูปมุมฉาก ระหว่างแนวตั้งกับแนวนอน โดยใช้ตอกยืน หรือตอกแนวตั้ง หรือตอกยืน สอดขัดกับตอกแนวนอน โดยยกขึ้นเส้นหนึ่ง ช่มหรือขัดลงเส้นหนึ่ง สลับกันไปอย่างที่เราเรียกว่า ลายหนึ่ง จากลายหนึ่งได้ พัฒนามาเป็นลายสอง ลายสาม และลายอื่นๆ ที่ยังคงรักษาลักษณะการสอด และการขัดกันเช่นเดิม แต่ใช้เส้นตอกในแนวตั้ง และแนวนอนมากกว่าหนึ่งเส้น และสอดขัดกันให้สลับไปสลับมา เกิดเป็น ลายสอง ลายสาม และลายอื่นๆ อีกมาก ลายขัดนี้ใช้สานเครื่องจักสานได้หลายชนิด และมักใช้ร่วมกับลายชนิดอื่น เพื่อให้ได้รูปทรงตามต้องการ

ลายทแยง เป็นวิธีสานที่ใช้ตอกสอดขัดกันในแนวทแยง (diagonal) ไม่มีเส้นตั้ง และเส้นนอนเหมือนลายขัด แต่จะสานสอดขัดกัน ตามแนวทแยง เป็นทแยงเหลี่ยมต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ คล้ายรวงผึ้ง ลายชนิดนี้จึงมักสานโปร่ง เช่น ลาย ตาเข่ง ลายชะลอม ลายหัวส้อม ลายเกล็ดเต่า และลายเฉลว ลายชนิดนี้มักใช้สานภาชนะโปร่ง เช่น เข่ง ชะลอม หรือใช้สานประกอบกับลายอื่น เช่น สานเป็นส่วนบนของหมวก หรือหัวส้อม เพราะ สามารถสานกระจายออกจากศูนย์กลางได้ดี ก่อนที่จะสานลายขัดหรือลายอื่นประกอบเป็น ส่วนของเครื่องจักสานต่อไป

ลายขดหรือถัก เป็นการสานที่ใช้กับวัสดุที่ไม่สามารถคงรูปอยู่ได้ด้วยตนเอง เช่น หวาย ย่านลิเภา ปอ ผักตบชวา วัสดุเหล่านี้ต้องสานด้วยการขดหรือถัก ได้แก่ การถักเป็นเส้น แล้วขดเป็นวง กระจายออกจากศูนย์กลาง แล้วถักเชื่อมกันเป็นชั้นๆ ให้ได้รูปทรงตามต้องการ หรือสานโดยใช้วัสดุอื่นเป็นโครงก่อน แล้วถักหรือสานพันยึดโครงเหล่านั้น ให้เป็นรูปทรงตามโครงสร้างที่ขึ้น เช่น การสานเครื่องจักสานย่านลิเภา จะต้องใช้โครงหวายหรือไม้ไผ่ มาทำเป็นโครงตามรูปภาชนะ ที่ต้องการจะสานก่อน แล้วจึงใช้ย่านลิเภาที่จัก เป็นเส้นแล้วสอดพันเชื่อมระหว่างโครงแต่ละชั้น เข้าด้วยกัน จนเป็นภาชนะเครื่องใช้ที่มีรูปทรงตาม ต้องการ เช่น การสานกระเป๋ากลอง ตะกร้าหิ้ว การสอดขัดนี้อาจจะทำให้เป็นลวดลายเพื่อความ สวยงามด้วย

ลายอิสระ เป็นการสานที่ไม่มีแบบแผนตายตัว ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้สาน ที่จะคิดประดิษฐ์ขึ้นเอง ให้สอดคล้องกับความต้องการของตน ลายประเภทนี้มักสานขึ้นตามความต้องการของผู้สาน และแบบแผนที่สืบทอดกันมา ในแต่ละท้องถิ่น เช่น การสานของเล่นด้วยไผดตาล ไผ่ลาน ไผ่มะพร้าว เป็นรูปสัตว์ต่างๆ เช่น ปลา ตะเพียน ตั๊กแตน นก หรือสานเป็นของเล่น ประเภทเครื่องประดับของเด็ก เช่น สานเป็น เข็มขัด แหวน กำไล นอกจากนี้ การสานแบบ อิสระนี้ บางที่ใช้เศษตอกสานเป็นดอกไม้หรือ พวงมาลัยเป็นเครื่องบูชาสิ่งที่เคารพนับถือก็มี นอกจากกรรมวิธีการสานเครื่องจักสานดังกล่าวแล้ว คนไทยยังมักรวมเอาการ "ถัก" เข้าไว้ในกระบวนการของการทำเครื่องจักสานด้วย เพราะเครื่องจักสานหลายชนิดต้องใช้หวาย เชือก ป่าน ปอ ฯลฯ มาถักประกอบด้วย เช่น การใช้เชือกหรือ หวายถักขอบหรือชายเสื้อ ฯลฯ เพื่อให้ใช้ได้ทน ทานและสวยงามด้วย ดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่า เครื่องจักสานเป็นหัตถกรรม ที่ทำขึ้นจากวัตถุดิบธรรมชาติ ที่มี

อยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ นำมาแปรรูปให้มีลักษณะเหมาะสม แล้วสานเป็นเครื่องจักสาน ที่มีรูปทรงธรรมดา จนพัฒนามาเป็นเครื่องจักสาน ที่มีรูปร่างสวยงาม และมีลวดลายละเอียดประณีต เครื่องจักสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ที่มนุษย์ประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้น จากวัตถุดิบพื้นบ้าน เท่าที่จะหาได้ในท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมกับความต้องการในการใช้สอย เรื่อยมาจากอดีตจนปัจจุบัน เครื่องจักสานมากมาย หลายอย่างที่ทำขึ้นในภาคต่างๆ ของไทย มีรูปแบบ และประโยชน์ใช้สอยแตกต่างกันอย่างน่าสนใจ

ภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ บ้านจันเสน ต.จันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์

จันเสนเป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะป่าไผ่ ชาวบ้านมีการดำรงชีวิตอยู่ในความพอเพียง และนำสิ่งแวดลอมรอบตัว ไม้ไผ่จะเป็นพืช สัตว์ หรือสิ่งของรอบข้างมาประยุกต์ดัดแปลงให้เข้ากับการดำรงชีวิตประจำวัน การจักสานไม้ไผ่บ้านจันเสน เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย ที่ได้ใช้เวลาว่างหลังจากการประกอบอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม มาดำเนินการ โดยได้นำต้นไผ่ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งปลูกไว้รอบ ๆ หมู่บ้าน โดยใช้หน่อเป็นอาหารและใช้ลำต้นมาดัดแปลงทำเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็นภายในครอบครัวและเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ เช่น ตะกร้า ชะลอม กระออม กระด้ง ตะแกรง กระเชอ ลอบ ไช กระติบข้าว หวด หรือมวญ นึ่งข้าว ครุ เป็นต้น โดยเริ่มจัดตั้งกลุ่มจักสานขึ้นในปี พ.ศ.2517 ซึ่งในปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์การจักสานไม้ไผ่บ้านจันเสน ได้มีการรวมกลุ่มสมาชิกมากขึ้น มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และได้ลงทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP และสามารถสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกเพิ่มมากขึ้น สามารถเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพรองให้แก่ครอบครัวและชุมชน โดยมีคุณสมุณี นาคแย้ม เป็นประธานศูนย์จักสานคนปัจจุบัน

ภาพประกอบ 18 งานจักสานไม้ไผ่ กลุ่มจักสานไม้ไผ่บ้านจันเสน

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการบูรณาการ (Integrative Theory)

การบูรณาการ หมายถึง การทำให้หน่วยย่อยทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว ที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว การบูรณาการนั้น เราจะเอาหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งมารวมเข้าในองค์รวมที่มีหน่วยย่อยอื่นอยู่แล้วก็ได้ หรือจะเอาหน่วยย่อยทั้งหลายที่ต่างแยกกันอยู่มารวมเข้าด้วยกันเป็นองค์รวมก็ได้ ซึ่งเรียกว่าบูรณาการทั้งสิ้น แต่ข้อสำคัญจะต้องมีตัวยูนิตที่เป็นหลักอยู่ 3 อย่างในเรื่องบูรณาการ คือ

1. มีหน่วยย่อยองค์ประกอบ ชิ้นส่วน อวัยวะ หรือชิ้น ระดับ แง่ ด้านที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน อันนี้เป็นสิ่งที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกันคือสิ่งย่อย ส่วนย่อย
2. หน่วยย่อยเป็นต้นนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน อันนี้อาจจะเลยไปถึงลักษณะที่ว่ายืดหยุ่นปรับตัวได้ มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลาด้วย
3. เมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วก็จะเกิดความครบถ้วนเต็มบริบูรณ์ โดยมีความประสานกลมกลืน เกิดภาวะได้ที พอดี หรือสมดุล พอได้ทีหรือพอดีสมดุลแล้วองค์รวมนั้นก็มีชีวิตชีวา ดำรงอยู่และดำเนินไปด้วยดีอันเป็นภาวะของบูรณาการ

ถ้าครบ 3 อย่างนี้ก็เป็นบูรณาการ สามอย่างนี้เป็นตัวยูนิตที่จะเป็นตามสภาวะ ส่วนในทางปฏิบัติจะมีหลักและกระบวนการวิธีอย่างไร ก็พิจารณาว่ากันอีกส่วนหนึ่ง แต่สิ่งที่จะต้องเน้นคือความพอดีได้ที หรือ สมดุล ซึ่งเป็นภาวะที่ต้องการของบูรณาการนั้น

แนวคิดอัตลักษณ์

เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ตรงกับคำในภาษาอังกฤษคำเดียวกัน คือ IDENTITY จนเกิดมีคำถามบ่อยครั้งถึงความหมายระหว่างคำทั้งสองคำนี้ เอกลักษณ์ตามความหมายที่บัญญัติไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2๕๔2 (ราชบัณฑิตยสถาน,2๕2๖) หมายถึง ลักษณะที่เหมือนกันหรือมีส่วนร่วมส่วนคำว่า อัตลักษณ์นั้นไม่มีบัญญัติไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แต่มีบัญญัติไว้ในพจนานุกรมฉบับมติชน (สำนักพิมพ์มติชน,2๕๔๗) ว่าหมายถึงลักษณะเฉพาะตัว

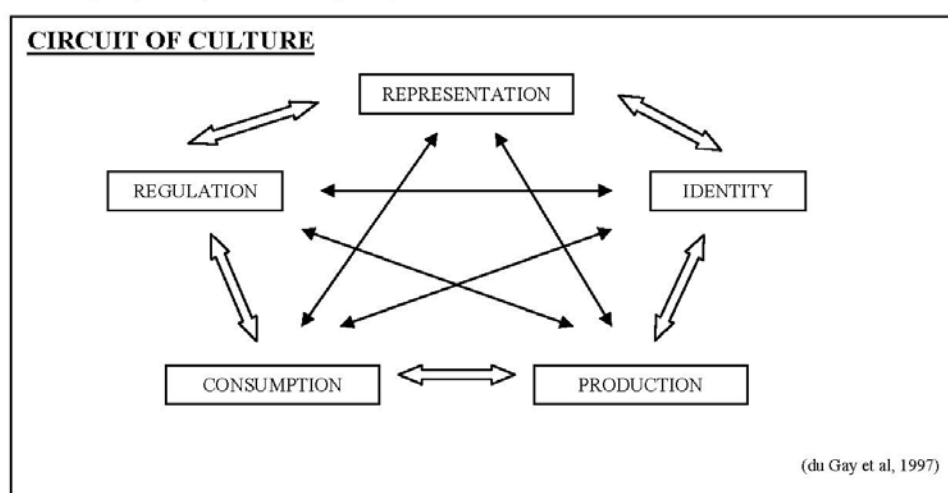
อัตลักษณ์ (Identity) เป็นคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลหรือวัตถุที่ทำให้คนนั้นหรือสิ่งนั้นโดดเด่นหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น (Collins Dictionary, 1996) สำหรับอัตลักษณ์ของบุคคล คำนี้อาจหมายรวมถึงมิติ“ภายใน”ของความเป็นตัวเราทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และแนวคิดเกี่ยวกับตัวเองหรือการรู้จักตัวเอง (Self-concept) รวมทั้ง สำนึกถึง“ความเป็นปัจเจก” ที่บุคคลเชื่อมต่อกับสัมพันธ์กับสังคม อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ทำให้รู้ว่า “เราคือใคร” และ “เราจะดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่น ตลอดจนโลกภายนอกที่แวดล้อมตัวเราอย่างไร” ตัวอย่างเช่น สังคมไทย เป็นสังคมที่เกิดจากความหลากหลายทั้งในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ สภาพทางภูมิศาสตร์ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม หลอมหลอมจนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะตัวของวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่ง

ลักษณะเฉพาะตัวของกลุ่มชนนั้น จะเรียกว่า อัตลักษณ์และเมื่อมองภาพรวมของประเทศไทยที่ความหลากหลายเหล่านั้นถูกหลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว จนก่อให้เกิดจุดร่วมแห่งความเหมือนขึ้นเป็นลักษณะเด่นที่เห็นได้ชัด เกิดเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยขึ้น เอกลักษณ์อาจแบ่งโดยกว้างๆ เป็น 2 ประเภท คือ เอกลักษณ์ทางวัตถุและเอกลักษณ์ทางจิตใจ(เอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย สุรน อินทิแสน: 2528)

1. เอกลักษณ์ทางวัตถุ หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะปรากฏให้เห็นเด่นชัด เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม จิตรกรรม และศิลปกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นงานล้ำเลิศโดยเฉพาะเอกลักษณ์ทางวัตถุนี้มองเห็น กำหนด จดจำได้ง่าย

2. เอกลักษณ์ทางจิตใจ หมายถึง บุคลิก ลักษณะหรือพฤติกรรมบางอย่าง ที่แสดงออก จนกลายเป็นอุปนิสัย หรือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์ทั่วไปของชาติและหรือที่ปรากฏเป็นอยู่เฉพาะแต่ละถิ่นแต่ละภาคพื้นเมือง เช่น การกีฬา การแสดง ศิลปะ ดนตรีงานบุญ งานกุศลประจำฤดูกาลต่างๆ เป็นต้น

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2550) กล่าวว่าอัตลักษณ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอยๆ ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่ง และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งก่อสร้างทางสังคม (social construct) นอกจากนี้วัฒนธรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (circuit of culture) ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลายจึงมีกระบวนการถูกผลิต (produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (consumed) และถูกควบคุมจัดการ (regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น และทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่างๆ (creating meanings) ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (symbolic systems of representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่างๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราเลือกใช้ หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา

ภาพประกอบ 19 CIRCUIT OF CULTURE: du Gay et al,1997

แนวคิดร่วมสมัย

พจนานุกรมศัพท์ทางศิลปะอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2541: 81) กล่าวถึงคำว่า ร่วมสมัย (Contemporary) หมายถึง คำที่แสดงว่าอยู่ในยุคสมัยเดียวกันหรือในเวลาเดียวกัน

ร่วมสมัย” มาจากคำภาษาอังกฤษ Contemporary มีความหมายว่า อยู่ในช่วงเวลาหรือสมัยเดียวกัน ดังนั้น คำว่าร่วมสมัยก็คือ ปัจจุบัน แต่ร่วมสมัยของเมื่อสิบปีที่แล้ว ย่อมต้องเปลี่ยนไปไม่เหมือนกับร่วมสมัยในวันนี้ เพราะแน่นอนคำว่าร่วมสมัยมีพลวัตในตัวของมันเอง คำนี้มีความหมายเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เช่นกันกับวัฒนธรรม มีความหมายเปลี่ยนแปลงได้ รากศัพท์ “วัฒนธรรม” คือการพัฒนา ดังนั้น วัฒนธรรมก็ต้องเป็นสิ่งที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับกลุ่มบุคคลที่จะตีความหมายและแยกแยะคำเหล่านี้ (สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม: ออนไลน์)

ความหมายตามทัศนะบุคคล

สุชาติ สวัสดิ์ศรี (2550) อ้างอิงจาก สานแสงอรุณ กล่าวว่า คำว่า “ร่วมสมัย” ทั่วไปก็ขอยืมคติแบบตะวันตกมาใช้ คือบัญญัติศัพท์มาจากคำว่า Contemporary บางทีเราเอาคำศัพท์ของเขามา แต่ไม่ได้เอาความหมายของเขามา หรือเอามาแต่เอามาไม่หมด

ตามคติตะวันตก (คำว่า “ตะวันตก” ในที่นี้หมายถึง ฝรั่งเศส) เท่าที่เคยอ่านพบ คำว่า ร่วมสมัย หมายถึง เวลา, พื้นที่ และ บุคคล ที่อยู่ใน ปัจจุบันขณะ หรือที่เรียกว่า present time คือเป็นเวลา เป็นพื้นที่ และบุคคลที่สะท้อนความเป็นไปในปัจจุบันขณะ และ “ปัจจุบันขณะ” ตามคติตะวันตกนั้น เขาให้เวลาไว้ 20 ปี คือย้อนกลับไปประมาณ 2 ทศวรรษ หรือเท่ากับอายุของชั่วคน 1 รุ่น หรือ 1 generation เช่นจากรุ่นพ่อแม่รุ่นลูก ในชั่วอายุของคน 1 รุ่นนั้น ฝรั่งเศสบอกว่ามี “ตัวบ่งชี้” บางอย่างที่จะเห็น “ความเป็นปัจจุบันขณะ” ของรุ่นนั้นๆ ว่ามีลักษณะเป็นเช่นใด แม้ว่าจะไม่สามารถขีดเส้นแบ่งได้ชัดเจน แต่ก็เห็น “ความร่วมสมัย” บางอย่างปรากฏในรุ่นนั้นๆ ว่ามี Style แบบไหน มี School หรือ “สำนัก” แบบใด มีความเคลื่อนไหวเป็นกลุ่มก้อน คือมี Movement เป็นขบวนการทางศิลปะแบบนั้นๆ หรือไม่ หรือเป็นแค่ปรากฏการณ์แบบปัจเจก

อารยา ราษฎร์จำเริญสุข อ้างอิงจาก danayart 103: ออนไลน์ กล่าวว่า เราเอาเวลาผลิตเป็นที่ตั้งแล้วก็นึกว่า ศิลปะที่ถูกผลิต ณ เวลาปัจจุบันเป็นศิลปะร่วมสมัยคือผลงานร่วมสมัยกับเวลา ลืมไปว่าคำว่า ‘เวลา’ ไม่หมายถึงเพียงวันที่ เดือนและปี พ.ศ. แต่ผนวกพ่วงเอาความเป็นไปแห่งเวลามาด้วย ลืมไปว่าละครทีวีของเราเองเออานิยายเก่าๆ มาเปลี่ยนตัวละครเป็นดารารุ่นใหม่แล้วสร้างซ้ำๆ มาเนิ่นนาน ที่เราจะนั่งดูละครเรื่องเก่าในสายตาของคนในส่วนแวล้อมใหม่ ลืมไปว่าละครย้อนยุคถูกสร้างขึ้นในยุคปัจจุบันมีไม่น้อยและเราอาจดูละครเรื่องนั้นด้วยอารมณ์ถวิลหาอดีต เวลาจึงไม่ใช่ตัวกำหนดความร่วมสมัยถ้าในส่วนของ ‘ความเป็นไป’ นั้นไม่ใช่ คือไม่ไปด้วยกันทั้งเป็นๆ หมายถึงมีบางอย่างตาย เวลาเคลื่อนไหว ศิลปะถูกผลิต แต่ความเป็นไปตายหรือแช่แข็ง หรือเอาความ

เป็นไปที่ตายแล้วมาต้องให้คงอยู่ในชิ้นงานศิลปะ (ดนยา เชี่ยววัฒกี: ศิลปะ" ร่วมสมัยกันอย่างไร และ อย่างไรจึงร่วมสมัย. 2556: ออนไลน์)

เว็บไซต์ BAREO & Isyss ได้ให้ความหมายของความร่วมสมัยว่า Contemporary Style หมายถึงรูปแบบการตกแต่งแบบร่วมสมัย ซึ่ง ได้แก่การนำเอางานออกแบบที่เป็นที่นิยมในรูปแบบปัจจุบันมาผสมอย่างกลมกลืนกับรูปแบบต่างๆ ในอดีตอีกอย่างน้อยหนึ่งรูปแบบโดยมีจุดประสงค์เพื่อการดึงเอาความรู้สึกหรืออารมณ์ จากรูปแบบในอดีตมาแต่งกลิ่น หรือเพิ่มรสให้กับงานออกแบบนั้นๆ และเป็นการทำให้งานออกแบบนั้นมีลักษณะข้ามกาลเวลา คือให้ความรู้สึกที่สมดุลกันทั้งสองยุค อย่างลงตัวและกลมกลืน การออกแบบรูปแบบร่วมสมัยจะต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือทิศทางเสียก่อนว่าต้องการให้งานออกแบบตอบสนองต่อความต้องการใด จากนั้น จึงต้องมีการกำหนด รูปแบบหลักและรูปแบบรองที่จะนำมาผสมกันโดยรูปแบบหนึ่ง ในสองรูปแบบนี้ จะต้องสามารถตอบสนองหรือสร้างความรู้สึตามจุดประสงค์หลักที่ได้วางไว้ในข้างต้นได้

ในขั้นตอนต่อมานักออกแบบจำเป็นต้องใช้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องสี และวัสดุ รวมทั้งการ นำเอาของตกแต่ง หรือ เฟอร์นิเจอร์รูปทรงต่างๆ จากยุคสมัยที่แตกต่างกัน มาจัดรวมเข้าด้วยกัน โดยเน้นที่ความกลมกลืนกันเป็นหลัก

การออกแบบผลิตภัณฑ์

ทฤษฎีการออกแบบ (Design Theory)

1. ความเป็นหน่วย (Unity) ในการออกแบบ ผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึงงานทั้งหมดให้อยู่ในหน่วยงานเดียวกันเป็นกลุ่มก้อน หรือมีความสัมพันธ์กันทั้งหมดของงานนั้นๆ และพิจารณาส่วนย่อยลงไปตามลำดับในส่วนย่อยๆ ก็จะต้องถือหลักนี้เช่นกัน

2. ความสมดุลหรือความถ่วง (Balancing) เป็นหลักทั่วไปของงานศิลปะที่จะต้องดูความสมดุลของงานนั้นๆ ความรู้สึกทางสมดุลของงานนี้เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในส่วนของการคิดในเรื่องของความงามในสิ่งนั้นๆ มีหลักความสมดุลอยู่ 3 ประการ

2.1 ความสมดุลในลักษณะเท่ากัน (Symmetry Balancing) คือมีลักษณะเป็นซ้าย-ขวา บน-ล่าง เป็นต้น ความสมดุลในลักษณะนี้ดูและเข้าใจง่าย

2.2 ความสมดุลในลักษณะไม่เท่ากัน (Nonsymmetry Balancing) คือมีลักษณะสมดุลกันในตัวเองไม่จำเป็นต้องเท่ากันแต่ดูในด้านความรู้สึกแล้วเกิดความสมดุลกันในตัวลักษณะการสมดุลแบบนี้ผู้ออกแบบจะต้องมีการประลองดูให้แน่ใจในความรู้สึกของผู้พบเห็นด้วยซึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดในลักษณะที่แตกต่างกันได้ เช่น ใช้ความสมดุลด้วยผิว (Texture) ด้วยแสง-เงา (Shade) หรือด้วยสี (Colour)

2.3 จุดศูนย์ถ่วง (Gravity Balance) การออกแบบใดๆที่เป็นวัตถุสิ่งของและจะต้องใช้ งานการทรงตัวจำเป็นที่ผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึงจุดศูนย์ถ่วงได้แก่ การไม่โยกเอียงหรือให้ความรู้สึกไม่มั่นคงแข็งแรง ดังนั้นสิ่งใดที่ต้องการจุดศูนย์ถ่วงแล้วผู้ออกแบบจะต้องระมัดระวังในสิ่งนี้

ให้มาก ตัวอย่างเช่น แก้วจะต้องตั้งตรงยึดมั่นทั้งสี่ขาเท่าๆกัน การทรงตัวของคนถ้ายืน 2 ขา ก็จะต้องมีน้ำหนักลงที่เท้าทั้ง 2 ข้างเท่าๆกัน ถ้ายืนเอียงหรือพิงฝา น้ำหนักตัวก็จะลงเท้าข้างหนึ่งแล ส่วนหนึ่งจะลงที่หลังพิงฝา รูปปั้นคนในท่าวิ่งจุดศูนย์ถ่วงจะอยู่ที่ใด ผู้ออกแบบจะต้องรู้และวางรูปได้ถูกต้องเรื่องของจุดศูนย์ถ่วงจึงหมายถึงการทรงตัวของวัตถุสิ่งของนั่นเอง

3. ความสัมพันธ์ทางศิลปะ (Relativity of Arts) ในเรื่องของศิลปะนั้น เป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณากันหลายขั้นตอนเพราะเป็นเรื่องความรู้สึกที่สัมพันธ์กัน อันได้แก่

3.1 การเน้นหรือจุดสนใจ (Emphasis or Centre of Interest) งานด้านศิลปะผู้ออกแบบจะต้องมีจุดเน้นให้เกิดสิ่งที่ประทับใจแก่ผู้พบเห็น โดยมีข้อบอกล่าวเป็นความรู้สึกร่วมที่เกิดขึ้นเองจากตัวของศิลปกรรมนั้นๆ ความรู้สึกนี้ผู้ออกแบบจะต้องพยายามให้เกิดขึ้นเหมือนกัน

3.2 จุดสำคัญรอง (Subordinate) คงคล้ายกับจุดเน้นนั่นเองแต่มีความสำคัญรองลงไปตามลำดับซึ่งอาจจะเป็นรองส่วนที่ 1 ส่วนที่ 2 ก็ได้ ส่วนนี้จะช่วยให้เกิดความลดหล่นทางผลงานที่แสดง ผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึงสิ่งนี้ด้วย

3.3 จังหวะ (Rhythm) โดยทั่วไปสิ่งที่สัมพันธ์กันในสิ่งนั้นๆย่อมมีจังหวะ ระเบียบหรือความถี่ห่างในตัวมันเองก็ดีหรือสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์อยู่ก็จะเป็นเส้น สี เงา หรือช่วงจังหวะของการตกแต่ง แสงไฟ ลวดลาย ที่มีความสัมพันธ์กันในที่นั้นเป็นความรู้สึกของผู้พบเห็นหรือผู้ออกแบบจะรู้สึกในความงามนั่นเอง

3.4 ความต่างกัน (Contrast) เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเพื่อช่วยให้มีการเคลื่อนไหวไม่ซ้ำซากเกินไปหรือเกิดความเบื่อหน่าย จำเจ ในการตกแต่งก็เช่นกัน ปัจจุบันผู้ออกแบบมักจะหาทำให้เกิดความรู้สึกขัดกันต่างกันอย่างเช่น แก้วชุดสมัยใหม่แต่ขณะเดียวกันก็มีแก้วสมัยรัชกาลที่ 5 อยู่ด้วย 1 ตัว เช่นนี้ผู้พบเห็นจะเกิดความรู้สึกแตกต่างกันทำให้เกิดความรู้สึก ไม่ซ้ำซาก รสชาติแตกต่างออกไป

3.5 ความกลมกลืน (Harmonies) ความกลมกลืนในที่นี้หมายถึงพิจารณาในส่วนรวมทั้งหมดแม้จะมีบางอย่างที่แตกต่างกันการใช้สีที่ตัดกันหรือการใช้ผิว ใช้เส้นที่ขัดกัน ความรู้สึกส่วนน้อยนี้ไม่ทำให้ส่วนรวมเสียก็ถือว่าเกิดความกลมกลืนกันในส่วนรวม ความกลมกลืนในส่วนรวมนี้ถ้าจะแยกก็ได้แก่ความเน้นไปในส่วนมูลฐานทางศิลปะอันได้แก่ เส้น แสง-เงา รูปทรง ขนาด ผิว สี

รูปลักษณะและคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ รูปลักษณะ อธิบายถึงคุณสมบัติต่างๆ ของผลิตภัณฑ์หรือลักษณะเด่นที่มองเห็นได้จากภายนอก ส่วนคุณสมบัติ คือการรับรู้ทางอารมณ์เป็นความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดจากการใช้ผลิตภัณฑ์ เช่น เกิดความสบายใจ เกิดความเข้าใจ เกิดความเชื่อมั่น เกิดความปลอดภัย เป็นต้น

รูปทรงที่มีอิทธิพลต่อรูปลักษณะงานออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ปรากฏอยู่ทั่วไป เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ทั้งสิ้น มีทั้งที่ออกแบบสร้างขึ้นใหม่ แตกต่างจากของเดิม หรือปรับปรุงตกแต่งของเดิม โดยมนุษย์ได้รับอิทธิพลจากรูปทรง 2 แหล่ง คือ

1. รูปทรงจากธรรมชาติ (Natural Form) เนื่องจากธรรมชาติมีความสำคัญและอยู่รายล้อมมนุษย์ ทั้งรูปทรงที่เป็นสิ่งมีชีวิต เช่น พืช สัตว์ต่างๆ และรูปทรงที่ไม่มีชีวิต เช่น กรวด หิน ดิน หวาย

หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น คลื่น ลม แสงแดด ฝนตก พายุ ฯลฯ โดยมนุษย์ได้รับแรงบันดาลใจจากสิ่งเหล่านี้ในแง่มุมที่แตกต่างกัน เช่น ความเป็นระเบียบและความสวยงาม (Beauty) ของดอกไม้ป่า ความลงตัวอย่างมีแบบแผน (Order) ในรูปหกเหลี่ยมของรังผึ้ง ความสุนทรีย์ของลวดลาย (Pattern) ในดอกทานตะวัน เป็นต้น แล้วถ่ายทอดความคิดออกมาในรูปของผลิตภัณฑ์ ที่สามารถตอบสนองคุณประโยชน์ทางการใช้สอยแก่มนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2. รูปทรงที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manmade Form) รูปทรงที่มนุษย์สร้างขึ้น มีอิทธิพลต่องานออกแบบผลิตภัณฑ์ ในอันที่จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันของแต่ละกลุ่มชน เช่น อาคาร บ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ มักเป็นรูปทรงเรขาคณิต ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นสากลและเป็นที่รู้จักกันทั่วไป รูปทรงดังกล่าวแบ่งตามวิธีการผลิตได้ 2 ประเภท คือ ประเภทที่สร้างขึ้นด้วยมือหรือเครื่องมือพื้นฐาน (Hand Tools) มีลักษณะการใช้งานเฉพาะตามจุดประสงค์ของผู้ออกแบบ ผลิตได้จำนวนน้อย รูปทรงมีลักษณะเฉพาะตัวไม่ซ้ำกัน มีการตกแต่งประดับประดาที่แสดงให้เห็นถึงความชำนาญทางทักษะของช่างฝีมือ กับประเภทที่สร้างขึ้นด้วยเครื่องจักร (Machine tools) มีรูปทรงที่เหมือนกัน โดยผลิตออกมาเป็นจำนวนมากจากแม่พิมพ์เดียวกัน ใช้วัสดุอย่างเดียวกัน มีทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปสามารถใช้ประโยชน์โดยตรงและเป็นชิ้นส่วน

รูปแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์

1. รูปแบบมาก่อนประโยชน์ใช้สอย (Function follows form) เป็นวิถีทางการออกแบบที่นิยมความงามของรูปทรงเป็นหลัก โดยยึดแนวคิดที่ว่าความงามต้องมาก่อนประโยชน์ใช้สอยเสมอ และมักถูกนำมาใช้อธิบายขั้นตอนในการปฏิบัติการเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นความงามเป็นหลัก จุดประสงค์ที่สำคัญก็เพื่อยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น เพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้า การออกแบบผลิตภัณฑ์ตามแนวคิดนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการซึมซับความงามจากผลงานศิลปะแขนงต่างๆ ที่มีคุณภาพไว้มากๆ จะเป็นทางออกหนึ่งที่จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ความงามที่แฝงอยู่ในผลิตภัณฑ์ได้ดีขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับกฎเกณฑ์ใดๆ ให้ยึดหยุ่นตามความรู้สึก

2. ประโยชน์ใช้สอยมาก่อนรูปแบบ (Form follows function) เป็นวิถีทางการออกแบบของหลุยส์ สุลลิแวน (Louis Sullivan) ที่นิยมประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก (Functionalism) ภายใต้ปรัชญาที่ว่าประโยชน์ใช้สอยต้องมาก่อนความงามเสมอ และถูกนำมาใช้อธิบายขั้นตอนในการปฏิบัติการเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตจำนวนมาก โดยให้ความสำคัญกับการออกแบบที่สอดคล้องกับการทำงานของเครื่องจักร การประหยัดวัสดุ ความสะดวกในการใช้งาน การคงคลัง และการขนส่ง เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวตรงกันข้ามกับปรัชญาที่มองความงามของรูปทรงมาก่อนสิ่งใด

แนวทางการออกแบบของสถาบันบาวเฮาส์ (Bauhaus) ประเทศเยอรมนี มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว คือให้ความสำคัญด้านประโยชน์ใช้สอย วัสดุกรรมวิธีการผลิตโดย

เครื่องจักรทางอุตสาหกรรม และการใช้รูปทรงเรขาคณิตอันเรียบง่าย ปราศจากการตกแต่งประดับประดาเกินความจำเป็น ยังคงเป็นแบบอย่างของการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่น่าสนใจ แนวทางการออกแบบดังกล่าวประกอบด้วยลักษณะสำคัญ คือ

2.1 รูปทรง สีสัน และประโยชน์ใช้สอยเหมาะสมกับสภาพความเป็นไปของสังคม

2.2 ราคาเหมาะสมกับกำลังซื้อของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ซื้อหรือผู้ใช้ผลิตภัณฑ์นั้นๆ

3. การตลาดมาก่อนออกแบบ (Design follow marketing) วงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์จะมีรูปแบบเหมือนพีระมิด ถือกำเนิดโดยยึดฐานของพีระมิดแล้วพยายามยกระดับตัวเองนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพและเอกลักษณ์เฉพาะตัว การยกระดับตัวเองนั้นมักจะทำให้ราคาสูงขึ้นด้วย ดังนั้นเมื่อผลิตภัณฑ์ใด ๆ ไต่ระดับขึ้นสู่ยอดพีระมิด จำเป็นที่ธุรกิจนั้นจะต้องละทิ้งฐานซึ่งเป็นตลาดล่างไป แต่จะได้ลูกค้าชั้นดีที่มีความมั่นคงและจ่ายเงินดี ฐานชั้นล่างที่ถูกทิ้งไปก็จะมีผู้อื่นเข้ามายึดครองแทนกรณีตัวอย่างเช่น นาฬิกาสวิสซึ่งใช้เวลาหลายสิบปีเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จนได้ภาพพจน์ว่าเป็นนาฬิกาที่ดีที่สุดในโลก แต่ต้องสูญเสียฐานการตลาดระดับล่างให้กับนาฬิกาญี่ปุ่นที่เจาะเข้ามายึดตลาดล่างด้วยลูกเล่นใช้สอยพิเศษ เช่น เป็นเครื่องคิดเลข เป็นปฏิทิน ฯลฯ ในที่สุดเมื่อภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำ ผู้ผลิตนาฬิกาสวิสทั้งหลายจึงเริ่มตระหนักว่าการถูกนาฬิกาญี่ปุ่นยึดตลาดล่างไปนั้นก่อให้เกิดการสูญเสียรายได้มหาศาล และสูญเสียภาพพจน์ของผู้ผลิตนาฬิกาชั้นนำของโลกไปทีละน้อยอีกด้วย การเข้ายึดตลาดในแนวกว้างโดยขยายฐานลูกค้าให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องกระทำเพื่อรักษาความมั่นคงของธุรกิจไว้ ในกรณีของนิโคลาส ฮาเยก ผู้พลิกโฉมหน้าใหม่ให้กับนาฬิกาสวิสได้สำเร็จได้ตั้งหลักการของนาฬิกา สวอทช์ (Swatch) ไว้ 3 ข้อที่น่าสนใจคือ

3.1 กลุ่มเป้าหมายทั่วไป (Target Public) การออกแบบของสวอทช์จะใช้ได้สำหรับทุกๆ คน ตั้งแต่คนยากจนไปจนถึงเจ้านาย ต้องมีรูปแบบที่สนองตอบได้หลากหลายและเพียงพอต่อคนทุกระดับชั้น อายุ และอาชีพต่างๆ กัน

3.2 กลุ่มเป้าหมายระดับสูง (High quality) การรักษาคุณภาพการออกแบบและการผลิตที่ดีไว้ เพราะเป็นข้อแตกต่างที่สำคัญของสวอทช์ กับนาฬิกาญี่ปุ่นอื่นๆ เช่น กันน้ำได้ร้อยเปอร์เซ็นต์

3.3 กลุ่มเป้าหมายระดับล่าง (Low cost) การออกแบบและการผลิตเน้นไปที่ระบบที่ดีที่สุด แต่มีต้นทุนต่ำที่สุด ไม่ใช่ผลิตสินค้าราคาถูกแต่เป็นราคาที่สมเหตุสมผล

4. อารมณ์ความรู้สึกมาก่อนรูปแบบ (Form follows emotion) เมื่อเทคโนโลยีมาถึงจุดที่สามารถตอบสนองในด้านการตอบรับต่อประโยชน์ใช้สอยและรูปแบบได้มากขึ้น คอมพิวเตอร์ชิปมีขนาดเล็กและยืดหยุ่นได้เปิดขอบเขตที่กว้างขึ้นของรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่บรรจุมัน หรือวัสดุสังเคราะห์ที่ตอบสนองการใช้สอยประเภทต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเฉพาะเจาะจงมากขึ้น จนทำให้ปรัชญาการออกแบบปรับเปลี่ยนมาเป็น อารมณ์ความรู้สึกมาก่อนรูปแบบด้วยความเชื่อที่ว่าผู้บริโภคในปัจจุบันมิได้เพียงต้องการสินค้า ภาพลักษณ์ หรือสิ่งแวตล่อม แต่ต้องการคุณค่าของความรู้ในมรณีย์ ประสบการณ์และลักษณะเฉพาะบางอย่าง อารมณ์หรือความรู้สึกคือสิ่งสำคัญในชีวิต

ของคนเราทั่วไป เพราะเป็นตัวสะท้อนสิ่งที่เรารู้สึก สิ่งที่เรากระทำและสิ่งที่เราคิด ผ่านตา หู จมูก ลิ้น หรือผิวสัมผัส มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเกิดอารมณ์หรือความรู้สึกได้ สิ่งที่น่าสนใจมากที่สุดอย่างหนึ่งคือ ความรู้สึกนั้นไม่ว่าจะในแง่บวกหรือแง่ลบก็ตาม สามารถเปลี่ยนกระบวนการความคิดของเราได้ จนส่งผลถึงการตัดสินใจ การเลือก และการกระทำในที่สุด งานออกแบบที่ดีในปัจจุบันจึงต้องเป็นทั้งสิ่งที่น่าปรารถนา และก่อให้เกิดความสบายใจ ความรู้สึกในเชิงบวกนั้นจะทำให้เราสามารถที่จะอดทนอดกลั้นต่อความลำบาก หรืออุปสรรคเล็กๆ น้อยๆ ของการใช้สอยไปได้ เพราะเมื่อคนเราเกิดความพอใจและมีความสบายใจต่อวัตถุหนึ่ง คนเราก็จะสามารถจินตนาการแก้ไขหาทางออกของการใช้สอยที่ลำบากนั้นได้อย่างยืดหยุ่น ผ่อนคลาย เต็มใจ และเต็มเปี่ยมไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ จนเป็นที่มาของประโยคที่ว่า "สิ่งของที่มีหน้าตาน่าพึงพอใจมักสามารถใช้สอยไปเพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งเปลือกนอกที่สวยงาม เพราะความงามที่สมบูรณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งยังคงต้องเติมเต็มในส่วนของความมีประโยชน์ ความสามารถในการใช้งาน และความสามารถในการสื่อสารให้คนเราเข้าใจได้ด้วย" ผลิตภัณฑ์ที่มีอารมณ์และความรู้สึกแฝงเร้นอยู่ในตัว (Emotional Product) สามารถดึงดูดจิตใจของผู้สัมผัสงาน และก่อให้เกิดเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความคิดต่อเรื่องที่หลากหลายได้ ลักษณะสำคัญของ การออกแบบที่เน้นอารมณ์ความรู้สึก จะคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่

การออกแบบที่คำนึงถึงรูปลักษณ์ที่สวยงาม (Visceral design) ก่อให้เกิดความถูกตาถูกใจ เมื่อผู้บริโภคได้พบเห็นเป็นครั้งแรก รูปลักษณ์ก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองแบบฉับพลัน ที่ส่งผ่านการรับรู้ด้วยตาไปยังสมองส่วนที่เกิดความรู้สึกตัดสินว่าดีหรือเลว ปลอดภัยหรืออันตราย สวยหรือน่าเกลียด ชอบหรือไม่ชอบ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดความรู้สึกและอารมณ์ต่างๆ โดยในบางครั้งการใช้สอยอาจไม่สะดวกนัก แต่คนบางกลุ่มก็พร้อมที่จะประนีประนอมเพื่อที่จะอยู่ร่วมหรือใช้สอยสิ่งของเหล่านั้นได้อย่างพึงพอใจ

การออกแบบที่คำนึงถึงพฤติกรรมการใช้สอย (Behavioral design) การมีประโยชน์ใช้สอยได้จริง และก่อให้เกิดความพึงพอใจเมื่อได้ใช้ผลิตภัณฑ์นั้นผ่านประสาทสัมผัสทั้งการมองเห็น และการสัมผัส ซึ่งพฤติกรรมการใช้สอยนั้นเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายหลังการใช้สอย การคิดวิเคราะห์แบบสมเหตุสมผลจะเข้ามามีอิทธิพลต่อความรู้สึกมากขึ้นนอกเหนือไปจากการรับรู้รูปลักษณ์เมื่อแรกเห็น โดยความรู้สึกที่ดีนั้นสามารถเกิดได้จากความรู้สึกว่าสามารถควบคุมได้ เข้าใจได้ ใช้งานง่าย สะดวก และเหมาะสม เพราะการใช้งานที่เหมาะสมจะนำไปสู่ความถนัดและความชำนาญได้เร็ว ทำให้ผู้ใช้รู้สึกผ่อนคลายและพึงพอใจในการใช้สอยผลิตภัณฑ์นั้นๆ ดังนั้นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายหลังการใช้สอยจึงเป็นตัวส่งเสริมหรือยับยั้งความรู้สึกประทับใจที่เกิดขึ้นเมื่อแรกเห็นได้

การออกแบบที่คำนึงถึงปฏิกิริยาตอบสนองจากผู้ใช้อื่น (Reflection design) คือเมื่อผู้ใช้ได้ใช้ผลิตภัณฑ์นั้นแล้วจะเกิดปฏิกิริยาตอบสนอง เกิดความรู้สึกผูกพันหรือพึงพอใจในประสบการณ์หรือภาพลักษณ์จากผลิตภัณฑ์นั้น และยังสามารถสื่อให้ผู้ใช้ทราบได้ถึงเอกลักษณ์หรือรสนิยมของผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งภาพลักษณ์นั้นเป็นความรู้สึกที่ไม่ได้เกิดจากการมองเห็นหรือใช้สอยสิ่งของโดยตรง แต่เกิดจากความคิดย้อนกลับว่าสิ่งของที่เลือกใช้สอยเหล่านั้น ส่งภาพสะท้อนหรือแสดงภาพลักษณ์ของผู้ที่ใช้ต่อคนภายนอกอย่างไร ความสำคัญของภาพลักษณ์นี้ไม่ได้มีผลเพียงชั่วขณะที่มีไว้เพื่อใช้

หรือใส่แสดงให้คนภายนอกเห็นเท่านั้น ยังรวมไปถึงข้าวของบางอย่างที่ใช้แล้วคนอื่นอาจมองไม่เห็น แต่กลับสร้างความมั่นใจและเติมอารมณ์ความรู้สึกที่ขาดหายไปของผู้ใช้ให้เต็มได้ และเปล่งประกายออกมาสู่สายตาคนภายนอกในที่สุด

5. รูปแบบนิยมความน้อย (Minimal style) เป็นการออกแบบที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดมินิมอลลิสม์ (Minimalist) คือยิ่งเรียบง่ายก็ยิ่งดูดี แต่ให้ความสะดวกสบาย เพราะทุกวันนี้มนุษย์ทำงานหนักมากขึ้น จึงต้องการผ่อนคลายมากขึ้นเช่นกัน ยิ่งสิ่งรอบตัวมีความซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์ก็ยิ่งแสวงหาความเรียบง่ายมากขึ้น เพื่อชดเชยชีวิตชีวา สร้างความสดชื่น และความสนุกสนาน ความสุขอย่างเรียบง่ายจึงเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคยุคใหม่ใฝ่หา งานออกแบบในแนวทางนี้สืบเนื่องมาจากความพยายามในการสานต่อแนวทางการออกแบบของสถาปนิกกลุ่มโมเดิร์น คือ มีส์ วาน เดอ โรห์ (Mies van der Rohe) เจ้าของคำพูด "มีน้อยแต่มีมาก" (Less is more) หรือที่นิยมเรียกกันว่า มินิมอล สไตล์ (Minimal style) เป็นงานที่มีความโดดเด่น เรียบง่ายแต่ชัดเจน ประกอบด้วยมาตราส่วนที่ถูกต้อง เห็นแล้วทำให้รู้สึกถึงการทดลองใช้วัสดุต่างๆ กับการผสมผสานกันระหว่างรูปทรงและพื้นที่ว่าง นับเป็นนวัตกรรมของคนรุ่นใหม่ที่ผสมผสานดัดแปลงวัฒนธรรมใหม่กับเก่าเข้าด้วยกัน ไม่ใช่ลักษณะที่รับมาตรงๆ ลักษณะสำคัญของรูปแบบ มินิมอล สไตล์ ได้แก่

5.1 ลักษณะรูปทรงเด่นชัด เรียบง่ายตามมาตราส่วน

5.2 มีลักษณะของความง่ายเป็นระบบ

5.3 ไม่มีลักษณะของสัญลักษณ์ปรากฏ มีแต่ลักษณะของเทคนิคใหม่ๆ ที่เกิดจากการทดลองทางศิลปะ

6. รูปแบบอนาคตกาล (Futuristic Style) เป็นการออกแบบที่ไม่เพียงแต่การสร้างสรรค์ผลงานที่มีรูปแบบเรียบเก๋สวยงามอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องเพิ่มพูนความสำคัญทางด้านรูปแบบการทำงานร่วมกันกับเทคโนโลยี เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการออกแบบและเทคโนโลยีต่างๆ ที่ใช้ในการผลิตผลงานนั้นๆ เพื่อสนองความต้องการทางใจและปัญญาของมนุษย์ที่ไม่มีวันสิ้นสุด เป็นการออกแบบเพื่ออนาคตข้างหน้าโดยพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลที่น่าจะเป็นไปได้สำหรับอนาคตความแตกต่างระหว่างสไตล์กับแฟชั่น บ่อยครั้งที่มีผู้เข้าใจว่าสไตล์และแฟชั่นเป็นสิ่งที่คล้ายคลึงกัน และใช้แทนที่กันได้ แต่ที่จริงแล้วสไตล์และแฟชั่นแตกต่างกัน สไตล์ (Style) เป็นชนิดหรือแบบที่มีลักษณะเฉพาะพิเศษ ของการสร้างสรรค์หรือการนำเสนอ อาจเป็นด้านศิลปะการออกแบบ ฯลฯ เช่น นักร้องยอมมีสไตล์ในการร้องเพลงที่เป็นแบบฉบับเฉพาะพิเศษของเขา หรือรถยนต์ยอมมีหลายแบบหลายสไตล์ เช่น แบบซีดานส์ แบบสเตชันวากอน เป็นต้น

แฟชั่น (Fashion) คือแบบหรือสไตล์ใดๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับชมชอบ แต่สไตล์ทุกสไตล์ไม่จำเป็นจะต้องกลายเป็นแฟชั่นเสมอไป สิ่งใดที่กลายเป็นแฟชั่นที่ได้รับความนิยมหรือ "สมัยนิยม" (Fashionable) จะต้องเป็นที่ยอมรับและนิยมใช้กันอย่างกว้างขวาง แฟชั่นเป็นสิ่งที่มีการฐานอยู่ในองค์ประกอบของสังคมวิทยาและจิตวิทยา โดยกฎพื้นฐานแล้วมนุษย์ย่อมจะลอกเลียนแบบ (Conformists) หรือมีแนวโน้มที่จะกระทำตามกัน แต่ขณะเดียวกันก็ชอบทำแตกต่างจากผู้อื่นบ้างเล็กน้อย ซึ่งมีใช้ต่อต้านหรือขัดขวาง เพียงแต่อยากมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง ใน

ขณะเดียวกันก็ยังนิยมแฟชั่นนั้นอยู่ เพื่อมิให้ถูกกล่าวหาว่าไร้รสนิยม ดังนั้นแฟชั่นจึงให้โอกาสกับบุคคลในการพิจารณาพิเคราะห์หรือไตร่ตรองในการแสดงออกถึงรสนิยม ความรู้สึกของตนเองได้ด้วย อย่างไรก็ตามสไตล์พื้นฐานจะไม่เปลี่ยนแปลง แต่แฟชั่นจะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ(Basic styles never change,but fashion is always changing) เนื้อหาสาระของสไตล์หรือแฟชั่นครอบคลุมไว้เพียงหลักการเท่านั้น นักออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ดี ควรมีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง โดยประสานเข้ากับหลักการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้ได้แนวคิดของประโยชน์ใช้สอย วัสดุ หรือรูปแบบของงานออกแบบในทิศทางที่ตอบรับกับพฤติกรรมให้สัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การออกแบบที่ลึกและครอบคลุมประเด็นต่างๆ ของปัญหาได้มากกว่า ย่อมเกิดประโยชน์ต่อการใช้สอยและสร้างความยั่งยืนให้กับผลิตภัณฑ์ได้ยาวนานกว่า

กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา

ในการออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจมีกระบวนการที่แตกต่างจากการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ในช่วงต้นทางของการออกแบบที่มุ่งเน้นรายละเอียดที่แตกต่างกัน โดยการออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น จะมุ่งหาอัตลักษณ์ ทะหนักถึงคุณค่าของชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นสำคัญ โดยมีกระบวนการดังนี้

1. การสร้างแรงบันดาลใจจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (Inspiration & Appreciation) ซึ่งเป็นการศึกษาคุณค่าเชิงรูปธรรม (Tangible) ได้แก่ เส้นสาย ลวดลาย รูปลักษณะรูปทรงสีสันทัน ตลอดจน พื้นผิวและวัสดุ และคุณค่าเชิงนามธรรมของผลิตภัณฑ์ (Intangible) ได้แก่ ความซาบซึ้งในเรื่องราวคุณค่าและ ความหมาย จิตวิญญาณที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญา ปรัชญาแนวคิด การแก้ปัญหาเชิงความคิดและเชิงช่างอาจจัดรวบรวมอยู่ใน ลักษณะของผังภาพแสดงอารมณ์หรือ Moodboard

2. การร่างภาพเพื่อศึกษาสัญลักษณ์รูปทรงจากมุมมองต่างๆ (Study & Sketch) ซึ่งขั้นตอนนี้ถือเป็นการมุ่งเน้นการศึกษารูปธรรมของผลิตภัณฑ์ (Tangible) จากภูมิปัญญา

3. การตัดทอนรายละเอียด พื้นผิว ลวดลายของรูปทรง ให้เข้าสู่โครงสร้างรูปทรงที่มีความเรียบง่าย(Simplicity Form) โดย พิจารณาใช้โครงสร้างเรขาคณิต (Geometry Form) เป็นพื้นฐานเบื้องต้นก่อนจะใช้รูปทรงอิสระ(Abstract Form)ในรูปแบบอื่นๆ เพื่อสร้างทางเลือก (Solution) ให้รูปทรง ในขั้นตอนนี้อย่างลด บทบาทสัญลักษณ์ของรูปทรงรูปธรรม (Tangible)ให้มีความเรียบง่าย มากขึ้นเท่าไร จะเป็นการเพิ่มบทบาทและความหมาย ให้แนวความคิดของผลิตภัณฑ์ใหม่ให้โดดเด่นมากขึ้นเท่านั้น และ ยังช่วยเพิ่มทางเลือกในการออกแบบสร้างสรรค์รูปลักษณะรูปทรง ในกระบวนการถัดไปให้มีความหลากหลาย และมีความเป็นสากล ขึ้นอีกด้วยความเรียบง่ายของรูปทรงนี้เอง จะช่วยให้ผลงาน ออกแบบผลิตภัณฑ์อยู่ได้นาน หลุดพ้นจากข่วงเวลาในอดีต สู่ปัจจุบัน และสามารถคงอยู่ได้ยาวนานถึงอนาคต

4. การถ่ายทอดสัญญาณรูปทรงสู่การจัดการรูปทรงองค์ ประกอบต่างๆ (Elements Design and Principles) โดย ถอดองค์ประกอบต่างๆจากรูปทรงเป็นจุดเส้นระนาบ รูปทรงใหม่ เป็นลวดลาย หรือเป็นพื้นผิว เปรียบเสมือนการเรียบเรียง องค์ประกอบเสียใหม่ ปรับสัดส่วนใหม่ ประกอบสร้าง รูปลักษณะ รูปทรงขึ้นใหม่ ให้เกิดความรู้สึกใหม่ บรรยากาศใหม่ เพื่อสร้าง ความแตกต่าง ความเป็น ปัจเจกหรือความมีอัตลักษณ์ในขั้นตอน นี้จะเพิ่มศักยภาพให้กับงานออกแบบและช่วยขยายกรอบ การออกแบบจากงานออกแบบผลิตภัณฑ์สู่งานออกแบบประเภท อื่นๆที่มีความหลากหลายมาก ยิ่งขึ้น ในขั้นตอนนี้อาจไม่จำเป็น หากพอใจกับการตัดทอนรูปทรงก่อนหน้าแล้วขั้นตอนนี้จะ ปรับ เปลี่ยนสัญญาณรูปทรงและก้าวผ่านบรรยากาศเดิมๆ สู่แนวทางการออกแบบสิ่งอื่นๆได้อีกมากมาย ซึ่งถือเป็นการจัดเตรียมองค์ประกอบขั้นสูง เพื่อใช้ในการออกแบบ ทางกายภาพได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งถือเป็นการขยายขอบเขตใน การทำงานออกแบบสู่ งานออกแบบประเภทอื่นๆต่อไปอย่างไร ขอบเขตจำกัด เช่น การออกแบบกราฟิกการออกแบบอัตลักษณ์ องค์กร การออกแบบลวดลายผ้า ฯลฯ

5. การออกแบบเพื่อประสานพฤติกรรมและประโยชน์ ใช้สอยในรูปแบบใหม่ (Functional) จะเป็นขั้นตอนที่เน้นการวิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้อาจจำเป็นต้องพิจารณาจาก ความสอดคล้องของรูปทรง กับการใช้สอยด้วยโดยขั้นตอนนี้อาจใช้การพิจารณา ในประเด็นของ Osborn's checklist เพื่อ กระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การเปลี่ยน วิธีใช้การพลิกมุมมอง การเพิ่ม คุณสมบัติ การลดคุณสมบัติการแทนที่ด้วยสิ่งใหม่การลำดับรูปแบบใหม่ การพลิกกลับและการ ผสมผสาน

6. การผลิตต้นแบบ (Prototype) เพื่อตรวจประเมินและ ดูผลลัพธ์ของการออกแบบในด้าน ต่างๆ ได้แก่ รูปลักษณะ ความสวยงาม ความสอดคล้องกับพฤติกรรม ความเหมาะสม ของวัสดุการ ลดต้นทุนการผลิต

เพื่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ในผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา การตรวจสอบและวิเคราะห์ด้วย แนวคิด Osborn's checklist ซึ่งเป็นแนวคิดสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์หรือผลงานให้ น่าสนใจ โดยการสร้างหัวข้อคำถาม ให้นักคิดได้นำไปประกอบการสร้างสรรค์หรือพัฒนา

1. เอาไปใช้อย่างอื่น ได้หรือไม่
2. ดัดแปลง ได้หรือไม่
3. ปรับเปลี่ยน ได้หรือไม่
4. เพิ่ม หรือ ขยาย ได้หรือไม่
5. ลด-หด ได้หรือไม่
6. ทดแทน ได้หรือไม่
7. จัดใหม่ ได้หรือไม่
8. สลับใหม่ ได้หรือไม่
9. ผสม รวมใหม่ ได้หรือไม่

การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม

ระบบสังคมและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับผู้บริโภคในสังคมนั้น และมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมการแสดงออกของผู้บริโภคแต่ละคน โดยปกติผู้บริโภคมักแสดงพฤติกรรมไปในทางที่สังคมต้องการ เพื่อให้ตนเองได้อยู่ในสังคมนั้นต่อไป ดังนั้นก่อนที่จะทำการออกแบบอะไร นักออกแบบต้องพิจารณาระบบสังคมของกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายว่า สังคมนั้นมีพฤติกรรมในการแสดงออกและการอยู่ร่วมกันอย่างไร มีการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีกันอย่างไร เพื่อสรุปประเด็นมาสร้างสรรค์ผลงานให้เหมาะสมและเกิดการยอมรับ

ถ้าวัฒนธรรมคือจุดสร้างความแตกต่าง การใส่จุดเด่นของวัฒนธรรมประจำชาติในงานออกแบบผลิตภัณฑ์ นอกจากจะทำให้เกิดเอกลักษณ์ทางรูปลักษณ์ที่แตกต่างแล้ว ยังเพิ่มมิติคุณค่าทางวัฒนธรรมและความหมายให้กับชิ้นงานด้วย ทำให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกทางความคิดที่มีต่อสินค้านั้นๆ แตกต่างกันไป ดังคำเปรียบเปรยที่ว่าชื่อผลิตภัณฑ์อเมริกาเหมือนชื่อความฝัน (ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี) ชื่อผลิตภัณฑ์ฝรั่งเศสเหมือนชื่อความหรูหรา (ความมีรสนิยมและประวัติความเป็นมา) ชื่อผลิตภัณฑ์ญี่ปุ่นเหมือนชื่อความคิดและความสมบูรณ์แบบ (ความเอาใจใส่ในรายละเอียด)

ตัวอย่างความสำเร็จของประเทศเหล่านี้ น่าจะเป็นแนวทางที่ดีสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไทยให้เป็นที่ยอมรับได้ การพัฒนารูปลักษณ์ไปสู่ความเป็นสากลด้านเดียวไม่เพียงพอสำหรับผู้บริโภคในการจดจำสินค้า ความแยบยลในการสอดแทรกวัฒนธรรมแบบไทยๆ ที่สั่งสมกันมานาน น่าจะเป็นทางออกที่ดีสำหรับการสร้างเอกลักษณ์ในงานออกแบบผลิตภัณฑ์ของเรา แต่อาจต้องใช้เทคโนโลยีทางอุตสาหกรรมมาช่วยเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของงานหัตถกรรม ในการทำให้เกิดรูปแบบที่แปลกใหม่และการใช้งานที่คาดคิดไม่ถึง

ปัจจุบันการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกันเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และได้รับการยอมรับมากขึ้นเป็นลำดับ จนเกิดเป็นแนวทางการออกแบบที่เรียกว่า การไขว้ข้ามของวัฒนธรรม (Cross culture) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการดำเนินชีวิตของคนหลายๆ ชาติผสมปนเปกัน เช่น ตะวันออกกับตะวันตก เช่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ฯลฯ จนเกิดเป็นความกลมกลืนในรูปแบบใหม่ที่แปลกตาเสน่ห์ลึกลับๆ ของการออกแบบตามแนวคิดนี้ คือ ผู้บริโภคจะได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมที่เคยถือปฏิบัติอยู่

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรัญ วาณิชกร (2556) ได้ทำการวิจัย เรื่อง องค์ความรู้ ภูมิปัญญาไทย: การออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย โดยให้แนวคิดว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย มีความหลากหลาย มีเรื่องราวและคุณค่าที่เป็นทั้งรูปธรรม (Tangible) และนามธรรม (Intangible) อย่างมากมาย องค์ประกอบที่ประกอบสร้างให้เกิดผลผลิตจากภูมิปัญญาและหัตถกรรม ได้แก่ เส้นสาย รูปร่าง รูปทรง วัสดุ การแก้ปัญหา ฯลฯ ล้วนเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า ต่อการต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์

ร่วมสมัยในปัจจุบันทั้งสิ้น ในบทความนี้ได้ประยุกต์ใช้เครื่องมือและกระบวนการในการออกแบบที่สอดคล้องกับภูมิปัญญา โดยเริ่มตั้งแต่ความซาบซึ้งซึ่งศึกษาลวดทอนเรียบเรียงองค์ประกอบประโยชน์ใช้สอยออกแบบต้นแบบผลการศึกษาด้วยเครื่องมือการออกแบบพบว่ารูปทรงสัญลักษณ์ที่ออกแบบใหม่สามารถข้ามพ้นช่วงเวลาจากอดีตสู่ความร่วมสมัยและเป็นสากลตลอดจนสามารถสร้างคุณค่าและส่งเสริมความเป็นสิริมงคลให้แก่ผู้ใช้ได้

ดิณโณ อัสวสกุลฤชา (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การออกแบบและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์โต๊ะหมู่บูชารูปแบบร่วมสมัยประเภทจักษาน โดยเน้นการสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมปัจจุบัน ที่คำนึงถึงการใช้สอยและความสวยงาม แบ่งกลุ่มการวิเคราะห์เป็น 2 แนวคิด คือเชิงพาณิชย์ และ เชิงพุทธศาสนา โดยสนองความต้องการของผู้ใช้ เช่น มีช่องหรือลิ้นชักตามจำนวนของที่ต้องใช้ มีขนาดและสัดส่วนสัมพันธ์กับวัตถุที่นำไปจัดวาง มีความสมดุลในรูปทรง มีช่วงจังหวะของส่วนประกอบที่กลมกลืน มีการใช้วัสดุได้อย่างเหมาะสมกับรูปลักษณะ

ผศ.ดร.ทรงคุณ จันจร, ผศ.พิสิฐ บุญไชย และ ดร.ไพรัช ถิตย์ผาด (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิธีการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ท้องถิ่นและแหล่งการผลิตงานศิลปหัตถกรรมในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ 4 ประเภท ได้แก่ เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา ผ้า และการหล่อหลอมโลหะ เพื่อหาแนวทาง ในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลิตภัณฑ์และส่งเสริมกระบวนการผลิตให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

โบราณวัตถุที่ถูกค้นพบและรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑสถาน อันแสดงถึงอัตลักษณ์สมัยทวารวดีที่เมืองโบราณดำรงอยู่ (ราวพุทธศตวรรษที่ 10-12) และภูมิปัญญาจากสานไมไผ่ของชุมชนบ้านจันเสน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

แบบร่างผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยจากอัตลักษณ์ทวารวดี ที่ออกแบบโดยผู้วิจัย โดยการศึกษาอัตลักษณ์ทวารวดี คัดเลือกแบบอัตลักษณ์เรื่องราวโดยผู้เชี่ยวชาญ และการประยุกต์กับภูมิปัญญาจากสาน วิเคราะห์ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาการพัฒนาด้านแบบผลิตภัณฑ์

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ดังนี้

การสำรวจ

ผู้วิจัยใช้การลงพื้นที่สำรวจพิพิธภัณฑสถาน เพื่อจดบันทึก และบันทึกภาพในสิ่งที่พิพิธภัณฑสถานได้จัดนำเสนอไว้ ศิลปวัฒนธรรมและโบราณวัตถุที่ถูกค้นพบ ศิลปวัฒนธรรม ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจจะใช้ในการประกอบการศึกษาค้นคว้าร่วมกับการคัดเลือกรูปแบบอัตลักษณ์โดยปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ทวารวดี เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และสรุปข้อมูลต่อไป

การสัมภาษณ์

ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยใช้การสัมภาษณ์รายบุคคล

1. งานภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่บ้านจันเสน ในประเด็นด้านรูปแบบ ลวดลาย และเทคนิค การสร้างสรรค์งานจักสาน ผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้านภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่บ้านจันเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่

- คุณสมณีน นาคแย้ม ประธานกลุ่มจักสานบ้านจันเสน
- คุณบัญญัติ ประครองศรี กลุ่มจักสานบ้านจันเสน
- คุณชนัญธร ประครองศรี กลุ่มจักสานบ้านจันเสน

แบบคัดเลือกอัตลักษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีทวารวดี โดยเน้นด้านรูปร่างรูปทรง เป็นสำคัญ และอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านอื่นๆ เพื่อเป็นองค์ความรู้เพิ่มเติมในการออกแบบ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดี ทำการคัดเลือก โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Porpositive Sampling) วิเคราะห์ผลโดยสถิติค่าแจกแจงความถี่และร้อยละ เพื่อนำเรื่องราวอัตลักษณ์ที่ได้ไป กำหนดเป็นแนวทางในการออกผลิตภัณฑ์

ในการคัดเลือกลักษณะทวารวดี เรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญในการคัดเลือกอัตลักษณ์ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่

- ผศ.ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ผศ.สาวิตรี พิณพวงศ์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- นางสาว มณีรัตน์ แก้วศรี เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์จันเสน

โดยแบบคัดเลือกอัตลักษณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ โดยเป็นลักษณะการเขียนตอบ

ตอนที่ 2 แบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดี แบ่งเป็นอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านรูปร่าง รูปทรง และอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านอื่นๆ มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) และ ช่องสำหรับเขียนความสำคัญทางอัตลักษณ์

มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีเกณฑ์ 3 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert Scale) ดังนี้

ระดับความคิดเห็น 3 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้ มาก

ระดับความคิดเห็น 2 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้ ปานกลาง

ระดับความคิดเห็น 1 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้ น้อย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ เพื่อให้ผู้ตอบเขียนข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

เครื่องมือทางทัศนศิลป์

การสังเกตเพื่อศึกษารูปร่าง รูปทรง ลวดลาย และองค์ประกอบทางทัศนธาตุ

1. รายการตรวจสอบของออสบอร์น (Osborn's Checklist) ลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

2. แบบคัดเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์

แบบคัดเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบโดยผู้วิจัย โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเลือกจากแบบร่างผลิตภัณฑ์ 20 รูปแบบ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือก 3 รูป เพื่อนำรูปแบบที่ได้รับการคัดเลือกไปสู่ การดำเนินการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากอัตลักษณ์ทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่

โดยดำเนินการประเมินโดยนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 สอบถามความเห็นของนักท่องเที่ยว ต่อแบบร่างเสมือนจริงของผลิตภัณฑ์ต้นแบบ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีเกณฑ์ 5 ระดับ ของลิเคอร์ท (Likert Scale) ดังนี้

ระดับความคิดเห็น 5 หมายถึง ท่านเห็นด้วย มากที่สุด

ระดับความคิดเห็น 4 หมายถึง ท่านเห็นด้วย มาก

ระดับความคิดเห็น 3 หมายถึง ท่านเห็นด้วย ปานกลาง

ระดับความคิดเห็น 2 หมายถึง ท่านเห็นด้วย น้อย

ระดับความคิดเห็น 1 หมายถึง ท่านเห็นด้วย น้อยที่สุด

ผู้วิจัยใช้แปลความหมายค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านตามระดับความคิดเห็นต่างๆดังนี้

4.21 – 5.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

3.41 – 4.20 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก

2.61 – 3.40 หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง

1.81 – 2.60 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย

1.00 – 1.80 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ เพื่อให้ผู้ตอบเขียนข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 กลุ่มขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1

การเก็บรวบรวมภาคเอกสาร เป็นขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการการออกแบบร่วมอัตลักษณ์ทวารวดีและภูมิปัญญาท้องถิ่นจacksานบ้านจันเสน อ. ตาคลี จ. นครสวรรค์ จากแหล่งความรู้ทุติยภูมิ เช่น หนังสือ บทความ งานวิจัย สื่อออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ต

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นขั้นตอนการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การสำรวจ เป็นการลงพื้นที่ที่พิพิธภัณฑ์จันเสน เพื่อเก็บข้อมูลและบันทึกภาพโบราณวัตถุที่ถูกขุดค้นพบและนำมาเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์ เพื่อนำไปสู่คัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดี
2. การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลภูมิปัญญาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานภูมิปัญญาจacksานไม้ไผ่บ้านจันเสน

ตอนที่ 2

การเก็บข้อมูลจากแบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดี โดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้การออกแบบแบบร่างผลิตภัณฑ์ 20 รูปแบบ

1. การเก็บข้อมูลจากแบบเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์
2. การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อรายงานผลนำเสนอต่อคณะกรรมการปริญญานิพนธ์

4. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมภาคเอกสารและข้อมูลภาคสนาม มาศึกษาวิเคราะห์และนำผลการศึกษาวิเคราะห์มาเรียบเรียงข้อมูลและนำเสนอโดยการบรรยายพรรณนาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Descriptive Research)

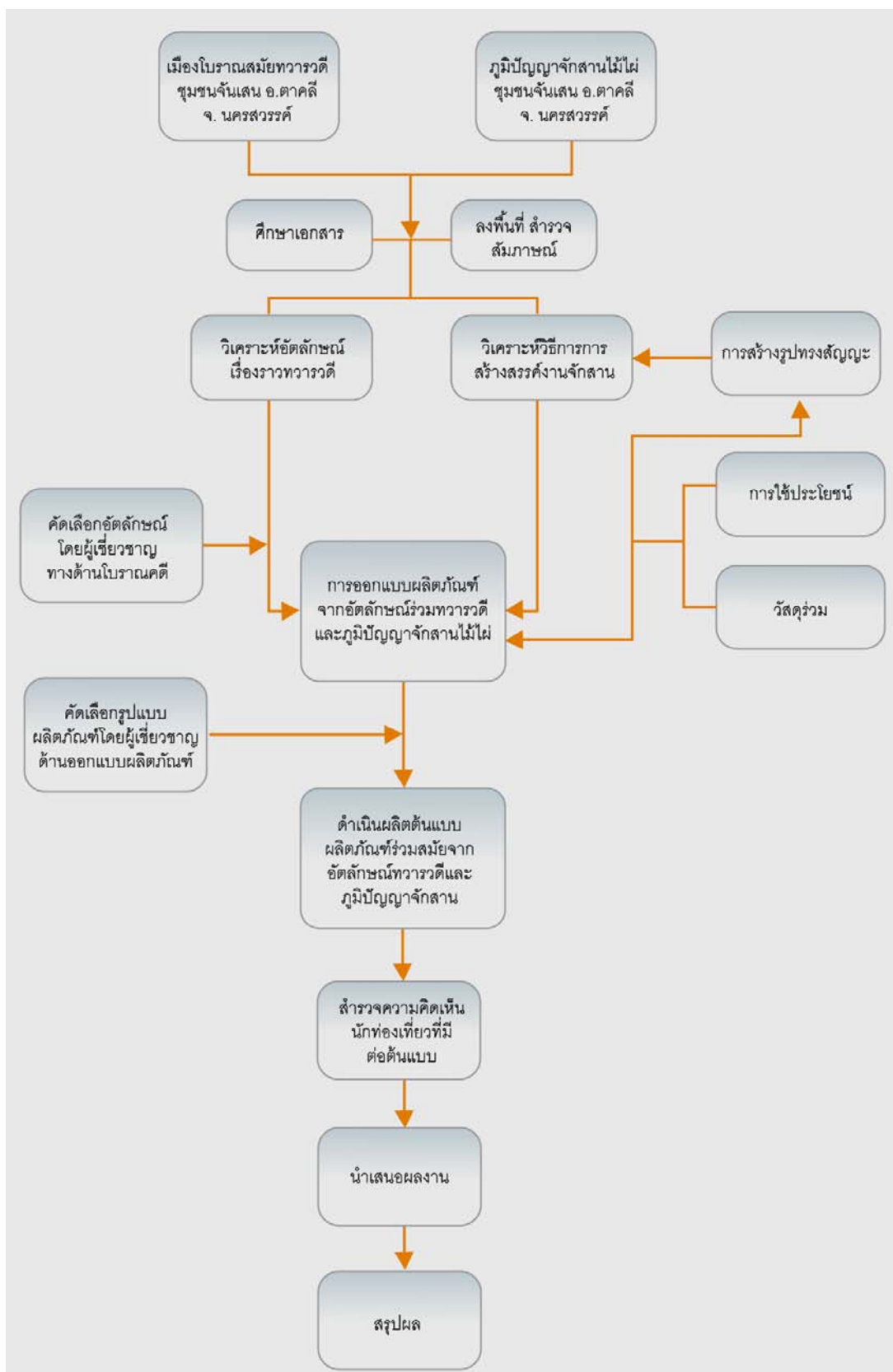
การดำเนินการวิเคราะห์มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาจัดทำระบบข้อมูล
2. วิเคราะห์อัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุที่ถูกค้นพบและเก็บรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์จันเสน เพื่อสร้างแบบคัดเลือกอัตลักษณ์โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดี
3. วิเคราะห์กระบวนการจacksานไม้ไผ่ภูมิปัญญา
4. ศึกษาการใช้ประโยชน์และวัสดุประกอบอื่นประกอบรวม
5. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย

6. ออกแบบร่างผลิตภัณฑ์จากการบูรณาการอัตลักษณ์ทาวเวอร์ดีทางด้านรูปร่างรูปทรง และ ภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ จำนวน 20 แบบ
7. วิเคราะห์ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ และคัดเลือกจากแบบร่างผลิตภัณฑ์ 3 รูปแบบ
8. วิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มจักสานชุมชน เพื่อปรับแก้รูปแบบโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ใน การสร้างชิ้นงานและความถนัดของกลุ่ม
9. ดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบ
10. สอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยงที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เก็บข้อมูลความ คิดเห็นจากนักท่องเที่ยงที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์จันเสน
11. นำเสนอเผยแพร่
12. สรุปผล

แผนผังขั้นตอนดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุที่ถูกลักขณที่เมืองโบราณจันเสน ซึ่งถูกรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์จันเสน เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและเทคนิคการขึ้นรูปของภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ชุมชนจันเสน อันเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่เดิมในท้องถิ่น เพื่อบูรณาการสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยจากอัตลักษณ์เรื่องราวทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่จันเสน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลและได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ผลการคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านรูปร่างรูปทรงจากโบราณวัตถุที่ถูกลักขณและรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์จันเสน
2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ ลวดลาย และวิธีการผลิต ของภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ชุมชนจันเสน
3. การกำหนดแนวทางการในออกแบบ
4. การออกแบบแบบร่างผลิตภัณฑ์จากการบูรณาการอัตลักษณ์ทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ จำนวน 20 รูปแบบ
5. ผลการใช้รายการตรวจสอบของออสบอร์น (Osborn's Checklist) เพื่อสร้างทางเลือกใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์
6. คัดเลือกโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์
7. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปรับแก้รูปแบบร่วมกับกลุ่มจักสานชุมชนจันเสนและการผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบ
8. ผลแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์จันเสน ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

1. การคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านรูปร่างรูปทรงจากโบราณวัตถุที่ถูกลักขณและรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์จันเสน

จากการลงพื้นที่สำรวจเพื่อเก็บภาพโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ พบว่ามีโบราณวัตถุบางชนิดถูกลักขณเป็นจำนวนมาก บางชนิดถูกลักขณเป็นจำนวนน้อย บางชนิดสมบูรณ์ บางชนิดไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงจัดกลุ่มโบราณวัตถุตามลักษณะการใช้งานเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ทางด้านรูปร่างรูปทรงเป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ 1.เครื่องประดับ 2. ภาชนะ 3.เครื่องใช้สอย 4.ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา) และโบราณวัตถุกลุ่มอื่นๆ เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ทางด้านอื่นที่ไม่ใช่ทางด้านรูปร่างรูปทรง เพื่อเป็นองค์ความรู้ทางอัตลักษณ์เพิ่มเติมหรือใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป สร้างเป็นแบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดี คัดเลือกอัตลักษณ์โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดี 3 ท่าน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ

ผศ. ดร. รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง อาจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ความเชี่ยวชาญ ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย ศิลปะทวารวดี

ผศ. สาวิตรี พิศณุพงศ์ อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ความเชี่ยวชาญ โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย

นางสาว มณีรัตน์ แก้วศรี เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จันทบุรี ความเชี่ยวชาญ ประวัติศาสตร์ทวารวดี

ตอนที่ 2 แบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดี

โดยแบ่งการคัดเลือกเป็น 2 ส่วน คือ คัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณทางด้านรูปร่างรูปทรง และ คัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุทางด้านอื่นๆ (สี ลวดลาย ลักษณะการใช้งาน) การคัดเลือกแบ่งระดับความเห็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับความคิดเห็น 3 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้มาก

ระดับความคิดเห็น 2 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้ปานกลาง

ระดับความคิดเห็น 1 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้น้อย

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวัดค่าแจกแจงความถี่ (ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.) และค่าร้อยละ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบคัดเลือกอัตลักษณ์

ตาราง 1 ตารางแสดงค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ จากการคัดเลือก

โบราณวัตถุที่สามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านรูปร่างรูปทรง

โบราณวัตถุ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ร้อยละ
เครื่องประดับ			
เปลือกหอย	1.33	0.58	44.44
ลูกปัดแก้วและดินเผา	2.33	1.15	77.78
ตุ้มหูห่วงกลมขดเป็นวง	2	1	66.67
ตุ้มหูกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู (แบบมีลายบนตุ้มหู)	2.67	0.58	88.89
ตุ้มหูห่วงกลม (แบบเส้นวงเล็ก)	2	1	66.67
ตุ้มหูห่วงกลม (แบบเส้นวงหนา)	2	1	66.67

ตาราง 1 (ต่อ)

โบราณวัตถุ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ร้อยละ
ตุ้มหูกกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู (แบบด้านหนึ่งแคบ ด้านหนึ่งกว้าง)	3	0	100
กำไลสำริด	1.33	0.58	44.44
กำไลและต่างหูจากเปลือกหอย	2.33	1.15	77.78
สร้อยคอหอยกาบ ผานเป็นรูปลักษณะคล้ายเขี้ยวสัตว์	1.67	0.58	55.56
ภาชนะ			
ไห (คอสูงปากผาย)	2.67	0.58	88.89
ฝาภาชนะแบบสูง	2	1	66.67
ฝาภาชนะขนาดเล็ก	2	1	66.67
จานมีเชิง	2.33	1.15	77.78
จานมีเชิงและฐานสูง	2.67	0.58	88.89
หม้อก้นกลมมีลายขีด	1.33	0.58	44.44
หม้อมีสัน	2.67	0.58	88.89
หม้อปากผาย มีเชิงสัน มีลายขีด	1.33	0.58	44.44
จานดินเผาแบบพิมายดำ	1.37	0.58	55.56
ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา)			
ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคล (1)	3	0	100
ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคล (2)	3	0	100
ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคล (3)	3	0	100
ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคล (4)	3	0	100
ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคล (5)(คนจูงลิง)	3	0	100
ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคล (6)	3	0	100
ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคล (7)	3	0	100
ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคล (8)	3	0	100
ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคล (9)	3	0	100
รูปปั้นวันหมอบ	2	1	66.67
รูปปั้นสิงห์นั่ง	2.67	0.58	88.89
เครื่องมือเครื่องใช้			
ตะเกียงมีพวย	2.67	0.58	88.89
แท่นหินบด	2.67	0.58	88.89
แว่นด้าย (1)	2	1	66.67

ตาราง 1 (ต่อ)

โบราณวัตถุ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ร้อยละ
แว่นด้าย (2)	1.67	0.58	55.55
ขวานหินขัด	1.33	0.58	44.44

จากตาราง 1 ผลการคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านรูปร่างรูปทรงจากโบราณวัตถุที่รวบรวมไว้พิพิธภัณฑสถาน โดยคัดเลือกจากค่าเฉลี่ยที่มากกว่า 2.5 และมากกว่าร้อยละ 80 คือ กลุ่มเครื่องประดับ ได้แก่ 1. ตุ่มหูกกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู (แบบมีลายบนตุ่มหู) ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89 2. ตุ่มหูกกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู (แบบเส้นวงด้านหนึ่งหน้าด้านหนึ่งบาง) ค่าเฉลี่ย 3 ร้อยละ 100 กลุ่มภาชนะ ได้แก่ 1. ไห (คอสูงปากผาย) ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89 2. จานมีเชิงและฐานสูง ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89 3. หม้อมีสัน ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89 กลุ่มประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา) ได้แก่ 1. ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคลทุกแบบ ค่าเฉลี่ย 3 ร้อยละ 100 2. รูปปั้นสิงห์นั่ง ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89 กลุ่มเครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่ 1. ตะเกียงมีพวย ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89 2. แท่นหินบด ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89

ตาราง 2 ตารางแสดงค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ จากการคัดเลือก
โบราณวัตถุที่สามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านอื่นๆ

โบราณวัตถุ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ร้อยละ
ก่อนดินเผาประทับตรา			
ก่อนดินเผาประทับตรา โค ตรีศูล หงส์ จารึกอักษรปัลลวะโบราณ	2.67	0.58	88.89
ก่อนดินเผาประทับตรา คนขึ้นต้นตาล	2.67	0.58	88.89
ก่อนดินเผาประทับตรา รูปวัวหมอบ	2.67	0.58	88.89
ก่อนดินเผาประทับตรา นกคาบกิ่งไม้	2.67	0.58	88.89
ก่อนดินเผาประทับตรา คนยืนถือของในมือข้างหนึ่ง	2.67	0.58	88.89
ก่อนดินเผาประทับตรา คนขี่ม้าโบกมือตามกันไปสองคน	2.67	0.58	88.89
หริ่งช้าง	2.67	0.58	88.89
แม่ลายสำหรับกดประทับตกแต่งภาชนะ	2.67	0.58	88.89
ภาชนะมีลวดลายกดประทับในกรอบสี่เหลี่ยม	3	0	100
สิ่งของจากโลหะสำริด	1.67	1.15	55.55
ลูกปัดแก้ว / หินคาร์เนเลียน (สีส้ม) / หินอาเขต (สีขาว)	3	0	100
(ชิ้นส่วน) ธรรมจักร	2.67	0.58	88.89

จากตาราง 2 ผลการคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านอื่นๆที่ไม่ใช่ทางด้านรูปร่างรูปทรง (สี ลวดลาย ลักษณะการใช้งาน) จากโบราณวัตถุที่รวบรวมไว้พิพิธภัณฑ์จันเสน เพื่อจัดเป็นองค์ความรู้เพิ่มเติมในการออกแบบ โดยคัดเลือกจากค่าเฉลี่ยที่มากกว่า 2.5 และมากกว่าร้อยละ 80 ได้แก่ ก้อนดินเผาประทับตราทุกรูปแบบ ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89 หวังาช้าง ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89 แม่ลายสำหรับกดประทับตกแต่งภาชนะ ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89 ภาชนะที่มีลวดลายกดประทับ ค่าเฉลี่ย 3 ร้อยละ 100 ลูกปัดแก้ว หินคาร์เนเลียน(สีส้ม) หินอาเขต (สีขาว) ค่าเฉลี่ย 3 ร้อยละ 100 ชิ้นส่วนธรรมจักร ค่าเฉลี่ย 2.67 ร้อยละ 88.89

นอกจากนี้ สีที่ใช้ในวัฒนธรรมทวารวดี พบโดยมากคือ สีแดง สีส้ม จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบการเขียนสีแดงบนไหล์ภาชนะ และความเป็นที่นิยมของลูกปัดหินคาร์เนเลียน

จากการคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดี สามารถแสดงรายละเอียดในรูปแบบตารางได้ดังนี้

ตาราง 3 ตารางอัตลักษณ์ทวารวดี และความสำคัญทางประวัติศาสตร์

โบราณวัตถุ	ความสำคัญ
เครื่องประดับ 1. ตุ่มหูกกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู (แบบมีลายบนตุ่มหู) 	ตุ่มหูกกลมผ่าเพื่อใช้สวมหูแบบมีลายบนตุ่มหู ส่วนบนเรียวเล็ก ส่วนล่างใหญ่และหนากว่า มีการทำลวดลาย (แฉก) ลงบนวัตถุ สันนิษฐานว่าอาจเป็นเครื่องวัดฐานะทางสังคม และไม่ปรากฏว่าพบในยุคสมัยอื่น
2. ตุ่มหูกกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู (แบบด้านหนึ่งแคบด้านหนึ่งกว้าง) 	ตุ่มหูกกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู ลักษณะเอกลักษณ์คือด้านหนึ่งแคบ ด้านหนึ่งกว้าง เป็นตุ่มหูสำหรับผู้ที่ทำหุยานแล้วใส่ และน่าจะเป็นบุคคลชั้นสูง สันนิษฐานว่าอาจเป็นเครื่องวัดฐานะทางสังคม

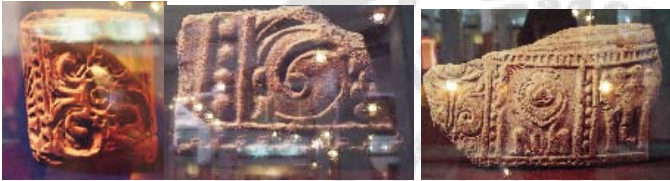
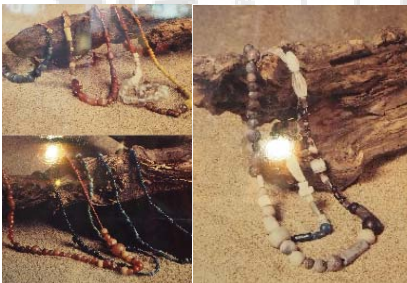
ตาราง 3 (ต่อ)

โบราณวัตถุ	ความสำคัญ
ภาชนะ 1. ไห (แบบคอสูงปากผาย) 	ไห พบในสภาพสมบูรณ์มาก รูปแบบเป็นภาชนะคอสูงปากผาย ผิวเรียบ สีผิวส่วนใหญ่จะเป็นสีส้ม มีเอกลักษณ์คือตกแต่งด้วยการเขียนสีแดงตรงส่วนปาก
2. จานมีเชิงและฐานสูง 	จานแบบมีเชิงและฐานสูง รูปทรงคล้ายพาน คอยาว พบจากบริเวณเมืองโบราณสมัยทวารวดีทุกแห่ง ส่วนใหญ่จะพบบริเวณโบราณสถาน สันนิษฐานว่าอาจใช้ในโอกาสพิเศษ
3. หม้อมีสัน 	หม้อมีสัน เป็นภาชนะที่มีการตกแต่งโดยการทำเป็นเส้นนูน เป็นสัน ตั้งแต่ 1-3 สัน บริเวณปากภาชนะ ซึ่งเป็นรูปแบบที่แพร่หลายมากในชุมชนสมัยทวารวดี สันนิษฐานว่าส่วนสันทำขึ้นเพื่อให้ง่ายต่อการจับถือ
เครื่องใช้สอย 1. ตะเกียงมีพวย 	ตะเกียงมีพวย ตะเกียงดินเผา มีพวย รูปแบบของตะเกียงคือมีตัวสำหรับใส่น้ำมันและมีพวยยื่นออกมาสำหรับใส่ไฟ เป็นรูปแบบที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์กับภายนอก มีการติดต่อกับค้าขายกับอินเดีย

ตาราง 3 (ต่อ)

โบราณวัตถุ	ความสำคัญ
2. แท่นหินบด 	แท่นหินบด แท่นหินและหินบดยารูปทรงโดยทั่วไปของแท่นหินจะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีฐานรองรับส่วนกลางเว้าเป็นแอ่ง มีร่องรอยการใช้งาน ตัวหินบดยาจะเป็นทรงกระบอกส่วนกลางคอดกึ่งเนื่องจากการใช้งานเช่นกัน เชื่อว่าใช้บดยาจำพวกสมุนไพรต่างๆ
ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา) 1. ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคล 	ตุ๊กตาดินเผารูปบุคคลทุกแบบ พบมากในสมัยทวารวดี และสูญหายไปพร้อมกันจึงไม่ปรากฏว่าพบในวัฒนธรรมอื่นในยุคต่อมา มีการสันนิษฐานว่ารูปหน้าของตุ๊กตาเหล่านี้เลียนมาจากหน้าตาของผู้คนในสมัยทวารวดี
2. รูปปั้นสิงห์นั่ง 	รูปปั้นสิงห์นั่ง มีเอกลักษณ์ทวารวดีตรงลักษณะการนั่งและหน้าตาของตัวสิงห์
กลุ่มอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านอื่นๆ 1. ก้อนดินเผาประทับตรา 	ก้อนดินเผาประทับตรา ซึ่งใช้สำหรับพกติดตัว เป็นเครื่องรางหรือสัญลักษณ์ในการผ่านแดน หรือใช้เพื่อป้องกันภัยอันตรายบางอย่าง

ตาราง 3 (ต่อ)

โบราณวัตถุ	ความสำคัญ
2. หวังาช้าง 	หวังาช้าง ถือเป็นเอกลักษณ์ของทวารวดีที่โดดเด่นมาก ลักษณะลวดลายบนหวิ้งบอกได้ถึงการเป็นของชนชั้นสูง ถูกค้นพบที่เมืองจันเสนแห่งเดียว ไม่พบที่อื่นอีก เป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมจากอินเดีย การแสดงถึงการติดต่อกับภายนอก
3. แม่ลายและภาชนะที่มีลวดลาย 	แม่ลายสำหรับกดประทับ และ ภาชนะที่มีลวดลาย ถือเป็นเอกลักษณ์ทวารวดีเชิงลวดลาย ลายที่เป็นเอกลักษณ์คือลายประจำยาม ลายสิงโตนั่ง
4. ลูกปัดหินคาร์เนเลียนลูกปัดหินอาเขต 	ลูกปัดหินคาร์เนเลียน (สีส้ม) ลูกปัดหินอาเขต (สีขาว) เป็นการแสดงถึงแฟชั่นนำเข้าในสมัยนั้น ภายหลังจากยุคทวารวดีลูกปัดเหล่านี้ก็ค่อยๆหายไป
5. ชิ้นส่วนธรรมจักร 	ธรรมจักร ที่พิพิธภัณฑ์จันเสนพบเพียงชิ้นส่วนเล็กๆเท่านั้น ไม่สมบูรณ์ ลวดลายบนธรรมจักรมีความสำคัญทางศาสนา ถือเป็นสัญลักษณ์ในการเข้ามาของพุทธศาสนาในชุมชนทวารวดี

2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ ลวดลาย และวิธีการผลิต ของภูมิปัญญา จักสานไม้ไผ่ชุมชนจันเสน

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ (Interview) กับกลุ่มจักสานไม้ไผ่ชุมชนจันเสน คุณบุญทัน ประครองศรี คุณชนัญธร ประครองศรี คุณสมุณี นาคแย้ม ได้องค์ความรู้ดังนี้

การจักสานเป็นภูมิปัญญาที่มีมาแต่เดิมในชุมชนจันเสน เป็นการสานเครื่องมือเครื่องใช้ไว้ใช้เองในครัวเรือน ต่อมา มีการตั้งกลุ่มจักสานขึ้น โดยใช้เวลาหลังจากทำงานอาชีพหลัก นับเวลาจนถึงปัจจุบัน 20 ปี รวมกลุ่มสาน เข้าร่วมกับกรมพัฒนาชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ของชุมชน และเริ่มวางขายสร้างรายได้ นอกจากนี้ ทุกวันอาทิตย์ ที่วัดเจนนจะมีการสอนการจักสานแก่นักเรียนทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด เป็นการสานโบราณ ในรูปแบบที่ไม่ซ้ำซ้อนนัก เช่น ตักแตน ภูซบ กบ ตามแนวคิดของหลวงพ่อดจันเสนเพื่อให้ได้กลิ่นไหม้ไม่หลงลืมภูมิปัญญา

ด้านการจัดการเตรียมสาน นำไม้ไผ่ ใบลาน ก้านลาน ที่ต้องการใช้ มาจัก เหลา เลียดให้เรียบร้อย ตากแดดจัดๆ ให้แห้ง ต้มน้ำสะอาด ใส่เกลือและสารส้ม ต้มให้เดือด นำลานที่เตรียมไว้ล้งต้ แล้วนำตากแดดจัดอีกครั้งให้แห้ง และวิธีจะช่วยให้ไม้ไผ่ ใบลาน ก้านลาน สามารถเก็บไว้ใช้ได้นานอีกด้วย

การสร้างรูปทรงสัญญาณ ปัจจุบันชุมชนใช้แม่แบบจากไม้อัด หรือใช้ท่อนไม้กลึงให้ได้รูปทรงตามต้องการแล้วจึงสานทับแม่แบบ ใช้ไม้ไผ่เป็นหลักและใช้ก้านลานและไส้หวาย สานผสมกับไม้ไผ่ ขึ้นอยู่กับรูปแบบและลักษณะของชิ้นงาน ปัจจุบันใช้ก้านลานในการสานมากขึ้น เนื่องจากเป็นอีกวัสดุที่มีอยู่มากในท้องถิ่นจันเสน เมื่อสานเสร็จจะดึงแม่แบบออกแล้วเก็บขอบให้เรียบร้อย

ลวดลายการสานเป็นลายอนุรักษ์มาแต่เดิมคือลายขัด ลายตาข่าย ลายตาชะลอม ลายข้าวสุก ลายจุนาง

และได้มีการประยุกต์กลับด้านกลับมุม ใส่เพิ่มได้เป็นลายอื่นเพิ่มขึ้น ลักษณะของลายจะขึ้นอยู่กับลักษณะชิ้นงาน เช่น ลายดอกพิกุล ลายไทยต่างๆ อีกทั้งได้มีการย้อมสีไม้ไผ่และก้านลานเพื่อความสวยงาม

ภาพประกอบ 20 ตัวอย่างลายสานแบบประยุกต์และการย้อมสี รูปแบบที่ 1

ภาพประกอบ 21 ตัวอย่างลายสานแบบประยุกต์และการย้อมสี รูปแบบที่ 2

ภาพประกอบ 22 ตัวอย่างลายสานแบบประยุกต์และการย้อมสี รูปแบบที่ 3

3. การกำหนดแนวทางการออกแบบ

ในการออกแบบ ผู้วิจัยกำหนดแนวทางการออกแบบเป็น 3 แนวทาง คือแนวทางที่ 1 แนวคิดการออกแบบที่ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องราวชุมชนทวารวดี แนวทางที่ 2 แนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การผสมผสานของสไตล์ย้อนยุคกับความร่วมสมัย การผสมผสานของสไตล์ย้อนยุคกับความร่วมสมัยในปัจจุบัน แนวทางที่ 3 แนวทางการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี (Function follows Form)

แนวทางที่ 1 แนวทางการออกแบบที่ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องราวชุมชนทวารวดี ผู้วิจัยได้นำส่วนหนึ่งของเรื่องราวประวัติศาสตร์ทวารวดี มาเป็นแนวทางการออกแบบ โดยจากหนังสือ (ศรี) ทวารวดี ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ โดย ธิดา สาระยา มีใจความตอนหนึ่งกล่าวถึงชุมชนทวารวดีไว้ว่า

“ชุมชนทั้งในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาและในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ต่างติดต่อสัมพันธ์กันทั้งในภูมิภาคเดียวกันและระหว่างภูมิภาคตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ การที่ชุมชนมนุษย์เหล่านี้ไม่ได้้อย่างโดดเดี่ยว หากแต่มีการติดต่อถึงกัน ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง เป็นวัฒนธรรมร่วม”

ผู้วิจัยได้ใช้คำสำคัญที่ปรากฏในเรื่องราวที่กล่าวถึงนี้ มาเป็นแนวทางในการออกแบบ นั่นคือ การไม่ได้้อย่างโดดเดี่ยว การสร้างบางอย่างเป็นวัฒนธรรมร่วมจากการถอดความคำสำคัญได้ว่า สิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เกิดเป็นอีกสิ่งร่วมกัน ผู้วิจัยจึงนำแรงบันดาลใจจากเรื่องราวของชุมชนทวารวดี มาสู่การออกแบบโดยใช้รูปทรงที่ได้จากการคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีมาประกอบรวมกัน

แนวทางที่ 2 แนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การผสมผสานของสไตล์ย้อนยุคกับความร่วมสมัยในปัจจุบัน ผู้วิจัยใช้แนวทางดังกล่าวในการออกแบบโดยใช้ภูมิปัญญาจากสานไม้ไผ่ซึ่งมีการสืบทอดกันมาแต่เดิมกับการใช้วัสดุอื่นประกอบรวมพัฒนารูปแบบเพื่อสอดคล้องกับปัจจุบัน

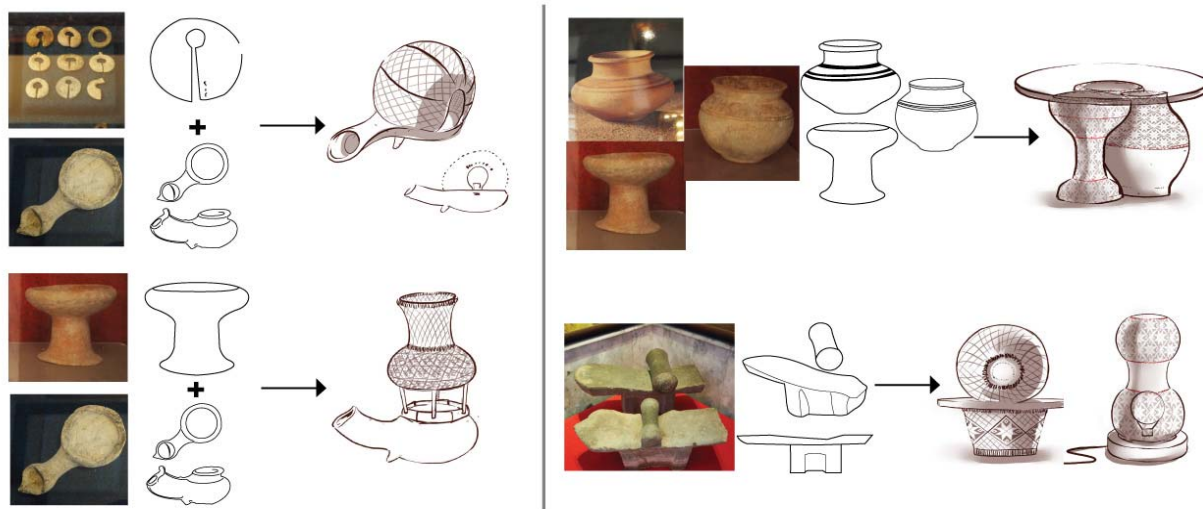
แนวทางที่ 3 แนวทางการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี (Function follows Form) โดยใช้ความงามของรูปทรงอัตลักษณ์ทวารวดีเป็นหลัก เน้นการเสริมสร้างคุณค่าแล้วตามด้วยประโยชน์ใช้สอย จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยกำหนดการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทโคมไฟหรือผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ตั้งประดับตกแต่งและใช้ประโยชน์ได้เช่นกัน อีกทั้งยังสื่อถึงการตั้งอยู่ ดำรงอยู่ ให้ผู้เป็นเจ้าของสามารถมองแล้วระลึกได้ถึงทวารวดีจากพิพิธภัณฑ์จินเสน

4. การออกแบบแบบร่าง

แบบร่างผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ทวารวดีร่วมกับภูมิปัญญาจากสาน 20 รูปแบบ จากแนวทางการออกแบบ 3 แนวทาง ที่ผู้วิจัยสร้างเป็นข้อกำหนดทางการออกแบบ โดยแต่ละแบบร่างจะสามารถสอดคล้องกับแนวทางการออกแบบได้หลายแนวทาง

โดยมีผลการร่างแบบร่างตามแนวทางที่กำหนดทั้ง 3 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 แนวทางการออกแบบที่ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องราวชุมชนทวารวดี

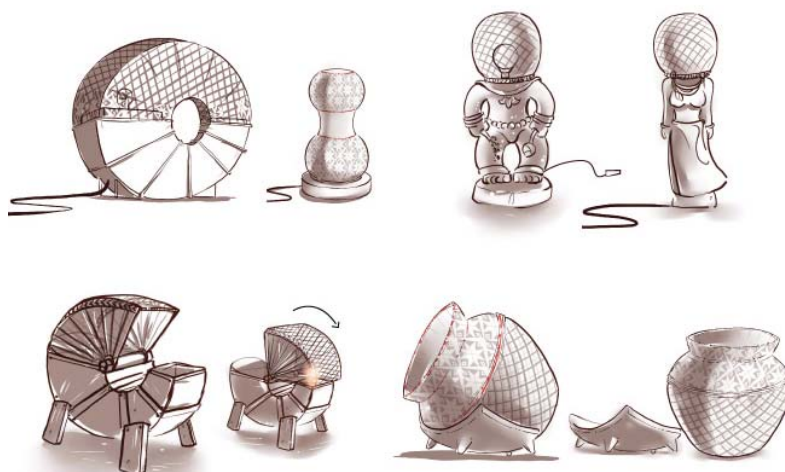
ภาพประกอบ 23 ภาพแบบร่างจากแรงบันดาลใจจากเรื่องราวชุมชนทวารวดี การอยู่ร่วมกันของอัตลักษณ์ทวารวดี

แนวทางที่ 2 แนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การผสมผสานของสไตล์
ย้อนยุคกับความร่วมสมัยในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 24 ภาพแสดงแบบร่างตามแนวทางการผสมผสานของสไตล์ย้อนยุคกับความร่วมสมัย
ในปัจจุบัน

แนวทางที่ 3 แนวทางการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี
(Function follows Form)

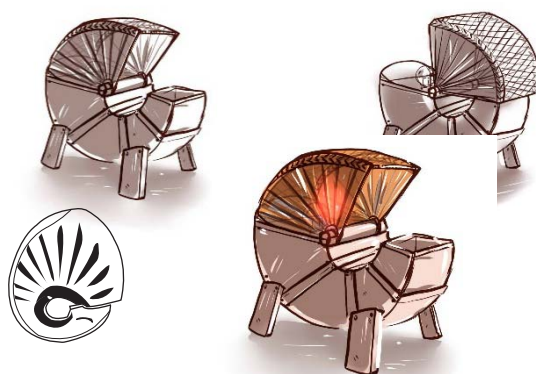

ภาพประกอบ 25 ภาพแสดงแบบร่างตามแนวทางการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี

รูปแบบแบบร่าง

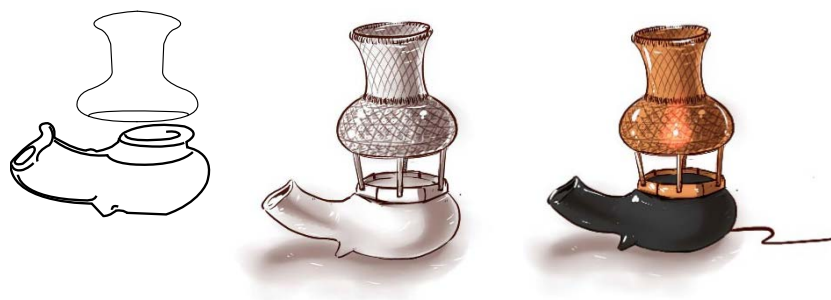
จากแนวทางการออกแบบทั้ง 3 แนวทางที่กำหนด คือ แนวทางที่ 1 แนวทางการออกแบบที่ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องราวชุมชนทวารวดี การไม่ได้้อย่างโดดเด่นเดียว สู่การออกแบบโดยใช้รูปทรงที่ได้จากการคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีมาประกอบรวมกัน แนวทางที่ 2 แนวทางในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การผสมผสานของสไตล์ย้อนยุคกับความร่วมสมัยปัจจุบัน แนวทางที่ 3 แนวทางการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี (Function follows Form) ได้รูปแบบผลิตภัณฑ์ 20 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 อัตลักษณ์ทวารวดีจากตุ้มหูกกลมผ้าเพื่อใช้สวมหู

ภาพประกอบ 26 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 1

รูปแบบที่ 2 อัดลักษณะโหวรรวดิจากจานมีเชิง/ฐานสูง กับ ตะเกียงมีพวย

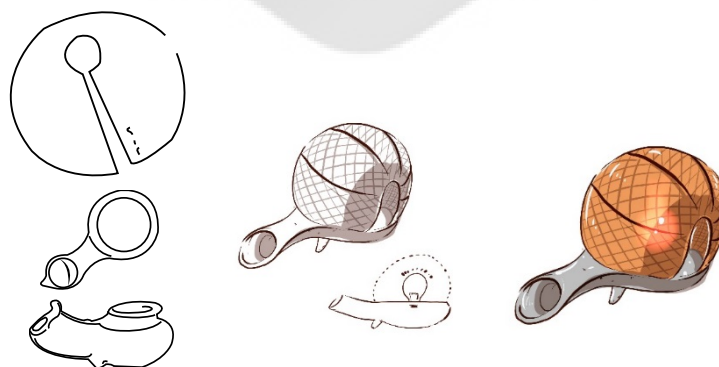
ภาพประกอบ 27 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 2

รูปแบบที่ 3 อัดลักษณะโหวรรวดิจากหม้อมีสัน และตะเกียงมีพวย

ภาพประกอบ 28 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 3

รูปแบบที่ 4 อัดลักษณะโหวรรวดิจากตุ้มหูกกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู และตะเกียงมีพวย

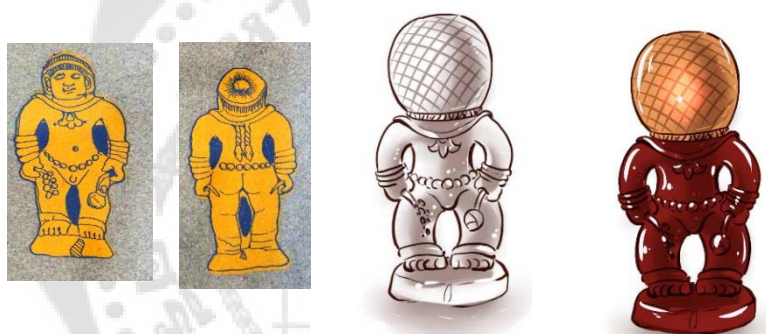
ภาพประกอบ 29 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 4

รูปแบบที่ 5 อัตลักษณ์ทวารวดีจาก ไห

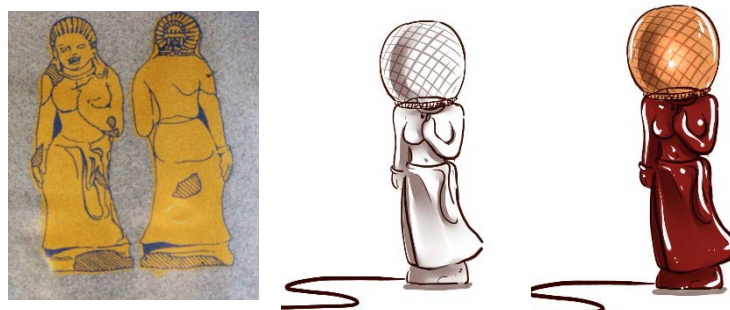
ภาพประกอบ 30 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 5

รูปแบบที่ 6 อัตลักษณ์ทวารวดีจากตุ๊กตาดินเผา

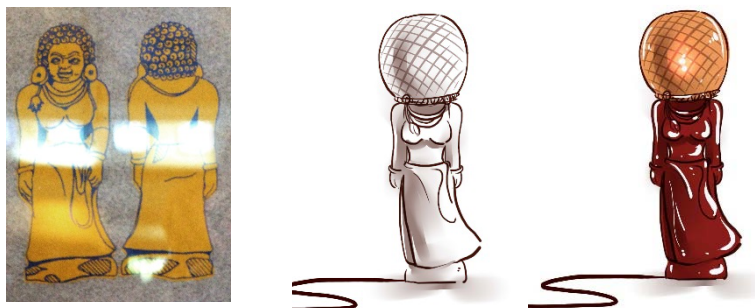
ภาพประกอบ 31 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 6

รูปแบบที่ 7 อัตลักษณ์ทวารวดีจากตุ๊กตาดินเผา

ภาพประกอบ 32 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 7

รูปแบบที่ 8 อัตลักษณ์ทวารวดีจากตุ๊กตาดินเผา

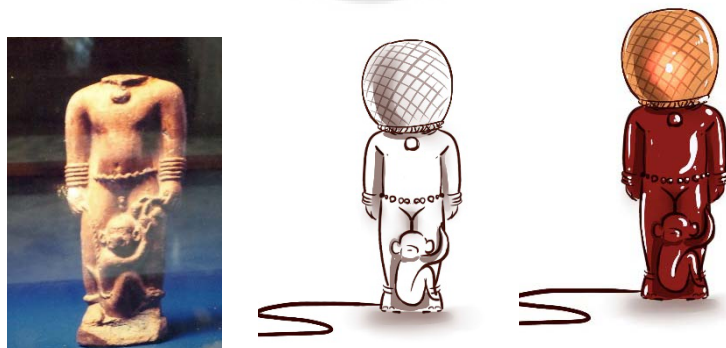
ภาพประกอบ 33 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 8

รูปแบบที่ 9 อัตลักษณ์ทวารวดีจากตุ๊กตาดินเผา

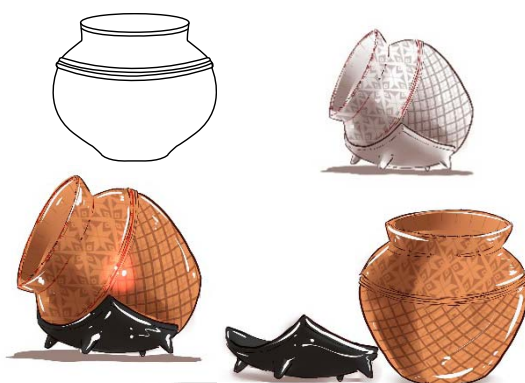
ภาพประกอบ 34 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 9

รูปแบบที่ 10 อัตลักษณ์ทวารวดีจากตุ๊กตาดินเผา

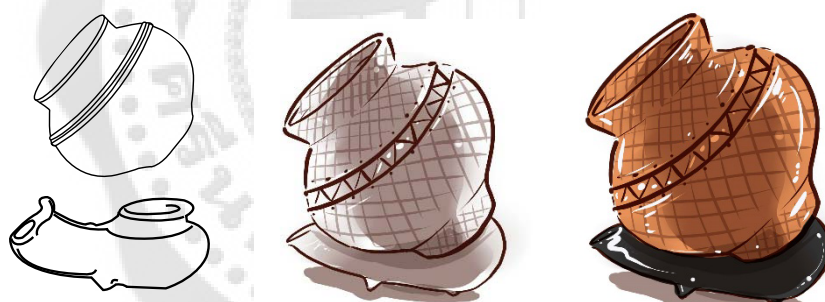
ภาพประกอบ 35 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 10

รูปแบบที่ 11 อัตลักษณ์ทวารวดีจากหม้อมีสัน

ภาพประกอบ 36 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 11

รูปแบบที่ 12 อัตลักษณ์ทวารวดีจากตุ้มหูกกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู และตะเกียงมีพวย ใช้การจักสานและวัสดุร่วมเซรามิกสีขาว

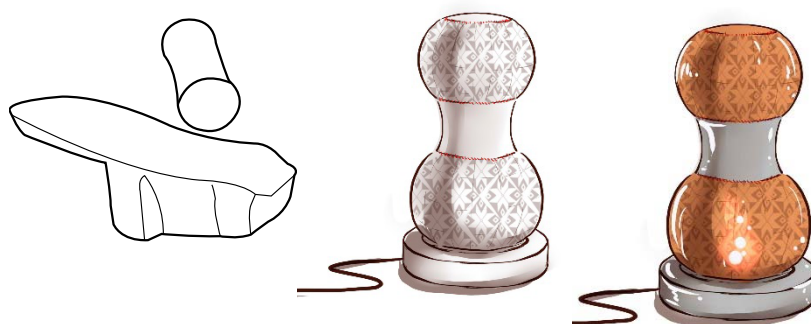
ภาพประกอบ 37 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 12

รูปแบบที่ 13 อัตลักษณ์ทวารวดีจากแท่นหินบด

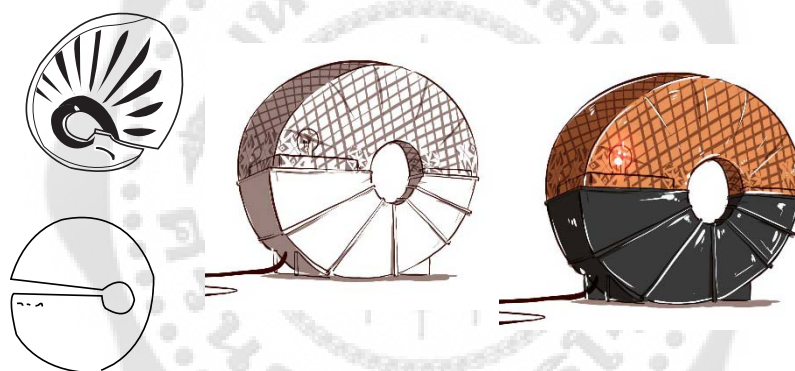
ภาพประกอบ 38 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 13

รูปแบบที่ 14 อัตลักษณ์ทวารวดีจากหินบด

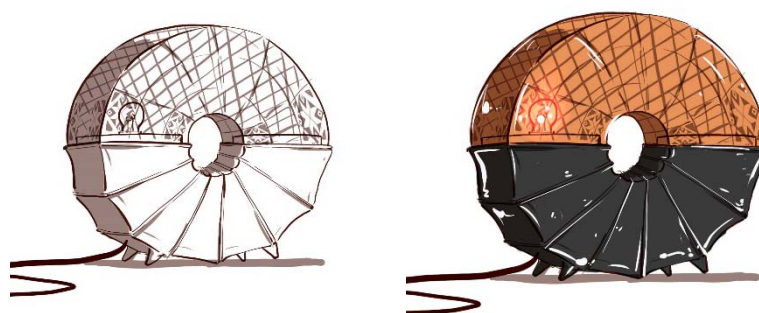
ภาพประกอบ 39 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 14

รูปแบบที่ 15 อัตลักษณ์ทวารวดีจากตุ้มหูกกลมผ้าแบบมีลาย

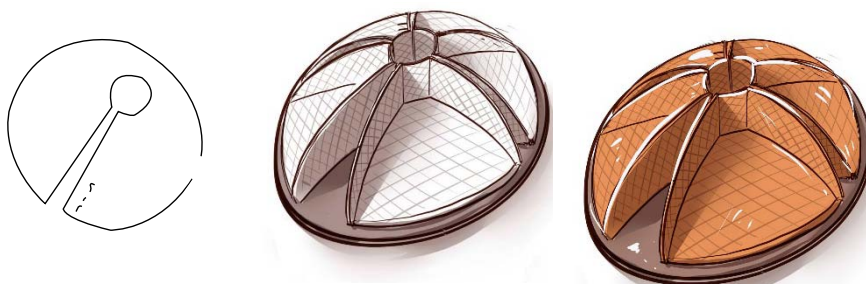
ภาพประกอบ 40 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 15

รูปแบบที่ 16 อัตลักษณ์ทวารวดีจากวงล้อธรรมจักร

ภาพประกอบ 41 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 16

รูปแบบที่ 17 อัตลักษณ์ทวารวดีจากตุ้มหูกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู

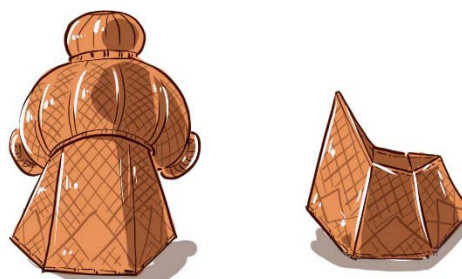
ภาพประกอบ 42 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 17

รูปแบบที่ 18 อัตลักษณ์ทวารวดีจากชิ้นส่วนภาชนะกดประทับลาย

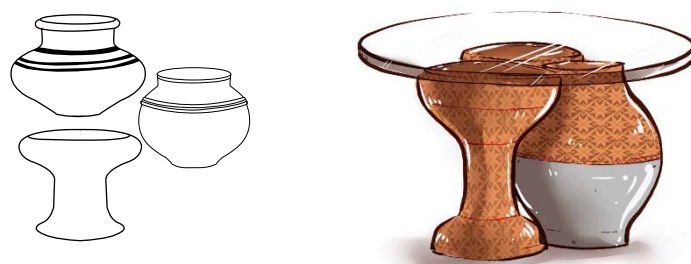
ภาพประกอบ 43 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 18

รูปแบบที่ 19 อัตลักษณ์ทวารวดีจากตุ๊กตาดินเผา

ภาพประกอบ 44 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 19

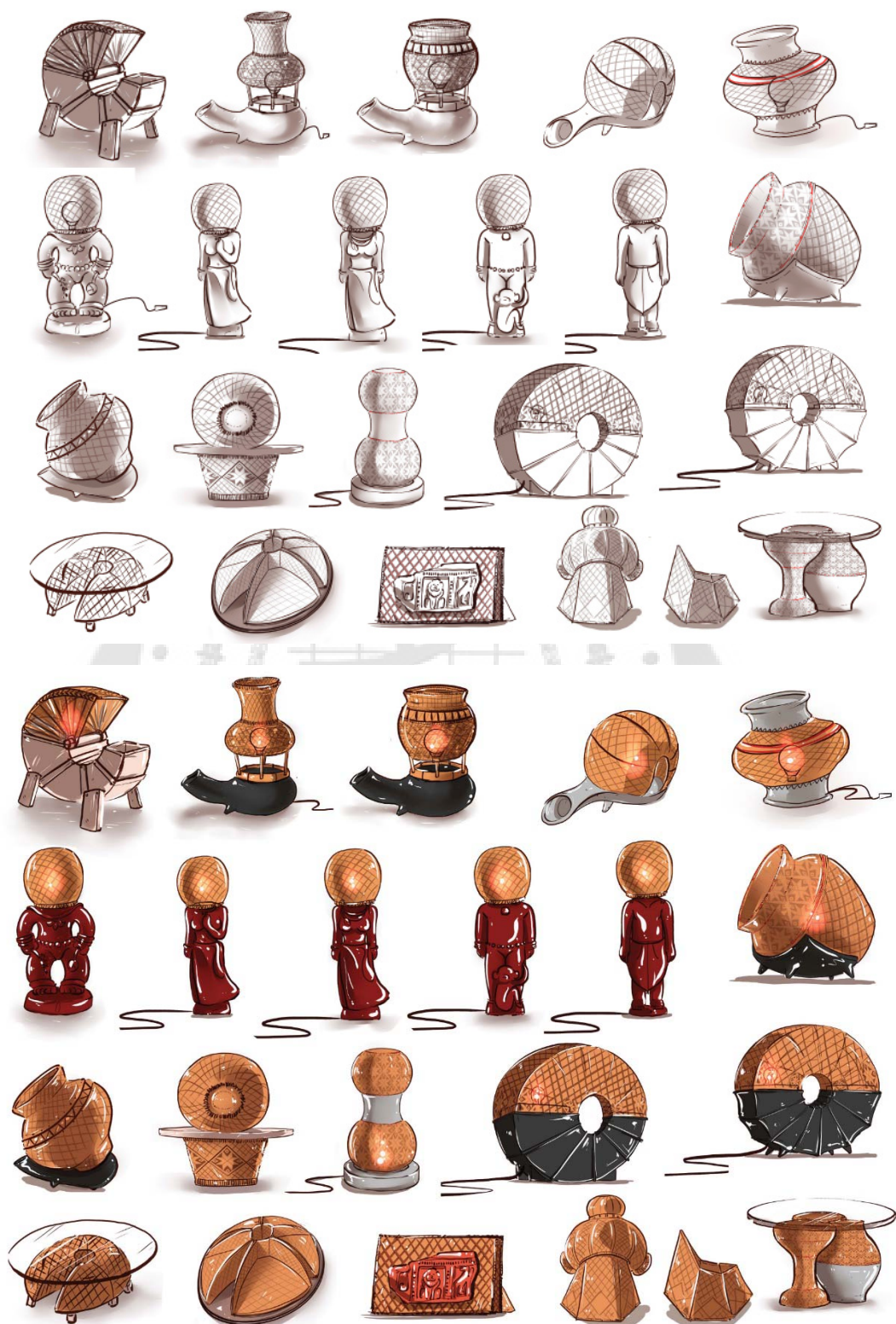
รูปแบบที่ 20 อัตลักษณ์ทวารวดีจากหม้อมีสัน ไห และจานเชิงสูง

ภาพประกอบ 45 ภาพแบบร่างผลิตภัณฑ์ รูปแบบที่ 20

ผลการออกแบบแบบร่างผลิตภัณฑ์ 20 รูปแบบ ดังนี้

ภาพประกอบ 46 ภาพร่างรูปแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ทวารวดีร่วมกับภูมิปัญญาจักสาน
20 รูปแบบ

5. ผลวิเคราะห์การใช้รายการตรวจสอบของออสบอร์น (Osborn's Checklist) เพื่อสร้างทางเลือกใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์

รายการตรวจสอบของออสบอร์น เป็นแนวการสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์หรือผลงานให้น่าสนใจ โดยการสร้างหัวข้อคำถามให้ผู้ออกแบบนำไปประกอบการสร้างสรรค์หรือพัฒนาจากรูปแบบเดิม ในที่นี้ผู้วิจัยได้ใช้รายการตรวจสอบจำนวน 10 หัวข้อ ได้แก่

- USE DIFFERENTLY นำไปใช้งานอย่างอื่นได้หรือไม่
- MODIFY ปรับเปลี่ยนได้หรือไม่
- REDUCE ลด-หด ได้หรือไม่
- REARRANGE จัดระเบียบใหม่ ลำดับใหม่ได้หรือไม่
- COMBINE รวมแนวคิดใหม่ รวมกับผลิตภัณฑ์อื่นได้หรือไม่
- ADAPT ดัดแปลงได้หรือไม่
- MAGNIFY เพิ่ม-ขยายได้หรือไม่
- SUBSTITUTE ใช้อะไรมาทดแทน-แทนที่ได้หรือไม่
- REVERSE สลับ กลับหัวกลับหาง ได้หรือไม่
- TRANSFORM เปลี่ยนแปลงรูปร่างได้หรือไม่

โดยแบบร่างต้องมีทางเลือกใหม่จากรายการตรวจสอบของออสบอร์น (Osborn's Checklist) ไม่ต่ำกว่า 4 หัวข้อ

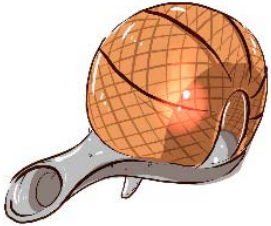
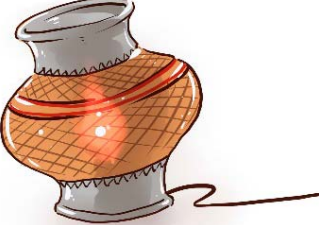
ตาราง 4 ตารางแสดงการตรวจสอบแบบร่างด้วยรายการตรวจสอบของออสบอร์น (Osborn's Checklist)

รูปแบบผลิตภัณฑ์	รายการตรวจสอบของออสบอร์น
รูปแบบที่ 1 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งตกแต่ง ใส่ช่องและให้แสงสว่าง - ADAPT ดัดแปลงจากรูปทรงตุ้มหูแบบมีลายขีด - MAGNIFY ขยายขนาดสิ่งของตั้งได้ (โคมไฟ) - SUBSTITUTE แทนที่ด้วยวัสดุประเภทไม้และการจักสาน - TRANSFORM ส่วนบนสามารถเปิดขึ้น-ลง ได้

ตาราง 4 (ต่อ)

รูปแบบผลิตภัณฑ์	รายการตรวจสอบของออสบอร์น
รูปแบบที่ 2 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งตกแต่ง ใส่ของและให้แสงสว่าง - MODIFY ใช้ไม้เสริมเป็นขาตั้ง เชื่อมระหว่างวัตถุบนและล่าง ทำชั้นหลอดไฟภายในตัวงาน - COMBINE ตะเกียงและจานมีเชิงอยู่ร่วมกัน - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของตะเกียงและจานมีเชิง - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและวัสดุประกอบร่วมประเภทไม้และเซรามิก - REVERSE ทดลองกลับด้านตัวงานมีเชิงด้านบน - TRANSFORM ส่วนจานและขาตั้งสามารถยกออกเพื่อใส่ของในตะเกียง
รูปแบบที่ 3 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งตกแต่ง ใส่ของและให้แสงสว่าง - MODIFY ใช้ไม้ทำเป็นขาตั้งเพื่อเชื่อมระหว่าง 2 ชั้น ทำชั้นหลอดไฟภายในหม้อ - COMBINE ตะเกียงและหม้อมีสันอยู่ร่วมกัน - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของตะเกียงและหม้อมีสัน - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและวัสดุประกอบร่วมประเภทไม้และดินเผาเคลือบสีเงา - TRANSFORM ส่วนหม้อและขาตั้งสามารถยกออกเพื่อใส่ของในตะเกียง

ตาราง 4 (ต่อ)

รูปแบบผลิตภัณฑ์	รายการตรวจสอบของออสบอร์น
รูปแบบที่ 4 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ทำขั้วหลอดไฟภายในตะเกียง แล้วนำส่วนบนมาครอบ - COMBINE ใช้ตะเกียงและตุ้มหูแบบผ้าอยู่ร่วมกัน - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของตะเกียงและตุ้มหูกลมผ้า - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและเซรามิกสีขาว
รูปแบบที่ 5 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ผูกงานสานเข้ากับเซรามิก 2 ชั้นด้านบนและล่าง ทำตัวยึดด้านในและทำขั้วหลอดไฟ - ADAPT ออกแบบจะให้ที่มีการเขียนสีตรงไหล่ - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและเซรามิกสีขาว - REVERSE ทดลองนำไหมกลับหัวกลับหางลงมาเป็นฐาน

ตาราง 4 (ต่อ)

รูปแบบผลิตภัณฑ์	รายการตรวจสอบของออสบอร์น
รูปแบบที่ 6 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ทำขั้วหลอดไฟบริเวณคอของตัวตุ๊กตา - COMBINE นำส่วนหัวประกอบกับตัวฐานรูปปั้น - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของตุ๊กตาดินเผา - MAGNIFY ขนาดขนาดให้สามารถตั้งประดับตกแต่งได้ - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและดินเผาทำสีแดงเงา
รูปแบบที่ 7 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ทำขั้วหลอดไฟบริเวณคอของตัวตุ๊กตา - COMBINE นำส่วนหัวประกอบกับตัวฐานรูปปั้น - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของตุ๊กตาดินเผา - MAGNIFY ขนาดขนาดให้สามารถตั้งประดับตกแต่งได้ - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและดินเผาทำสีแดงเงา

ตาราง 4 (ต่อ)

รูปแบบผลิตภัณฑ์	รายการตรวจสอบของออสบอร์น
รูปแบบที่ 8 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ทำขั้วหลอดไฟบริเวณคอของตัวตุ๊กตา - COMBINE นำส่วนหัวประกอบกับตัวฐานรูปปั้น - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของตุ๊กตาดินเผา - MAGNIFY ขนาดขนาดให้สามารถตั้งประดับตกแต่งได้ - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและดินเผาทำสีแดงเงา
รูปแบบที่ 9 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ทำขั้วหลอดไฟบริเวณคอของตัวตุ๊กตา - COMBINE นำส่วนหัวประกอบกับตัวฐานรูปปั้น - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของตุ๊กตาดินเผา - MAGNIFY ขนาดขนาดให้สามารถตั้งประดับตกแต่งได้ - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและดินเผาทำสีแดงเงา

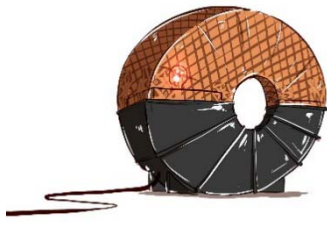
ตาราง 4 (ต่อ)

รูปแบบผลิตภัณฑ์	รายการตรวจสอบของออสบอร์น
รูปแบบที่ 10 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ทำขั้วหลอดไฟบริเวณคอของตัวตุ๊กตา - COMBINE นำส่วนหัวประกอบกับตัวฐานรูปปั้น - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของตุ๊กตาดินเผา - MAGNIFY ขนาดขนาดให้สามารถตั้งประดับตกแต่งได้ - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและดินเผาทำสีแดงเงา
รูปแบบที่ 11 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ทำฐานมีขาตั้งรองรับด้านล่าง ใส่หลอดไฟในหม้อดินเผา - COMBINE นำหม้อวางประกอบกับฐานด้านล่าง - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของหม้อมีสันตรงไหล่ - SUBSTITUTE ใช้การจักสาน ตัวฐานวัสดุรวมเซรามิกสีดำ - TRANSFORM ตัวหม้อดินเผาสามารถยกออกมาตั้งได้

ตาราง 4 (ต่อ)

รูปแบบผลิตภัณฑ์	รายการตรวจสอบของออสบอร์น
รูปแบบที่ 12 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ประยุกต์ตะเกียงมีพวยให้แบนเล็กน้อยเพื่อวางส่วนบนได้ ใส่หลอดไฟในหม้อด้านบน - COMBINE ตะเกียงและหม้อมีสันอยู่ร่วมกัน - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของหม้อมีสันตรงไหล่และตะเกียงมีพวย - SUBSTITUTE ใช้การจักสาน วัสดุฐานวัสดุรวมเซรามิกสีดำ - TRANSFORM ตัวหม้อด้านบนสามารถยกออกมาตั้งได้
รูปแบบที่ 13 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและใส่สิ่งของได้ - ADAPT ดัดแปลงจากรูปร่างแทนหินบดยา ที่มีหินบดยาวางอยู่ด้านบน - COMBINE นำส่วนบนวางประกอบตัวตะกร้าด้านล่าง จะให้ลักษณะคล้ายแทนหินยากับหินบดยา - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและเซรามิกสีขาวด้านที่ให้ลักษณะคล้ายหิน

ตาราง 4 (ต่อ)

รูปแบบผลิตภัณฑ์	รายการตรวจสอบของออสบอร์น
รูปแบบที่ 14 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ทำโครงแล้วสานตามเพื่อให้ผูกเชื่อมกับแผ่นเซรามิก ทำฐานซ้อนด้านล่าง เพื่อนำส่วนบนมาวางตั้งครอบไว้ - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของหินบดยา นำมาวางตั้งบนฐาน - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและเซรามิกสีขาว
รูปแบบที่ 15 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ทำส่วนล่างแยกกับส่วนบน โดยติดหลอดไฟในฐาน ด้านล่าง - COMBINE การนำส่วนจักสานด้านบนประกอบครอบไว้กับฐาน ด้านล่าง - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างหุ้มหุแบบมีลายขีด ซึ่งความกว้าง ของสองด้านจะไม่เท่ากัน - MAGNIFY ขยายขนาดให้สามารถตั้งวางได้ - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและดินเผาองเงาสีดำ

ตาราง 4 (ต่อ)

รูปแบบผลิตภัณฑ์	รายการตรวจสอบของออสบอร์น
รูปแบบที่ 16 	- USE DIFFERENTLY ใช้ตั้งเพื่อประดับตกแต่งและให้แสงสว่าง - MODIFY ทำส่วนล่างแยกกับส่วนบน โดยติดหลอดไฟในฐานด้านล่าง - COMBINE การนำส่วนจักสานด้านบนประกอบครอบไว้กับฐานด้านล่าง - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างธรรมจักร สร้างแกนบนผลิตภัณฑ์ให้คล้ายกงล้อของธรรมจักร - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและเซรามิกสีดำ
รูปแบบที่ 17 	- USE DIFFERENTLY ประยุกต์ใช้ในการใส่สิ่งของ วางของได้ - MODIFY ทำการแยกเป็นชิ้นๆ เพื่อมาวางประกอบในถาดกลมได้ - REARRANGE แต่ละชิ้นมาสามารถสลับสับเปลี่ยนที่วางได้ - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างตุ้มหูกกลมแบบผ้า - MAGNIFY ขยายขนาดเป็นถาดวางสิ่งของ - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและไม่เป็นวัสดุรวม

ตาราง 4 (ต่อ)

รูปแบบผลิตภัณฑ์	รายการตรวจสอบของออสบอร์น
รูปแบบที่ 18 	- USE DIFFERENTLY ประยุกต์ใช้ในการตั้งประดับตกแต่งคล้ายกรอบรูป - MODIFY การนำชิ้นส่วนคล้ายภาชนะประทับลายติดไว้กับตัวฐานด้านหลัง - ADAPT ออกแบบจากชิ้นส่วนภาชนะประทับลาย - SUBSTITUTE ใช้การจักสานและดินปั้นลงสีเงา
รูปแบบที่ 19 	- USE DIFFERENTLY ใช้ในการใส่สิ่งของ - MAGNIFY ขยายขนาดเป็นที่ใส่ของ - ADAPT ประยุกต์จากเส้นรูปร่างส่วนหัวของตุ๊กตาดินเผา - SUBSTITUTE ใช้การจักสานร่วมกับวัสดุประเภทไม้
รูปแบบที่ 20 	- USE DIFFERENTLY ประยุกต์ใช้งานในลักษณะโต๊ะตัวเล็ก - MODIFY ประกอบไปด้วยสามชิ้นวางอยู่ด้วยกัน บางชิ้นผูกงานสานเข้ากับเซรามิกสีขาว - COMBINE การอยู่ร่วมกันของหม้อมีสัน จานมีเชิงสูง และไห - ADAPT ออกแบบจากรูปร่างของหม้อมีสัน จานมีเชิงสูง และไห - SUBSTITUTE ใช้การจักสานร่วมกับเซรามิก

6. คัดเลือกโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์

ผู้วิจัยนำแบบร่างจำนวน 20 รูปแบบ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อสัมภาษณ์ขอรับความคิดเห็นและคัดเลือกรูปแบบ 3 รูปแบบสร้างเป็นโมเดลจำลอง 3 มิติ (3D) สำหรับพัฒนาต่อเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกว่าผลิตภัณฑ์ต้องมีรูปแบบ ดังนี้

- รูปแบบต้องสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดี
- รูปแบบต้องมีความน่าสนใจ
- รูปแบบต้องมีความสอดคล้องกับแนวทางการออกแบบที่กำหนดและสอดคล้องกับ

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการออกแบบ

- รูปแบบต้องสามารถผลิตและใช้งานได้จริง

ซึ่งรูปแบบที่ได้รับการคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญ 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1

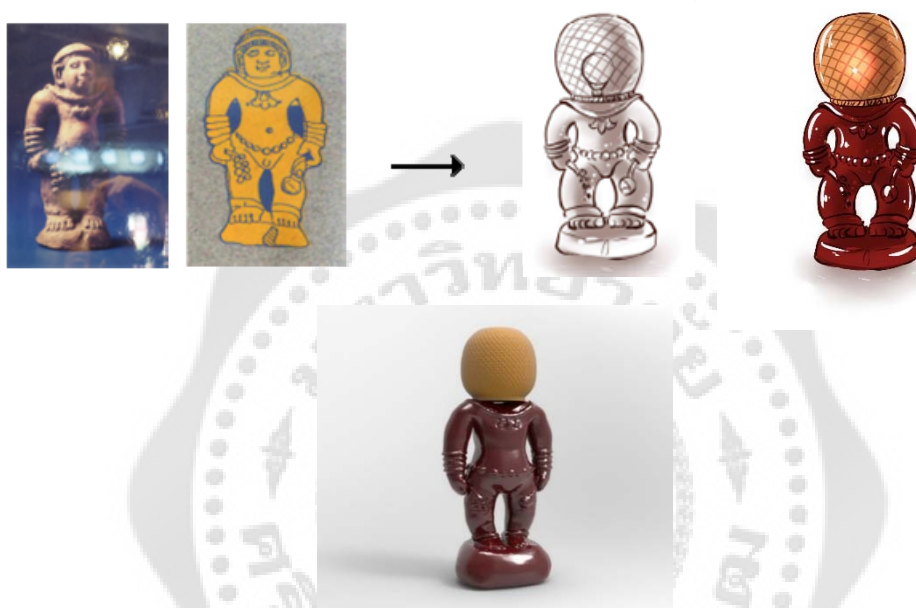
ใช้แนวทางการออกแบบที่กำหนด ทั้ง 3 แนวทาง คือ การอยู่ร่วมกันของหม้อมีสันและตะเกียงมีพวย โดยใช้วัสดุประกอบรวมประเภทเซรามิก เน้นอัตลักษณ์ทวารวดีเป็นสำคัญ เสริมด้วยประโยชน์ใช้สอยเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทโคมไฟ ที่สื่อถึงการตั้งดำรงอยู่ ส่วนของหม้อสามารถยกขึ้นเพื่อใช้ตะเกียงในการใส่สิ่งของได้

ภาพประกอบ 47 แบบร่างที่คัดเลือก รูปแบบที่ 1

รูปแบบที่ 2

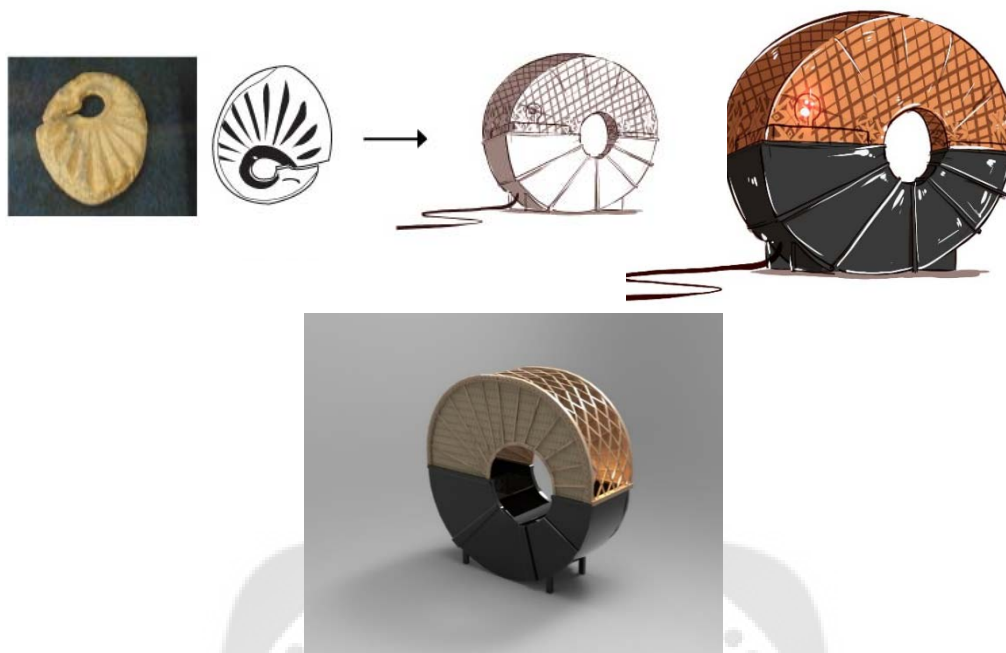
ใช้แนวทางการออกแบบ คือ แนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การผสมผสานของสไตลีย้อนยุคกับความร่วมสมัยในปัจจุบัน ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็ก ร่วมกับการจักสาน ใช้วัสดุประกอบร่วมประเภทดินเผาลงสีเงา และ แนวทางการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี โครงสร้างของตุ๊กตานั้น เสริมด้วยประโยชน์ใช้สอยเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทโคมไฟ ที่สื่อถึงการตั้งตำรายุ

ภาพประกอบ 48 แบบร่างที่คัดเลือก รูปแบบที่ 2

รูปแบบที่ 3

ใช้แนวทางการออกแบบ คือ แนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การผสมผสานของสไตลีย้อนยุคกับความร่วมสมัยในปัจจุบัน ตุ่มหูแบบมีลาย ร่วมกับการจักสาน ใช้วัสดุประกอบร่วมประเภทดินเผาลงสีเงา และ แนวทางการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี โดยใช้ความงามของรูปร่างตุ่มหูมีลายเป็นหลัก เสริมด้วยประโยชน์ใช้สอยเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทโคมไฟ

ภาพประกอบ 49 แบบร่างที่คัดเลือก รูปแบบที่ 3

7. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปรับแก้รูปแบบร่วมกับกลุ่มจักสานชุมชน จันทันและการผลิตต้นแบบ

นำแบบร่างที่ได้รับการคัดเลือก เข้าเลือกเปลี่ยนความคิดเห็นสำหรับการผลิตต้นแบบ วิเคราะห์วิธีการสานและการใส่ลวดลายจักสานลงในชิ้นงาน รวมถึงปรับแก้บางส่วนให้สอดคล้องกับความถนัดของชุมชน ตามหลักการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) การผลิตต้นแบบ

การผลิตต้นแบบผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่นั้น แบ่งการผลิตออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มการจักสาน และกลุ่มวัสดุประกอบร่วม โดยมีขั้นตอนดังนี้ การจักสาน

1. ขึ้นแม่พิมพ์สำหรับสานทับด้วยโฟม ตามรูปแบบ
2. ทำการจัดตอกนับตอก เพื่อสานขึ้นลาย
3. เก็บความเรียบร้อยของรอยต่อ รอยผูก
4. ถอดแม่พิมพ์ออก
5. ฟันเงาเคลือบชิ้นงาน

วัสดุประกอบรวม

1. ร่างแบบกำหนดขนาดสัดส่วน
2. ปั้นตามแบบ
3. เผาขึ้นงานจนได้เป็นเซรามิก หรือ เครื่องปั้นดินเผา
4. ทำสีตามแบบ
5. ประกอบชิ้นงานจักสานและส่วนประกอบรวม
6. ได้ต้นแบบสมบูรณ์

ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ภาพประกอบ 50 การผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 1 ออกแบบจากหม้อมีสันและตะเกียงมีพวย ร่วมกับการจักสานไม้ไผ่ ใส่ลายจุงนาง ลายดอกพิกุล ลายขั้ว ลายตาชะลอม ใช้วัสดุร่วมประเภทเซรามิกและไม้ ตัวหม้อและขาตั้งสามารถยกออก เพื่อใส่ของในตะเกียงได้

ภาพประกอบ 51 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 1

ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 2 ออกแบบจากตุ๊กตาดินเผา ร่วมกับการจักสานไม้ไผ่ ส่วนลำตัวใช้วัสดุ ประกอบร่วมประเภทดินเผา ทำสีแดงเข้มลงเงา ลวดลายที่ใช้ในการสาน ลายขัด ลายดอกพิกุล ลาย ตาชะลอม

ภาพประกอบ 52 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 2

ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 3 ออกแบบจากตุ้มहुกลมแบบผ่า ร่วมกับการจักสาน ใ้สลายขัดแบบ
ซ้อนลายสีเหลี่ยมขนมเปียกปูน ใช้วัสดุร่วมประเภทดินเผาungสีด้าเงา

ภาพประกอบ 53 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 3

8. แบบสอบถามความคิดเห็นนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์จันเสน ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ผู้วิจัยลงพื้นที่พิพิธภัณฑ์จันเสน เพื่อเก็บข้อมูลแบบสอบถามความเห็นของนักท่องเที่ยว
ที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์จันเสน มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ จำนวน 30 คน

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวัดค่าแจกแจงความถี่ (ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน -
S.D.) และค่าร้อยละ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตาราง 5 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	15	50.0
หญิง	15	50.0
2. อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	7	23.33
21-30 ปี	12	40.0
31-40 ปี	6	20.0
41-50 ปี	4	13.33
มากกว่า 50 ปี	1	3.33
3. สัญชาติ		
ไทย	27	90.0
ต่างชาติ	3	10.0
4. อาชีพ		
นักเรียน นักศึกษา	9	30.0
ข้าราชการ	2	6.70
รัฐวิสาหกิจ	1	3.33
พนักงานบริษัทเอกชน	8	26.70
ธุรกิจส่วนตัว	6	20.0
อื่นๆ	4	13.3
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ไม่เกิน 10,000 บาท	2	6.70
10,001 – 20,000 บาท	6	20.0
20,001 – 30,000 บาท	9	30.0
มากกว่า 30,001 บาท	13	43.33
6. ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สมัยทวารวดี		
มาก	6	20.0
ปานกลาง	16	53.33
น้อย	8	26.70

จากตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ลักษณะข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 30 คน มีรายละเอียดดังนี้

เพศ ผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งเพศชายและเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 50 เท่ากัน

อายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 40

สัญชาติ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สัญชาติไทย คิดเป็นร้อยละ 90

อาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษาและพนักงานเอกชน ร้อยละ 30 และ 26.70 ตามลำดับ

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้มากกว่า 30,001 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.33

ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ทวารวดี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ทวารวดีในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 53.33

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ใช้เกณฑ์การวัดระดับความคิดเห็น ดังนี้

ระดับ 5 คะแนนตั้งแต่ 4.21-5.00 หมายถึง ระดับที่ เห็นด้วยมากที่สุด

ระดับ 4 คะแนนตั้งแต่ 3.41-4.20 หมายถึง ระดับที่ เห็นด้วยมาก

ระดับ 3 คะแนนตั้งแต่ 2.61-3.40 หมายถึง ระดับที่ เห็นด้วยปานกลาง

ระดับ 2 คะแนนตั้งแต่ 1.81-2.60 หมายถึง ระดับที่ เห็นด้วยน้อย

ระดับ 1 คะแนนตั้งแต่ 1.00-1.80 หมายถึง ระดับที่ เห็นด้วยน้อยที่สุด

ตาราง 6 ตารางแสดงค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ จากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อผลิตภัณฑ์

หัวข้อการพิจารณา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 1			
ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ	4.63	0.49	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์	4.53	0.51	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสน	4.60	0.50	เห็นด้วยมากที่สุด

ตาราง 6 (ต่อ)

หัวข้อการพิจารณา	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.37	0.81	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม	4.80	0.71	เห็นด้วยมากที่สุด
ความเห็นโดยรวม	4.59	0.10	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 2			
ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ	4.37	0.67	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์	4.83	0.38	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสน	4.93	0.25	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.30	0.70	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม	4.13	0.63	เห็นด้วยมาก
ความเห็นโดยรวม	4.51	0.20	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 3			
ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ	4.37	0.56	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์	4.47	0.68	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสน	4.80	0.41	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.67	0.48	เห็นด้วยมากที่สุด
ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม	4.60	0.50	เห็นด้วยมากที่สุด
ความเห็นโดยรวม	4.58	0.10	เห็นด้วยมากที่สุด

จากตาราง 6 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ มีรายละเอียด ดังนี้

ผลิตภัณฑ์ที่ 1 (ออกแบบจากหม้อมีสันและตะเกียงมีพวย) นักท่องเที่ยวคิดว่าผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ มีค่าเฉลี่ย 4.63 ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์

ค่าเฉลี่ย 4.53 ผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสน ค่าเฉลี่ย 4.60 ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่าเฉลี่ย 4.37 ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม 4.20 จะเห็นได้ว่า ในส่วนของผลิตภัณฑ์ที่ 1 นั้น นักท่องเที่ยวให้คะแนนความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์มากที่สุด

ผลิตภัณฑ์ที่ 2 (ออกแบบจากตุ๊กตาดินเผา) นักท่องเที่ยวคิดว่าผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ มีค่าเฉลี่ย 4.37 ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์ ค่าเฉลี่ย 4.83 ผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสน ค่าเฉลี่ย 4.93 ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่าเฉลี่ย 4.30 ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม 4.13 จะเห็นได้ว่า ในส่วนของผลิตภัณฑ์ที่ 2 นั้น นักท่องเที่ยวให้คะแนนผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสนมากที่สุด

ผลิตภัณฑ์ที่ 3 (ออกแบบจากตุ้มहुกลมผ่าแบบมีลาย) นักท่องเที่ยวคิดว่าผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ มีค่าเฉลี่ย 4.37 ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์ ค่าเฉลี่ย 4.47 ผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสน ค่าเฉลี่ย 4.80 ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่าเฉลี่ย 4.67 ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม 4.60 จะเห็นได้ว่า ในส่วนของผลิตภัณฑ์ที่ 3 นั้น นักท่องเที่ยวให้คะแนนผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสนมากที่สุด

ในผลิตภัณฑ์ต้นแบบทั้ง 3 นั้น ผลิตภัณฑ์ที่ 1 มีค่าเฉลี่ยรวมมากที่สุด ตามด้วยผลิตภัณฑ์ที่ 3 และ 2 ตามลำดับ ผลิตภัณฑ์ทุกชิ้นมีระดับความคิดเห็น เห็นด้วยมาก-เห็นด้วยมากที่สุด

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเพื่อบูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ บ้านจันเสน อ. ตาคลี จ. นครสวรรค์ มีความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุที่ถูกค้นพบที่เมืองโบราณจันเสน ซึ่งถูกรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑสถาน 2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและเทคนิคการขึ้นรูปของภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ชุมชนจันเสน อันเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่เดิมในท้องถิ่น 3. เพื่อบูรณาการสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยจากอัตลักษณ์เรื่องราวทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่จันเสน

สังเขปการวิจัย

ความสำคัญของการวิจัย

สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาออกแบบผลิตภัณฑ์อันสื่อถึงอัตลักษณ์ทวารวดีและยังคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาจักสานของชุมชน และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยได้ต่อไป

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. การสำรวจ ผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจพิพิธภัณฑสถาน เพื่อใช้ในการสร้างแบบคัดเลือกอัตลักษณ์
2. แบบคัดเลือกอัตลักษณ์ ผู้วิจัยสร้างแบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุที่เก็บรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑสถาน เน้นอัตลักษณ์ทางด้านรูปร่างรูปทรงเป็นสำคัญ เพื่อจัดเป็นองค์ความรู้ทางด้านอัตลักษณ์ทวารวดี
3. การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มจักสานไม้ไผ่บ้านจันเสน เพื่อจัดเป็นองค์ความรู้ทางด้านการจักสานไม้ไผ่
4. การคัดเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์โดยผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้วิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อนำสู่การผลิตต้นแบบ
5. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

1. การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร จากการสืบค้นเอกสาร หนังสือ ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เก็บข้อมูลภาคสนาม จากการลงพื้นที่สำรวจ เก็บภาพ และการสัมภาษณ์
3. เก็บข้อมูลจากการคัดเลือกอัตลักษณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ
4. เก็บข้อมูลจากการคัดเลือกรูปแบบร่างผลิตภัณฑ์โดยผู้เชี่ยวชาญ
5. เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

สรุปผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ดังนี้

1. องค์ความรู้อัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านรูปร่างรูปทรง จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โบราณวัตถุถูกค้นพบเป็นจำนวนมากในบริเวณเมืองโบราณ แต่ก็สูญหายไปมากเช่นกัน โบราณวัตถุหลายชิ้นพบอยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์จนไม่สามารถระบุเอกลักษณ์ หลายชิ้นพบในสภาพที่สมบูรณ์ โบราณวัตถุที่ถูกค้นพบส่วนใหญ่สามารถสื่อถึงเอกลักษณ์ทวารวดี มีเพียงจำนวนน้อยที่มาจากวัฒนธรรมอื่น เช่น จานดินเผาแบบพินัยดำ การคัดเลือกอัตลักษณ์นั้น ผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญกับโบราณวัตถุที่ไม่พบในสมัยอื่นนอกจากทวารวดี โดยได้อัตลักษณ์ 4 กลุ่มสำคัญ ได้แก่

1.1 เครื่องประดับ

ตุ้มหูกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู ลักษณะเอกลักษณ์คือด้านหนึ่งแคบ ด้านหนึ่งกว้าง เป็นตุ้มหูสำหรับผู้ที่ทำหูยานแล้วใส่ และน่าจะเป็นบุคคลชั้นสูง สันนิษฐานว่าอาจเป็นเครื่องวัดฐานะทางสังคม

ตุ้มหูกลมผ่าเพื่อใช้สวมหูแบบมีลายบนตุ้มหู ส่วนบนเรียวยาวเล็ก ส่วนล่างใหญ่และหนากว่า มีการทำลวดลาย (แฉก) ลงบนวัตถุ สันนิษฐานว่าอาจเป็นเครื่องวัดฐานะทางสังคม และไม่ปรากฏว่าพบในยุคสมัยอื่น

1.2 ภาชนะ

ไห พบในสภาพสมบูรณ์มาก รูปแบบเป็นภาชนะคอสูงปากผาย ผิวเรียบ สีผิวส่วนใหญ่จะเป็นสีส้ม มีเอกลักษณ์คือ ตกแต่งด้วยการเขียนสีแดงตรงส่วนปาก

จานแบบมีเชิงและฐานสูง รูปทรงคล้ายพาน คอยาว พบจากบริเวณเมืองโบราณ สมัยทวารวดีทุกแห่ง ส่วนใหญ่จะพบบริเวณโบราณสถาน สันนิษฐานว่าอาจใช้ในโอกาสพิเศษ

หม้อมีสัน เป็นภาชนะที่มีการตกแต่งโดยการทำเป็นเส้นนูน เป็นสัน ตั้งแต่ 1-3 สัน บริเวณปากภาชนะ ซึ่งเป็นรูปแบบที่แพร่หลายมากในชุมชนสมัยทวารวดี สันนิษฐานว่าส่วนสันทำขึ้นเพื่อให้ง่ายต่อการจับถือ

1.3 เครื่องใช้สอย

ตะเกียงมีพวย ตะเกียงดินเผาที่มีพวยรูปแบบของตะเกียงคือมีตัวสำหรับใส่น้ำมันแล มีพวยยื่นออกมาสำหรับใส่ไฟเป็นรูปแบบที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์กับภายนอก มีการติดต่อค้าขาย กับอินเดีย

แท่นหินบด แท่นหินและหินบดยารูปทรงโดยทั่วไปของแท่นหินจะเป็น สีเหลี่ยมผืนผ้ามีฐานรองรับ ส่วนกลางเว้าเป็นแอ่ง มีร่องรอยการใช้งาน ตัวหินบดยาจะเป็น ทรงกระบอก ส่วนกลางคอดก้นเนื่องจากการใช้งานเช่นกัน เชื่อว่าใช้บดยาจำพวกสมุนไพรต่างๆ

1.4 ประติมากรรมขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา)

ตุ๊กตาดินเผา รูปบุคคลทุกแบบ พบมากในสมัยทวารวดี และสูญหายไปพร้อมกันจึง ไม่ปรากฏว่าพบในวัฒนธรรมอื่นในยุคต่อๆมา มีการสันนิษฐานว่ารูปหน้าของตุ๊กตาเหล่านี้เลียนมาจากหน้าตาของผู้คนในสมัยทวารวดี และรูปปั้นสิ่งหนึ่ง มีเอกลักษณ์ทวารวดีตรงหน้าตาของตัวสิงห์ และกลุ่มอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่ทางด้านรูปร่างรูปทรง ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบ คัดเลือกเพื่อเป็นองค์ความรู้เพิ่มเติมในการออกแบบ เพื่อพัฒนาต่อยอดไปสู่งานวิจัยด้านอื่นต่อไป คือ

กอนดินเผาประทับตรา ซึ่งใช้สำหรับพกติดตัว เป็นเครื่องรางหรือสัญลักษณ์ในการ ผ่านแดน หรือใช้เพื่อป้องกันภัยถึงสถานะบางอย่าง

หริ่งช้าง ถือเป็นเอกลักษณ์ของทวารวดีที่โดดเด่นมาก ลักษณะลวดลายบนหริ่ง บอกได้ถึงการเป็นของชนชั้นสูง ถูกค้นพบที่เมืองจันเสนแห่งเดียว ไม่พบที่อื่นอีก เป็นรูปแบบที่ ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย การแสดงถึงการติดต่อกับภายนอก

แม่ลายสำหรับกดประทับ และ ภาชนะที่มีลวดลาย ถือเป็นเอกลักษณ์ทวารวดีเชิง ลวดลาย ลายที่เป็นเอกลักษณ์คือลายประจำยาม ลายสิงโตนั่ง

ลูกปัดหินคาร์เนเลียน (สีส้ม) ลูกปัดหินอาเขต (สีขาว) เป็นการแสดงถึงแฟชั่น นำเข้าในสมัยนั้น ภายหลังจากยุคทวารวดีลูกปัดเหล่านี้ก็ค่อยๆหายไป

ธรรมจักร ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทรเกษมเพียงชิ้นส่วนเล็กๆเท่านั้น ไม่สมบูรณ์ ธรรมจักร ถือเป็นสัญลักษณ์การเข้ามาของพุทธศาสนาในชุมชนทวารวดี

2. ได้องค์ความรู้และเทคนิควิธีการทำหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จันเสน โดยในปัจจุบันจะใช้ แม่พิมพ์จากไม้อัด หรือใช้ท่อนไม้กลึงให้ได้รูปทรงตามต้องการแล้วจึงสานตามแม่พิมพ์ ใช้ไม้ไผ่เป็น หลักและใช้ก้านลานสานผสมกับไม้ไผ่ และลวดลายการสานเป็นลายอนรุรักษมาแต่เดิมคือลายดอกจิก ลายไทย ซึ่งปัจจุบันได้มีการประยุกต์กลับด้าน กลับมุม ได้เป็นลายอื่นๆเพิ่มมากขึ้น และได้มีการ ย้อมสีไม้ไผ่และก้านลาน เพื่อความสวยงามอีกด้วย

3. ได้แนวทางบูรณาการการออกแบบ ดังนี้ แนวทางที่ 1 แนวทางการออกแบบที่ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องราวชุมชนทวารวดี แนวทางที่ 2 แนวทางในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การผสมผสานของสไตล์ย้อนยุคกับความร่วมสมัยปัจจุบัน แนวทางที่ 3 แนวทางการ ออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี (Function follows Form)

4. การคัดเลือกแบบร่างโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 รูปแบบเพื่อนำไปพัฒนาด้านแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกว่าผลิตภัณฑ์ต้องมีรูปแบบ ดังนี้

4.1 รูปแบบต้องสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดี

4.2 รูปแบบต้องมีความน่าสนใจ สวยงาม

4.3 รูปแบบต้องมีความสอดคล้องกับแนวทางการออกแบบที่กำหนดและสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการออกแบบ

4.4 รูปแบบต้องสามารถผลิตและใช้งานได้จริง

จากการคัดเลือก พบว่า รูปแบบที่ 3 (รูปแบบจากอัตลักษณ์หม้อมีสันและตะเกียงมีพวย) รูปแบบที่ 6 (รูปแบบจากอัตลักษณ์ตุ๊กตาดินเผา) รูปแบบที่ 15 (รูปแบบจากอัตลักษณ์ตุ้มหูลีลาย) มีความสอดคล้องกับเกณฑ์ที่ผู้เชี่ยวชาญกำหนดมากที่สุด

5. การปรับแก้รูปแบบที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อพัฒนาชิ้นงานต้นแบบ โดยใช้วิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งรูปแบบที่ได้รับการคัดเลือกโดยผู้เชี่ยวชาญนั้น มีรูปแบบที่สามารถผลิตได้จริง และได้มีการปรับรูปแบบบางส่วน โดยกลุ่มจักสานได้แสดงความคิดเห็นเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นไปได้ของงานสานทั้งการขึ้นโครงและใส่ลวดลาย และความถนัดของกลุ่มเพื่อให้ได้ชิ้นงานที่ได้ใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาจักสานได้อย่างเต็มที่

6. การสอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์จินเสน ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ โดยทำการสอบถามความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์ 5 หัวข้อ ดังนี้

6.1 ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ

6.2 ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์

6.3 ผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจินเสน

6.4 ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม

ผลการสอบถามความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ มีระดับความคิดเห็นที่อยู่ในเกณฑ์ เห็นด้วยมาก คือ ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 2 โคมไฟจากอัตลักษณ์ตุ๊กตาดินเผา และระดับความคิดเห็นที่อยู่ในเกณฑ์เห็นด้วยมากที่สุด คือผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 1 โคมไฟจากหม้อมีสันและตะเกียงมีพวย ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 3 โคมไฟจากจากตุ้มหูลีลายแบบมีลาย

อภิปรายผล

องค์ความรู้จากอัตลักษณ์ทวารวดีสามารถนำเข้าสู่กระบวนการออกแบบร่วมกับผลิตภัณฑ์ได้ การสร้างข้อกำหนดเพื่อเป็นแนวทางในออกแบบทั้งสามแนวทางของผู้วิจัย เป็นการเพิ่มทางเลือกของสร้างสรรค์รูปแบบให้แก่ผลิตภัณฑ์จักสานภูมิปัญญาของชุมชนจินเสน ที่ยังไม่มีรูปแบบแปลกใหม่มากนัก สามารถเพิ่มเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ผสมลงไปในรูปแบบผลิตภัณฑ์

ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาเป็นส่วน เพื่อให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายการวิจัยทั้ง 3 ข้อ ส่วนที่หนึ่งศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ทวารวดี ส่วนที่สอง ลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลภูมิปัญญาจักสาน ก่อนนำเข้าสู่กระบวนการวิจัยและพัฒนา จนได้แบบร่างสามแบบเพื่อพัฒนาต้นแบบ

ในกระบวนการวิจัยและพัฒนานั้น มีการกำหนดแนวทางการออกแบบ 3 แนวทาง แนวทางที่ 1 แนวคิดการออกแบบที่ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องราวชุมชนทวารวดี แนวทางที่ 2 แนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การผสมผสานของสไตล์ย้อนยุคกับความร่วมสมัย การผสมผสานของสไตล์ย้อนยุคกับความร่วมสมัยในปัจจุบัน แนวทางที่ 3 แนวทางการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี (Function follows Form) โดยจะสอดคล้องกับทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดอัตลักษณ์ คือการออกแบบโดยใช้เอกลักษณ์ทางวัตถุของโบราณวัตถุสมัยทวารวดีในพิพิธภัณฑ์ โดยเอกลักษณ์ทางวัตถุตามแนวคิดอัตลักษณ์นั้น เป็นเอกลักษณ์ที่สามารถมองเห็นและจดจำได้ง่าย รวมกับเอกลักษณ์ทางจิตใจ นั่นคือ ลักษณะการอยู่ร่วมกันของสังคมทวารวดีที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่น ความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนทวารวดีในอดีตของพื้นที่จันทเสนแห่งนี้

2. แนวคิดร่วมสมัย

3. ทฤษฎีการออกแบบผลิตภัณฑ์

4. รูปแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์ในหัวข้อรูปแบบมาก่อนประโยชน์ใช้สอยหรือ Function follows Form กล่าวคือ เป็นการออกแบบประโยชน์ใช้สอยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทวารวดี

5. กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา โดยการสร้างแรงบันดาลใจจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (Inspiration & Appreciation) ศึกษาคุณค่าเชิงรูปธรรม (Tangible) ทางด้านลวดลาย การสาน รูปลักษณะ สีสน ของงานจักสานชุมชนจันทเสน รวมถึงคุณค่าเชิงนามธรรม (Intangible) คือความซาบซึ้งในเรื่องราวของประวัติศาสตร์ทวารวดี และคุณค่าของภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ชุมชนจันทเสนที่สืบทอดกันมาในปัจจุบัน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย ของ อริญ วาณิชกร และงานวิจัยอื่นๆ

รวมแนวคิดและกระบวนการทั้งหมด มาบูรณาการเป็นองค์ความรู้ตามแนวคิดบูรณาการเพื่อร่างภาพศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์ สร้างทางเลือกให้แก่ผลิตภัณฑ์โดยการใช้รายการตรวจสอบของออสบอร์น เพื่อให้แบบร่างผลิตภัณฑ์ที่สามารถสอดคล้องกับความมุ่งหมายของงานวิจัยสำหรับลวดลายของการสานในการผลิตต้นแบบ 3 ผลิตภัณฑ์นั้น ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 1 ออกแบบจากหม้อมีสันและตะเกียงมีพวย จะใส่ลายจุงนาง ลายดอกพิกุล ลายขั้ว ลายตาชะลอม ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 2 ออกแบบจากตุ๊กตาดินเผา ร่วมกับการจักสานไม้ไผ่ ส่วนลำตัวใช้วัสดุประกอบรวมประเภทดินเผา ทำสีแดงเข้มลงเงา ลวดลายที่ใช้ในการสาน ลายตาข่าย ลายดอกพิกุล ลายตาชะลอม ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 3 ออกแบบจากตุ้มหูกกลมแบบผ่า ร่วมกับการจักสาน ใส่ลายขั้วแบบซ้อนลายสีเหลืองบนมเปียกปูน ใช้วัสดุรวมประเภทดินเผา ลงสีดำเงา การผลิตชิ้นงานในส่วนวัสดุ

ประกอบรวม ประสบปัญหาด้านระยะเวลาการผลิตที่ล่าช้า เนื่องจากเป็นชิ้นงานปั้นมือ กำหนดรูปแบบที่แน่นอนได้ค่อนข้างยาก ไม่เหมาะสมกับการผลิตในจำนวนมาก ดินเผาและเซรามิก บางครั้งประสบปัญหาแตกในขั้นตอนการเผา ในการปั้นดินเผาและเซรามิกนั้น ใช้ดินของจังหวัด นครสวรรค์ เพื่อเพิ่มคุณค่าทางอัตลักษณ์ของจังหวัดนครสวรรค์มากขึ้น การสอบถามความเห็น นักท่องเที่ยวที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบนั้น นักท่องเที่ยวให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยการประเมินแบบสอบถามนั้น ได้ทำการประเมินหลังจากนักท่องเที่ยวเข้าชมพิพิธภัณฑ์แล้ว ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถจดจำเรื่องราวได้บางส่วนและเข้าใจในตัวผลิตภัณฑ์

ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากพิพิธภัณฑ์จันเสน จะสามารถทำให้ผู้เป็นเจ้าของหรือพบเห็น เห็นแล้วระลึกถึงเมืองโบราณสมัยทวารวดีอันรุ่งเรืองในอดีตของชุมชนจันเสนได้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอความคิดเห็นต่อแบบร่างและมีส่วนในการคัดเลือกจากสิ่ง ที่ชุมชนถนัด เช่น ทางด้านการผลิต เทคนิคและวิธีการ ตามวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) จัดทำเป็นการคัดเลือก 2 กลุ่ม โดยแยกกับการคัดเลือกโดย ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ได้แบบร่างที่คัดเลือกจากเกณฑ์การออกแบบ ผลิตภัณฑ์ และแบบร่างที่คัดเลือกโดยชุมชน
2. การสอบถามความคิดเห็นต่อต้นแบบผลิตภัณฑ์ โดยใช้มุมมองจากนักท่องเที่ยวผู้เข้า เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์จันเสนจะช่วยให้ได้แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ความเหมาะสมเชิง ประวัติศาสตร์แต่ควรมีการค้นคว้าวิจัยเพิ่มเติมหากต้องการมีผลิตในจำนวนมาก
3. ควรมีการวิจัยและพัฒนาต่อยอดจากองค์ความรู้อัตลักษณ์ทวารวดีในผลิตภัณฑ์ ประเภทอื่นๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2556). หมู่บ้านการท่องเที่ยว OTOP (OTOP Village Champion: OVC). สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://www.cdd.go.th/>
- กุสุมา ภูใหญ่. (2556). กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ สืบค้นเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2558 จาก http://kusumakooyai.blogspot.com/2013/04/blog-post_5.html
- ธิดา สารยา. (2532). (ศรี)ทวารวดี: ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ดร.ณิ ทับทอง. (2554). ภูมิปัญญาไทย จากไม้ไผ่ และใบลาน บ้านจันเสน. นครสวรรค์: กลุ่มจักสานชุมชนจันเสน.
- ดนยา เชี่ยววัฒกี. (2555). "ศิลปะ" ร่วมสมัยกันอย่างไร และ อย่างไรจึงร่วมสมัย โดย: อารยา ราษฎร์จำเริญสุข. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2558 จาก <http://danayart103.blogspot.com/2012/10/blog-post.html>
- พิพิธภัณฑสถานจันเสน. (2540). คู่มือนำชม พิพิธภัณฑสถาน CHANSEN MUSEUM. นครสวรรค์: ยี่งเจริญการพิมพ์.
- ศูนย์ปฏิบัติการกรมการท่องเที่ยว. (2557). ข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2558, จาก http://61.19.55.30/dotdoc/v3/tourstatistic_domestic_region.php?year=2557
- ผาสุก อินทรารุ. (2528). ดรรชนีภาษาละตินผสมสมัยทวารวดี. กรุงเทพฯ: ไทย ไอ อี.
- พัฒนาชุมชน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์. (2558). แผนการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว ปี พ.ศ.2558. นครสวรรค์: พัฒนาชุมชนอำเภอตากลี.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. (2553). หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน จาก <http://netra.lpru.ac.th/~weta/ch-2/index.html>
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2543). ศิลปะทวารวดี วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 22. เครื่องจักสาน. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=22&chap=3&page=t22-3-infodetail02.html>
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (2550, พฤษภาคม-มิถุนายน). ศิลปะร่วมสมัย ในความคำนึง. สานแสงอรุณ. 12: 3.
- อรัญ วานิชกร. (2556). ภูมิปัญญาไทย เพื่อการออกแบบสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- อรัญ วาณิชกร. (2557, กันยายน). การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ระลึกองค์กรจากภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสารวิชาการศิลปะและการออกแบบ*. (6): 16-28. สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2559, จาก https://issuu.com/arwinintrungsi/docs/decjournal6_2557
- Presentation Load. (2558, มิถุนายน). *Creativity Tools: Osborn's Checklist*. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://www.slideshare.net/PresentationLoad/creativity-tools-49591567>
- Tasknjoy. (2557). *การออกแบบ: หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์* สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน จาก <https://tasknjoy.wordpress.com/2014/10/10>
- Tanin Tumth. (2557, มกราคม). *Osborn's Checklist Diagram*. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://powerpointarchitect.blogspot.com/2014/01/osborns-checklist-iagram.html>
- The Southeast Asian Ministers of Education Organization (SEAMEO). *พัฒนาการ หรือ บูรณาการ*. สืบค้นเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2558, จาก http://www.seameo.org/vl/th_education/educate/integrate.htm

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดี

แบบสอบถามเพื่อคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดี

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของปฏิญานพนธ์ เรื่อง การศึกษาเพื่อ
บูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ บ้านจันเสน อ.ตาคลี

จ. นครสวรรค์

2. แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
เกี่ยวกับอัตลักษณ์เรื่องราวทวารวดีทางด้านรูปร่างรูปทรงจากโบราณวัตถุสมัย

ทวารวดีซึ่งได้ถูกค้นพบที่เมืองโบราณจันเสนและรวบรวมไว้ ณ พิพิธภัณฑ์จันเสน อ.ตาคลี

จ. นครสวรรค์ โดยมีรายละเอียดของคำถามดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 2 แบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุ

2.1 แบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุทางด้านรูปร่างรูปทรง

2.2 แบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุทางด้านอื่นๆ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทวารวดีที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นสมควร

แก่การนำไปประยุกต์ร่วมเพิ่มเติมด้านวัสดุประกอบร่วมในผลิตภัณฑ์

ทั้งนี้ คำตอบของผู้เชี่ยวชาญจะถูกนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาแบบร่างผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ร่วมทวารวดี
และภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ต่อไป

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ

ชื่อ - นามสกุล

.....

ตำแหน่งงาน

.....

หน่วยงาน

.....

ความเชี่ยวชาญ

.....

.....

ตอนที่ 2 แบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านรูปร่างรูปทรงจากโบราณวัตถุ

2.1 แบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุทางด้านรูปร่างรูปทรง

จากโบราณวัตถุสมัยทวารวดีที่ถูกค้นพบและรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑสถาน อ.ตาคี จ.นครสวรรค์
 ผู้คัดเลือกอัตลักษณ์เรื่องราวเพื่อการบูรณาการออกแบบร่วมกับภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ ด้วยผู้วิจัยเห็น
 การศึกษาทางด้านรูปร่างรูปทรงของโบราณวัตถุมีความเหมาะสมที่จะนำมาพัฒนาออกแบบร่วมกับภูมิ
 ปัญญาจักสานได้

จึงแบ่งโบราณวัตถุที่สามารถแยกประเภทได้ชัดเจนเพื่อการศึกษารูปร่างรูปทรงเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. เครื่องประดับ
2. ภาชนะ
3. ประติมากรรมรูปบุคคลขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา)
4. เครื่องใช้สอย

คำชี้แจง

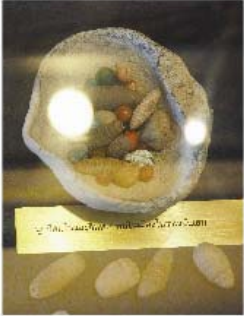
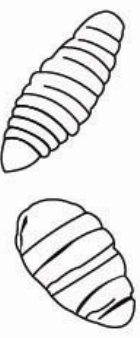
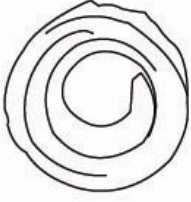
โปรดทำเครื่องหมาย / ในช่องว่างที่ท่านมีความเห็นว่าสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีมากที่สุดเพียง
 หนึ่งช่อง

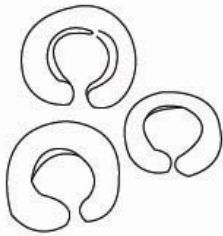
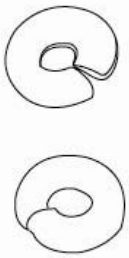
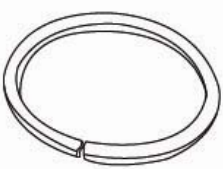
ระดับความคิดเห็น 3 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้มาก

ระดับความคิดเห็น 2 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้ปานกลาง

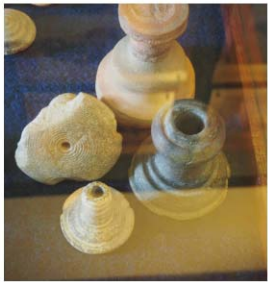
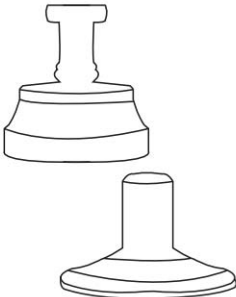
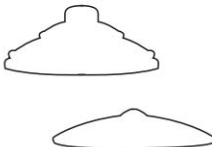
ระดับความคิดเห็น 1 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้น้อย

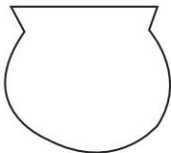
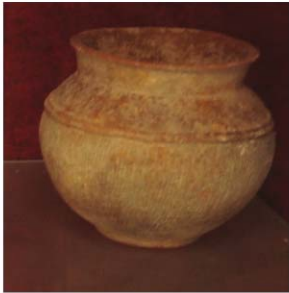
หมายเหตุ หากเลือก**ระดับความคิดเห็น 3** กรุณาระบุเหตุผลถึงความสำคัญที่เลือก

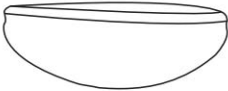
ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ลายเส้นรูปร่างจาก โบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
		1	2	3	
เครื่องประดับ					
1. เปลือกหอย 					
2. ลูกบิดแก้วและดินเผา 					
3. ตุ่มหูห้วงกลมขดเป็นวง 					
4. ตุ่มหูกลมผ่าเพื่อใช้สวมหู 					

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ลายเส้นรูปร่างจาก โบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
		1	2	3	
เครื่องประดับ					
5. ตุ่มหูกกลมฝาเพื่อใช้สวมหู 					
6. ตุ่มหูกกลมฝาเพื่อใช้สวมหู 					
7. ตุ่มหูกกลมฝาเพื่อใช้สวมหู 					
8. กำไล 					

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
	1	2	3	
เครื่องประดับ 9. กำไลและต่างหูจากหอยกานนำมาเลื่อย ขัด ฝน หรือ หินที่แกะและขัด เลียนแบบเครื่องประดับจากเปลือกหอยทะเล				
				
10. หอยกานผ่านเป็นรูปลักษณะคล้ายเขี้ยวสัตว์ เจาะรูร้อยเป็นสร้อยคอ				
				

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ลายเส้นรูปร่างจาก โบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
		1	2	3	
ภาชนะ					
1. 					
2. 					
3. 					
4. 					

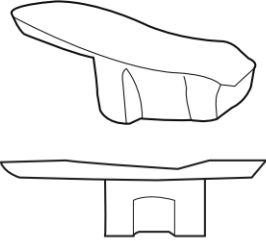
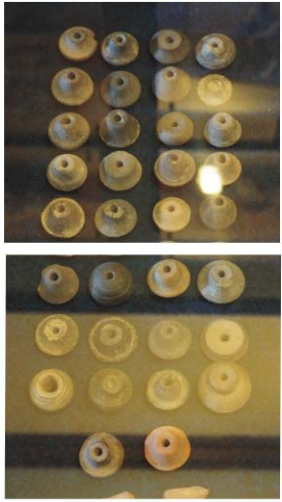
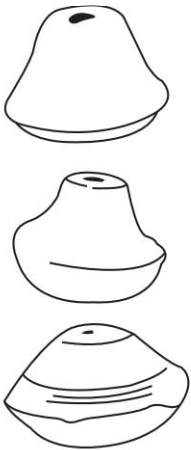
ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ลายเส้นรูปร่างจาก โบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
		1	2	3	
ภาชนะ					
5. 					
6. 					
7. 					
8. 					

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ลายเส้นรูปร่างจาก โบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
		1	2	3	
ภาชนะ					
9. ภาชนะดินเผาแบบพิมายดำ 					

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ลายเส้นรูปร่างจาก โบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
		1	2	3	
ประติมากรรมปูนปั้นขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา)					
1. 					
2. 					
3. 					
4. 					

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ลายเส้นรูปร่างจาก โบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
		1	2	3	
ประติมากรรมปูนปั้นขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา)					
5. รูปปั้นคนงูสิง 					
6. 					
7. 					
8. 					

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ลายเส้นรูปร่างจาก โบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
		1	2	3	
ประติมากรรมปูนปั้นขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา)					
9. 					
10. รูปปั้นวัวหมอบ					
					
11. รูปปั้นสิงห์นั่ง					
					

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ลายเส้นรูปร่างจาก โบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
		1	2	3	
เครื่องมือเครื่องใช้					
1. ตะเกียง 					
2. แท่นหินบด 					
3. แวบนั้ด้าย 					

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ลายเส้นรูปร่างจาก โบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
		1	2	3	
เครื่องมือเครื่องใช้					
4. แวปั่นด้าย 					
5. ขวานหินขัด 					

2.2 แบบคัดเลือกอัตลักษณ์ทวารวดีจากโบราณวัตถุทางด้านอื่นๆ

เนื่องด้วยโบราณวัตถุที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้นั้น อาจไม่สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ทวารวดีทางด้านรูปร่างรูปทรงเพียงอย่างเดียว โบราณวัตถุบางชิ้นที่ถูกรวบรวมไว้ที่พิพิธภัณฑ์จันเสนนั้น อาจสามารถดึงอัตลักษณ์ได้จากลักษณะด้านอื่นๆ เช่น สี ลวดลาย และลักษณะการใช้งาน เป็นต้น

โดยข้อมูลที่ได้ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำไปใช้เพิ่มเติมในส่วนของการออกแบบต่อไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ในช่องว่างที่ท่านมีความเห็นว่าสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีเพียงหนึ่งของ

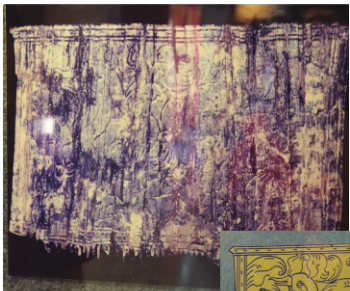
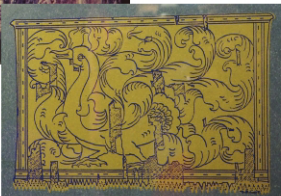
ระดับความคิดเห็น 3 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้มาก

ระดับความคิดเห็น 2 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้ปานกลาง

ระดับความคิดเห็น 1 หมายถึง โบราณวัตถุสามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ทวารวดีได้น้อย

* หมายถึง หากเลือกระดับความคิดเห็น 3 กรุณาระบุเหตุผลถึงความสำคัญที่เลือก

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
	1	2	3	
ก่อนดินเผาประทับตรา				
ก่อนดินเผาประทับตรา โค ตรีศูล และหงส์ มีจารึกอักษรปัลลวะ โบราณ 				
ก่อนดินเผาประทับตรา คนขึ้นต้นตาล 				
ก่อนดินเผาประทับตรา รูปวัวหมอบ 				

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
	1	2	3	
ก้อนดินเผาประทับตรา นกคาบกิ่งไม้ 				
ก้อนดินเผาประทับตรา คนยืนถือสิ่งของในมือ ข้างหนึ่ง 				
ก้อนดินเผาประทับตรา คนขี่ม้าโบกมือตามกัน ไปสองคน จารึกอักษร ปัลลวะ แปลว่า การได้ รับชัยชนะของเจ้าชาย หนุ่ม 				
หวิงช้าง				
 				

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
	1	2	3	
แม่ลายสำหรับประทับตกแต่งภาชนะ				
				
เศษภาชนะประดับลวดลาย				
				
โลหะ (สำริด)				
 				

ภาพถ่ายโบราณวัตถุ	ระดับความคิดเห็น			ความสำคัญ
	1	2	3	
ลูกปัดแก้ว/ดินเผา/เงินคาร์เนเลียน				
				
ชิ้นส่วนธรรมจักร				
				

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทวารวดีที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นสมควรแก่การนำไปประยุกต์ร่วมเพิ่มเติมด้านวัสดุประกอบรวมในผลิตภัณฑ์

.....

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

(.....)

..... / /

ภาคผนวก ข

ประมวลภาพโบราณวัตถุบางส่วนภายในพิพิธภัณฑ์จีนเซิน

ภาพประกอบ 54 โบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์जन 1

ภาพประกอบ 55 โบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑสถาน 2

ภาพประกอบ 56 โบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์จันเสน 3

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามความเห็นนักท่องเที่ยวที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

แบบสอบถามความคิดเห็นนักท่องเที่ยวยุทธภัณฑ์จีนเซิน ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ ต้นแบบจากอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์ เรื่อง
การศึกษาเพื่อบูรณาการอัตลักษณ์ร่วมทวารวดีและภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ บ้านจีนเซิน
อ.ตาคี จ. นครสวรรค์
2. แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ
นักท่องเที่ยวที่มาพิพิธภัณฑสถานจีนเซิน ที่มีต่อต้นแบบผลิตภัณฑ์ โดยมีรายละเอียดของคำถาม
ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะจากผู้ตอบแบบสอบถาม

ทั้งนี้ คำตอบของผู้ตอบแบบสอบถามจะถูกนำไปวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ
ของงานวิจัยต่อไป

ตอนที่ 1

ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(กรุณาทำเครื่องหมาย / หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลของท่าน)

1. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

☐ อื่นๆ

2. อายุ

☐ ต่ำกว่า 20 ปี

☐ 21-30 ปี

☐ 31-40 ปี

☐ 41-50 ปี

☐ มากกว่า 50 ปี

3. สัญชาติ

☐ ไทย

☐ ชาวต่างชาติ

4. อาชีพ

☐ นักเรียน/นักศึกษา

☐ รับราชการ

☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ

☐ พนักงานเอกชน

☐ ธุรกิจส่วนตัว

☐ อื่นๆ

3. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

☐ ไม่เกิน 10,000 บาท

☐ 10,001 – 20,000 บาท

☐ 20,001 – 30,000 บาท

☐ มากกว่า 30,001 บาท

4. ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สมัยทวารวดี

☐ มาก

☐ ปานกลาง

☐ น้อย

ตอนที่ 2

แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ 3 ผลิตภัณฑ์

คำชี้แจง

โปรดทำเครื่องหมาย / ในช่องว่างที่ท่านเห็นด้วยมากที่สุดเพียงหนึ่งช่อง

ระดับความคิดเห็น 5 หมายถึง ท่านเห็นด้วยมากที่สุด

ระดับความคิดเห็น 4 หมายถึง ท่านเห็นด้วยมาก

ระดับความคิดเห็น 3 หมายถึง ท่านเห็นด้วยปานกลาง

ระดับความคิดเห็น 2 หมายถึง ท่านเห็นด้วยน้อย

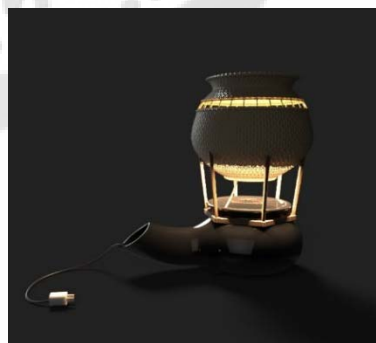
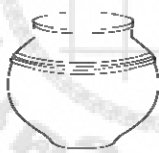
ระดับความคิดเห็น 1 หมายถึง ท่านเห็นด้วยน้อยที่สุด

ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 1

ความหมายจากทวารวดี

หม้อมีสัน: หม้อมีสันมีการตกแต่งโดยการทำเป็นเส้นนูน เป็นสัน ตั้งแต่ 1-3 สัน บริเวณปากภาชนะ เป็นรูปแบบที่แพร่หลายมากในชุมชนสมัยทวารวดี สันนินัยฐานว่าส่วนสันทำขึ้นเพื่อให้ง่ายต่อการจับถือ

ตะเกียงมีพวย: ตะเกียงดินเผาที่มีพวยรูปแบบของตะเกียงคือมีตัวสำหรับใส่น้ำมันและมีพวยยื่นออกมาสำหรับใส่ไฟเป็นรูปแบบที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์กับภายนอก มีการติดต่อค้าขายกับอินเดีย

ผลิตภัณฑ์โคมไฟออกแบบจากหม้อมีสันและตะเกียงมีพวย ร่วมกับการจักสาน ใช้วัสดุประกอบรวมประเภทเซรามิกและไม้สามารถตั้งประดับตกแต่งหม้อสามารถยกขึ้นจากฐานเพื่อใส่ของลงในตะเกียงได้

หัวข้อการพิจารณา	1	2	3	4	5
ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ					
ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์					
ผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสน					
ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น					
ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม					

ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 2

ความหมายจากทวารวดี

ประติมากรรมรูปปั้นขนาดเล็ก (ตุ๊กตาดินเผา): ประติมากรรมขนาดเล็กลักษณะนี้ พบมากในสมัยทวารวดี และสูญหายไปพร้อมกันจึงไม่ปรากฏว่าพบในวัฒนธรรมอื่นในยุคต่อมา มีการสันนิษฐานว่ารูปหน้าของตุ๊กตาเหล่านี้เลียนมาจากหน้าตาของผู้คนในสมัยทวารวดี

ผลิตภัณฑ์ประเภทโคมไฟ ออกแบบจากตุ๊กตาดินเผา ร่วมกับการจักสาน
ใช้วัสดุประกอบรวมประเภทดินเผา สีแดงเข้มลงเงา

หัวข้อการพิจารณา	1	2	3	4	5
ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ					
ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์					
ผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสน					
ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น					
ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม					

ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ 3

ความหมายจากทวารวดี

ตุ้มหู: ตุ้มหูแบบผ่าเพื่อใช้สวมหูเจาะรูตรงกลางและด้านล่างผ่าเพื่อใช้สวมหู ส่วนบนเรียวยาวเล็ก ส่วนล่างใหญ่และหนากว่า มีการทำลวดลายลงบนวัตถุ สันนิษฐานว่าอาจเป็นเครื่องวัดฐานะทางสังคม

ผลิตภัณฑ์ประเภทโคมไฟ ออกแบบจากตุ้มหูแบบผ่าร่วมกับการจักสาน ใช้วัสดุประกอบรวมประเภทดินเผาสีด่างเงา ส่วนบนสามารถยกออกได้และส่วนล่างมีช่องสำหรับใส่สิ่งของ

หัวข้อการพิจารณา	1	2	3	4	5
ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ					
ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์					
ผลิตภัณฑ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ทวารวดีของเมืองโบราณจันเสน					
ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น					
ผลิตภัณฑ์สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม					

ตอนที่ 3

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงผลิตภัณฑ์

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ ผู้ตอบแบบสอบถาม

(.....)

..... / /

ภาคผนวก ง

งานนิทรรศการ และ งานประชุมวิชาการ

นิทรรศการปริญญาโท (INTENTION: MFA THESIS EXHIBITION)

9 – 11 กรกฎาคม 2559 ชั้น 3 โซน Eden ศูนย์การค้า Central World

ภาพประกอบ 57 นิทรรศการปริญญาโท

โครงการประชุมวิชาการระดับชาติ มศว วิจัย ครั้งที่ 9
(The 9th Srinakharinwirot University Research Conference)
 28 – 29 กรกฎาคม 2559 อาคารนวัตกรรม: ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาพประกอบ 58 โครงการประชุมวิชาการ มศว วิจัยครั้งที่ 9

ภาคผนวก จ

หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญ

ที่ ศธ 0519.12/ ๒๕๕๑

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๒๓ ธันวาคม 2558

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณะบดีคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

เนื่องด้วย นางสาวพลอยไพลิน นาคดี นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปกรรม นวัตกรรม
การออกแบบ) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาเพื่อบูรณาการ
อัตลักษณ์ร่วมทวารวดี และภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ บ้านจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์” โดยมี
อาจารย์ ดร.อริญ วานิชกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่า
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง เป็นผู้เชี่ยวชาญตรงแบบคัดเลือกเรื่องราวอัตลักษณ์

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้
นางสาวพลอยไพลิน นาคดี และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.คุชกุ โยเหลา)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธธรรมศาสตร์

รักษาราชการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 086 938 4460

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย งานบริหารและธุรการ โทร. 15664

ที่ ศธ 0519.12/ ๒๔๕๓

วันที่ ๒๓ ธันวาคม 2558

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะสังคมศาสตร์

เนื่องด้วย นางสาวพลอยไพลิน นาคดี นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปกรรม นวัตกรรม การออกแบบ) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาเพื่อบูรณาการ อัตลักษณ์ร่วมทวารวดี และภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ บ้านจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์” โดยมี อาจารย์ ดร.อรุณ วานิชกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่า ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวิตรี พิสนพงศ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบคัดเลือกเรื่องราวอัตลักษณ์ ทั้งนี้ สอบถาม ข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 086 938 4460

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวพลอยไพลิน นาคดี และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.ดุขม โยเหลา)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

รักษาราชการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย งานบริหารและธุรการ โทร. 15664

ที่ ศธ 0519.12/ 6450

วันที่ 13 ธันวาคม 2558

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า

เนื่องด้วย นางสาวพลอยไพลิน นาคดี นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปกรรม นวัตกรรม การออกแบบ) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาเพื่อบูรณาการ อัตลักษณ์ร่วมทวารวดี และภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่ บ้านจันเสน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์” โดยมี อาจารย์ ดร.อรัญ วานิชกร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่าท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบคัดเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 086 938 4460

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ เป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวพลอยไพลิน นาคดี และ ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ดุษฎี ในแสง

(รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลา)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

รักษาราชการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อ สกุล

พลอยไพลิน นาคดี

วันเดือนปีเกิด

21 ตุลาคม พ.ศ. 2530

สถานที่อยู่ปัจจุบัน

95/1210 ซิตีลิฟวิ่ง ประชาราษฎร์บำเพ็ญ 12

แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร 10310

ช่องทางการติดต่อ

theployducer@gmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2551

ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ) เทคโนโลยี

สารสนเทศเพื่อการออกแบบ

คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

จาก มหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. 2559

ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (ศป.ม)

สาขานวัตกรรมการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์

จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ